

INSANUM CAPUT

Anticyris Academicis submissum,

i. e.

TRACTATUS MEDICO-
PRACTICUS

D E

AFFECTIBUS PARAPHORICIS

SEU

DELIRIIS,

In Prælectionibus Academicis Publicis,

& Collegijs Privatis explicatus,

Consensu & Autoritate Incltyti Collegij Medici

In Alma, Catholica & Electorali Universitate Ingolstadiana

DISPUTATIONI INAUGURALI

subjectus

A

JOANNE ADAMO MORASCH,

Phil. & Med. Doctore, Sereniss. Elector. Bavariæ, &c.

Consiliario, Medicinæ Practicæ & Anatomes Professore Ordinario,

Primario & Seniore, Facult. Medic. p. t. Decano: Statuum Provincial. Bavar. Superior.

pro Circulo Ingolstad. Medico, nec non Imperialis Academiæ Naturæ Curiosorum Collega.

In Aula Albertina

DEFENDENTE

ORNATISSIMO ET DOCTISSIMO DOMINO

JOSEPHO ANTONIO KOPP, Straubingano Bojo,

Phil. Magistro & Medicinæ Candidato.

27. Aprilis.

In noVI Horti botanico-Medici InaVgVratlone.

INGOLSTADII, Typis Thomæ Gräf, Typogr. Academici.

Suspensâ haud hederâ, bonitate at vina probantur,
Ne dubites, gusta; nam generosa damus:
Esse negas? ægro sic optima sæpè palato
Insipida; at *SANIS* sit placuisse satis,

ILLUSTRI · EXCELLEN-
TISSIMO

ET

AMPLISSIMO VIRO
DOMINO

CAROLO
FERDINANDO
de VACCHIERI

Philosophiæ & Medicinæ Doctori

Serenissimi & Potentissimi Domini Domini

MAXIMILIANI
EMMANUELIS

Utriusque Bavar. ac Palatin. Sup. Ducis, Comitís
Palatini Rheni

S. R. I. ARCHIDAPIFERI.

ET ELECTORIS &c. &c.

Consiliario, Archiatro & Proto-Medico,

Domino & Patrono perquam Gratoso.

Illustris, Excellentissime

Et

Amplissime Vir.

Elleborô, quàm encomiô aliquo, digniorem me fortè suspicies, ILLUSTRIS ET AMPLISSIME DOMINE, quòd eximios & Nominis & Officij Tui Titulos huic *de Delirijs* opusculo præfigendos ambiam. Deliret enim vel à fronte libelli, necesse est, qui in ipsâ Sapientiæ Regiâ patrocinium quærat Deliriorum. At tantùm abest, ut delirem, ut potiùs hisce in Delirijs sapere meritò censi possim. Quid enim est *delirare*? Grammaticos si consulo, verbum hoc ex *De & Lira* compositum, ab *Aratore* verò translatum fuisse, in vocabularia Calepini officina comperio; quippe *lira* (ut explicat idem) est *recta fossa in agris duci solita*; & quia *rectus est sulcus*, *delirare dicuntur*, qui *extra sulcum*, id est, à *recta via* declinant. Jam: hoc si delirare est, minimè deliro, minimè à recta Sapientiæ via deflecto, cùm ad AMPLITUDINEM TUAM rectà accedo, in Duce, Tutorémque eligendò eum, qui non modò Ipsus delirare non potest; sed me quoque, ne delirare unquam à sanioris Philosophiæ tramite possim, deinceps præservabit semper.

In quo enim, nisi in TE ipsa Sapientia ad gubernacula sedere consuevit; cùm non Proto-Medicum modò, sed & Senioremem Totius Asclepiadeæ familiæ TE nostra suspiciat & veneretur Bavaria? Animi dotes nunquid seræ ut plurimùm ætatis existunt soboles? *Hominum si ætas potuisset esse longior*, ait Theophrastus, *futurum foret, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrinâ, hominum vita erudiretur.*

Ita

Ita à natura comparatum esse experimur, ut prudentiam, sapientiam, scientiam, artem, consilium, intellectum (& si quæ sunt alia veræ in terris felicitatis humanæ nomina) non tam docilitas ingenij, aut memoriæ tenacitas, quàm Judicij perspicacia pariat. Quis verò est, qui nesciat, ipsum Judicium ob multifariam circumstantiarum situationem, & conjecturarum ambiguitatem, tam difficile nobis obvenire, ut experientiâ verâ, longissimo rerum usu comparatâ, sit necessario firmandum? Adeò ut magna animi decora, & præcipui humanæ vitæ fructus non nisi cum tempore, & tractâ plurimorum annorum serie, provectioris nempe ætatis autumno, maturecant; *nihil enim profectò, ait Cicero in Tuscul. est homini prudentiâ dulcius; quam, ut cætera auferat, affert certè senectus*; quod idem asserit æterna veritas, quando Jobi 12. ait: *in antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.*

Sed sint hæc tua ex æquo & proprio ornamenta: & mirentur hic alij rerum à TE gestarum magnitudinem, eximiam doctrinam, insignem vitæ pietatem, probatam Principibus fidem, providum in dubijs consilium, longissimam rerum Medicarum experientiam; eam denique in conficiendis negotijs, in depellendis morbis felicitatem, dexteritatémque, perinde, ac si ex æquo facile esset, quæ velles, efficere, quàm, quæ efficeres, velle. Mirentur, inquam, ista, plurimâque alia, quibus in Aula Serenissima veluti quoddam majoris magnitudinis sydus inter Medicos emicas, decora: ego verò præ cæteris suspicio admirandam illam TUAM, conjunctâmque cum tantis ornamentis, modestiam, privatâmque in Aulicis negotijs frontem, quâ, ut certò confido, tenuem, exilémque studiorum meorum conatum Gratioſo Nomini TUO, velut hederam reptantem excelſæ arbori, circumdari, benevolè sustinebis. Atque hæc ipsa sunt, quæ, ut Præſidis mei, ita meam quoque ipsius audaciam erexerunt, ut, quamvis indignum Patrono Tanto opusculum esse planè perspiceremus; malleamus tamen doctrinam in eo solidam desiderari, quàm observantiæ erga TE nostræ monumentum non poni. Quod si probaveris, voti ille sui damnatus, ego verò etiam certus ero victoriæ, si, uti vultûs placidissimi, ita & Sapientiæ TUÆ radios aliquos affundere non fueris dedignatus.

Suscipe ergo ab infimo clientum tuorum hoc, quidquid est monumenti

unmenti litterati; suscipe testificationem animi devotissimi; suscipe, non sicut *deliramentum* (Luc. 24. v. 11.) sed quasi doctrinae meae experimentum; suscipe quasi suscitabulum ad ulteriorem propitij favoris auram, qua profectus queam ad exoptatum studiorum portum appellere. Pro quo beneficio Supremum beatæ perennitatis Arbitrum Deum ardentissimis votis sollicitare non desinam, ut Patrono meo Gratosissimo, cum in hac vita Nestoream Sanitatem; tum in altera Religionis, & Justitiæ coronam sydeream tribuere dignetur. Nam quia

Vt Nestor VIVIS, tVnC & Mors grata DeCebIt.

Ita non vano mentis delirio, sed sincerissimo animi affectu precatur, & vovet

Amplitudinis Tuæ

Devotissimus & Obstrictissimus

**Josephus Antonius Kopp, Philosophiæ Mag.
nec non Medic. Cand.**

APPROBATIO

THEOLOGICA.

Tractatus hic Medicus de principe humani corporis parte, quæ
ipſius Rationis ſedes eſt, inſigni prorsus eruditione, claritate,
ordine, ac ingenio, accuratiſſimè diſſerit. Cùmque orthodoxæ
fidei, ac bonis moribus nihil adverſum contineat; dignus omnino
eſt, qui ad publicam utilitatem in lucem prodeat,

LEONARDUS TSCHIDERER,
S. J. SS. Theol. Prof. Ord. & p. t.
Decanus.

APPROBATIO MEDICA.

Cum præsens Tractatus Medico-practicus de Capite Infano, fani undiquaque Capitis partus, & eadem industria, ac indefesso labore, quo priora Clar. mi Auctoris opera, conscriptus sit, cum eadem commendatione, & prelo dignissimum censeo.

JOANNES JACOBUS TREYLING,
Philosoph. & Medicinæ Doctor, Seren. Elect.
Bavariæ &c. Consiliarius, Medicinæ Professor
Ordinarius, Imperialis Academiae Naturæ
Curiosorum Collega, Chæreas dictus, & p. r.
Vicedecanus.

CAPUT II.

De Facultatis Animalis Principis symptomatibus

Seu

Affectibus Paraphoricis.

I. **H**Æsimus hucusque in Capitis cortice, & externos ejusdem morbos priore Secundi Libri Sectione exegimus. Primo verò hujus Sectionis capite Catarrhum, ceu universaliorē morbi cephalici notionem expeditivimus. Gradum nunc promovemus ulterius, & capitis humani intima subimus, particulares Cerebri affectus internos nostro subjecturi examini. Hos inter prima nobis occurrunt Principis Facultatis Animalis symptomata; & ea, quæ *Paraphorica* appellantur, eorum agmen ducunt.

II. Potentiam humani Corporis locomotivam & sensitivam Schola Medica *Facultatem Animalem* vocat. Motus enim sensusque est, qui animal inter atque vegetabile essentialiter discriminat. Porro, cum non in homine modò, verum etiam, ut verior Philosophia contra Cartesianos justo argumentorum numero, ponderèque contendit, ipsis in brutis, duplicis generis vigeant sensus: Ex-

terni & Interni; illique in horum usus bonumve à natura comparati sint; oritur illa Animalis Facultatis in *Principem & Ministram*, seu minus Principem divisio; ita ut per illam *Internorum*, per hanc verò *Externorum sensuum motusque localis potentia* intelligatur.

III. Principis igitur Facultatis Animalis symptomata hoc cap. explicatum vadimus. Quia verò hæc ipsa Facultas Phantasiâ æstimativâ & Memoriam circumscribitur, harum duntaxat vitia hoc loco nobis facessent negotium, seclusis, & in seq. cap. rejectis, qui è læso sensu sic dicto *Communi* emergunt, mentis nostræ deliquis. Etsi enim etiam imaginatio, judicium atque memoria fatiscant, sensu communi p. n. affecto; quia tamen hic sensus inter externos internosque ambigit & mediat, & tam externorum centrum & complementum, quam internorum radix & initium existit; animi morbos, à communi sensu læso oriundos, ab illis separant

Medici, qui sensui interno strictè dicto & essentialiter affecto tribuuntur; atque hos symptomata *Paraphorica*: illos verò symptomata *Cataphorica*, seu soporosa appellant.

IV. Paraphora equidem, si strictam nominis significationem attendere velis, parvum quoddam remissumque delirium notat; ipsius verò delirii ratio formalis, si strictè loquimur, in Phantasiæ, & iudicii læsione non qualicunque, sed depravatione solâ consistit, ut infra audiemus. Cum verò & ipsius etiam memoriæ detrimenta, & phantasiæ eclipses, mentis delirantis sapient ingenium, factum est, ut harum potentiarum functiones diminutæ, aut abolitæ, in

Paraphoricorum symptomatum album à magnis quibusdam Medicis fuerint relatæ.

V. Explicata hæc nominum acceptio tractatui nostro suas statuet leges, & Caput hoc totum in quatuor Articulos dismembrabit. *Primus* functionum animalium principum (nempe imaginationis, memoriæ & ratiocinationis) diminutiones examinabit, adeoque Fatuitatem, Amentiam & Memoriæ defectus proponet. *Alter* Deliria universim considerabit. *Tertius*, quæ per febres fiunt mentis emotiones, sigillatim censebit. *Quartus* Deliria febre carentia examinabit, sicque Melancholiæ & Maniæ species distinctis pertractabit paragraphis.

ARTICULUS I.

De Fatuitate, Amentia, & Memoria læsa.

VI. **E** Arum duntaxat rerum scientiam possidemus, quarum species tenemus memoriâ; & quantum istâ excidit, tantum nostro quoque demitur iudicio. Hinc ad memoriæ fatiscentiâ labitur Phantasia, & corrumpitur ratio. Senes capulares ex memoria labili repuerascunt; nec sapiunt pueri, priusquam multarum rerum usum & memoriam sibi comparârunt. Quare Memoriæ symptomata cum Phantasiæ & Rationis imminutionibus & abolitionibus conjungi-

mus; tum, quia, ut dictum est, hæc vitia ad memoriâ læsam consequuntur; tum quia memoria ipsa tantum imminui aut oboleri potest, depravari propriè non potest; tum demum, quia trinis istis potentiis debilitatis eadem prorsus debetur medendi ratio.

VII. Est igitur *Fatuitas* Phantasiæ & rationis imminuta functio; earundemque omnimoda abolitio dicitur *Amentia* aut *stupiditas*. Hæc græcè ἀνοία, ex privativo α, & verbo νοέω cogito seu ratiocinor derivato

to nomine; Fatuitas autem *μωρία* & *μωροσύνη* à *μωρῶν*, stultè ago. Memoria abolita *oblivio* audit: imminuta peculiari caret nomine, nisi quòd ab *Ægineta*, *Aëtio* & alijs etiam *Classicis* communi illo nomine *morosis* appelletur, nec ineptè; cùm in hoc affectu omnium trium facultatum actiones, ratio, imaginatio, & memoria pariter simulque oblædantur; etsi nunc hujus nunc illius vitium sit præ cæteris insigne & conspicuum.

VIII. Differt adeoque Fatuitas seu stultitia ac morosis à stupiditate seu amentia, quòd per hanc homines prorsus bardi & insulsi evadant, & ob omnimodam totius facultatis Principis eclipsin nec res benè apprehendere quidem valeant, multò minùs quidquam dijudicare; hinc neque nugantur, neque gesticulationibus ridiculi nobis sunt; sed stupidà & asinina sua simplicitate omnes intuentes ad commiserationem commovent. E contra stulti simplices rerum apprehensiones benè obeunt, actorumque memoriam tenent satis adhuc promptam, sed secunda & tertia mentis operatione, iudicio nimirum immediato & mediato seu discursu, hallucinantur, atque tum verbis tum gestibus nugisque ineptiendo adstantibus risum movent. Quibus ex senectute fatuitas accidit, iudicii tenuitatem memoriæ jacturæ debent. Cæterùm ipsa tamè stupiditas suos obtinet intensioris gradus; quando nempe vel ad om-

nes, vel ad aliquas humani ordinis actiones hominem ineptum reddit. Sic alii ex natura sua prorsus Amusi sunt, & ad omnem litteraturam inhabiles; opificia tamen merè mechanica aut agriculturam haud ineptè tractant. Vicissim nonnulli neque istis quidem abjectis conditionibus sufficiunt, & ultra victum, vestitum & conversationem communem haud sapiunt, & vel nihil loquuntur, vel parum, & sine omni verborum connexionem & consequentia. Quin alii prorsus bardi, blenni & brutales, præter corporis formam nil amplius hominibus habent nec agunt, imo loqui nec sciunt nec discunt, si amentiam à natiuitate contraxerint.

IX. Horum symptomatum causæ vel ab ortu sunt vel adventitiæ. Ex illarum numero sunt capitis ac cerebri morbi congeniti. In specie p. n. *aucta* aut *diminuta* calvariae magnitudo fatui cerebri causa esse consuevit. Equidem parvum hominis caput in genere prudentiæ commendat Aristoteles (a); vicissim damnat Galenus (b); suo tamen sensu abundat uterque. Hic quidem, quod ex angusta calva conjiciat exiguum cerebri molem, & spirituum animalium inopiam, faciatque respectum ad ordinariam humani corporis conditionem. Ille verò quatenus caput hominis parvum confert capitibus animantium, prono ad terram capite incidentium. Neque tamen caput p. n. magnum præpollet mente; eò quòd

quòd vel suo pondere hominem gravet, vel congestis nimis humiditatibus officiat animæ functionibus, cerebrique intemperiem humidam inferat. Dixi caput *p. n.* magnum. ubi enim magnum caput est, & simul ejus ossa debitam & concinnam servant figuram: præsertim si cum reliquis corporis partibus proportionem exactam sint nacta; tantum abest, ut prudentiæ & menti obsit; ut ei etiam plurimum opituletur, teste Hipp. (c)

Figura capitis optima.

X. Figura Cranii à naturali multum abludens, & ipsa inter stupiditatis connatæ causas refertur. Est autem naturalis Calvariæ conformatio optima, ut in Collegio nostro Anatomico ex Galeno (d) docuimus, *quæ ad oblongæ spheræ potissimum similitudinem constructa est, ita ut priorem ac posteriorem partem prominentiorem habeat; sed verò ut explicat Vesalius (e) spheræ utrinque leniter in anteriora depresso.* Nempe, ipso sic comparante Galeno, haud aliter, ac si globum cereum, ambabus sumptum manibus, in lateribus, tum & in summitate, parum premas; videbis antèrius posteriusque eundem leviter prominere, superius paulò deprimi. Colliges igitur, caput 1. exactè rotundum seu globosum: 2. vel turbinatum seu acuminatum: vel 3. cui posterior vel anterior prominentia deest: vel denique 4. quod in utrumque latus, ubi oportet naturaliter esse depressius, insigniter protuberat (quam tamen hanc

quartam figuræ *p. n.* speciem dari posse negat Fallopius (f) & dudum Galen. (g) & Vesalius non nisi omnino stupidis, quibus scilicet fungus aut cucurbita pro cerebro est, attribuit) actionibus principibus mentisque exercitio plurimum nocere, ac pro re nata Facultatis ac Amentię causam existere. Ratio est, quòd cerebrum ipsius se Calvariæ modulo & conformationi accommodet, & figuræ vitia contrahat, sicque animalium spirituum generationi, undulationi & dispensationi, nec non sanguinis circulationi per caput, & serosi pituitosique laticis sequestrationi & eliminationi quàm maximè officiat.

XI. Verum ut ita obtineat de cranii & cerebri figura; præ hac tamen ipsa istius temperies bona in ordine ad animales functiones ritè obeundas momentum maximum habet; quod Galenus (h) jam olim docuit, *intellectum*, dicens, *sequi non tam compositionis varietatem, sed corporis, quod cogitat atque intelligit, quodcunque demum id sit (medullam cerebri oblongatam cum suis cruribus, corporibus striatis, & vicinis aliis medullaris substantiæ portionibus, mentis sedem facimus) bonam temperiem.* Neque enim bonitas ac perfectio intellectus multitudini spiritus animalis potius videtur attribuenda, quàm qualitati. Per hæc verba autem carpit Erasistratum, qui asseruit, ideò perplexam magis, & anfractuolam esse hu-

humani cerebri structuram, quàm brutorum; quia mente & ratiocinatione homo animantia cætera immensè superat; cùm enim ipsi, pergit inferendo Galenus, certè etiam asini cerebrum habeant admodum perplexum, quos oportebat, si morum spectes ruditatem & stuporem, cerebrum habere simplex omnino & sine ullo plexu & varietate; si nempe rectè colligeret Erasistratus. Quemadmodum autem apud Veteres in proverbium abiit: *splendor siccus mens sapientissima*, ut est apud Galenum (i) adeoque prudentia mentis & memoriæ vigor temperaturâ cerebri moderatè calido siccâ gaudet; ac subtilem, limpidum, sincerum & lucidum substantiæ modum tum in spiritibus, tum ipso in cerebro postulat; ita econtra stupor & ignavia humidam frigidamque nimis cerebri intemperiem & condensatum, strictum aut laxum, porisque perturbatum ejusdem tonum sequitur; & crassi, turbidi, caliginosi, evanidi, vappidi, effæti & inertes spiritus objectorum ideas tardius & deterius animo sistunt; haud alitet ac in aëre sereno rerum imagines melius quàm in turbulento, nebuloso & caliginoso cernuntur. Atque hæ causæ stupiditatis & vecordiæ ut plurimum connatæ esse, aut mox à nativitate contrahi, solent.

XII. Inter adventitias causas locum habere possunt omnia, quæcunque cerebri intemperiem frigidam humidam inducere apta nata

sunt. Hinc est, quod pituitosi & melancholici, item decrepiti senes facilius labantur in fatuitatem & memoriæ noxam; & propterea etiâ sexus sequior virili longè minùs animo valet. Procatarticarum chororum ducit ingluvies, quæ nimia plurimùm obest, ne altum sapiat homo; quantum enim carniû sagina roboris addit corpori, tantum menti demit, ut loquar cum Clemente Alexandr. (k); et antiquum est illud: *pinguis venter vix unquam gignit sensum tenuem*. Adeoque qui non uni abdomini suo natus est, sed menti suæ sapere studet, abstinens est ab omni crapula, nimia præprimis vini & inebriantium liquorum ingurgitatione. Verè enim Celsus: *quævis intemperantia gravior est potione quàm escâ*. Sensibus uti omnibus externis, ita & potissimùm internis impensè nocent vigiliæ, & lucubrationes, in noctes solidas protractæ. Ipse somnus justò longior, & qui Auroram, Musis amicam, plumis sepelit, mentem plurimùm hebetat, & corpus ipsum enervat. Huc refer & lusus & abusus. Crassa & caliginosa aëris constitutio suum quoque affert symbolum; hinc stupidos in adagio *Bæotos* (qui patriam auram incolunt valde crassam) *crasso aëre natos* appellitamus. Phlebotomiam nimis frequenter & præter necessitatem institutam hoc nomine vehementer accusat Avenzoar (l) nec immeritò; quia emissio multo sanguine spiritibus subtrahitur materia,

ria, & cerebrum insigniter infrigidatur, præsertim in senibus; & exempla prorsus memorabilia leges memoriæ senum, in momento à V. S. tantoperè diminutæ & etiam prorsus abolitæ, in Ephem Germ. (m). Ex rerum p. n. penu violatæ facultatis principis causam induunt morbi subinde chronici & graves, præsertim epilepsia, apoplexia & paralytis; quarum paroxysmi animi languorem & memoriæ labem ordinariè post se relinquunt. Idem fatum nonnunquam experiuntur, qui ex capitis plagis, cerebri commotionibus, ictu, casuque ab alto &c. reconvalescent, aut qui subitaneos & violentos animi motus, præsertim terrorem & tristitiam patiuntur. Avenzoar non malè sensit, quando (n) scripsit, evnuchis per castrationem non modò virilitatem cum testibus, sed & sensus mentisque integritatem adimi. Philtra propinata haud rarò quoque causæ extiterunt mentis & memoriæ jacturæ irreparabilis. Rectè à multis huc refertur præcocitas ingeniorum, quæ per ætatem proVectiorem facilè solet ad morosin disponere; præcox ingenium, ait Willis (o) instar fructus horarii haud diu in eodem statu permanet, quin citò declinans brevi marcescat. Quippe in omni mixtione & concretionem ritè factam requiri videtur, ut progressus à cruditate ad maturitatem lentè & paulatim fiat, hoc est, elementa, activa imprimis, haud cæteris emineant, & supra modum præpolleant, quin ijs obvo-

luta paulatim emergant, & se se exserant; secus enim ab initio libera nimis & soluta facilè avolabunt, subjectum suum effectum ferè & vapidum relinquentia. Quapropter de pueris, qui primis annis paulò hebetiores videntur, spes erit, eos postea, cum cerebri temperies, evaporata humiditate superflua, mutatur, satis ingeniosos fore. Ultimò denique in hanc classem pertinet dispositio hæreditaria, quæ compertum est, fieri haud rarò, ut à parentibus stupidis veniant filii insulsi ac bardi; quamvis id equidem necessarium ac perpetuum non est; sicut nec sapientis semper proles ingeniosa existit: sæpe hæroum filij noxæ.

XIII. Fatui aut vecordis memoriæque labilis facilis est diagnosi; nec opus est indagine, ubi loquela hominem manifestum facit. Circa prognosin autem notabis, congenitam mentis imbecillitatem non esse curabilem; nec aliam quamvis, inveterata si fuerit. Intellige autem vecordiam ab ortu contractam, si ad pubertatem usque perduraverit. Benè namque advertit Willis (p) quandoque evenire, ut pueri primo hebetes & ferè bardi, ob maturatas postea tum cerebri tum spirituum crases, satis ingeniosi & dociles evadant; quemadmodum experienciâ constat, quòd nonnulli stupidi per febrem exantlatam ingenium summum consecuti fuerint. Recenti igitur, & à causis vel externis, vel morborum reliquijs noviter indu-

Dia-
gnosis
&
pro-
gnosis.

Etæ morosi per debita medeberis auxilia.

Indi-
catio-
nes.

XIV. Indicationes potissimum desumes à cerebri intemperie frigido·humidâ, ejusque atoniâ, aut crasso substantiæ modo: Spiritu·umque item obscuritate & inertia, ac sanguinis totius impuritate & cacochymia melancholica pituitosaque; eò nempe adniteris, ut cerebro sua redeat substantiæ claritas, tenuitas & diaphaneitas, humoresque & spiritus vigorentur, volatilisentur & exaltentur.

Diæ-
ta.

XV. In diætâ ordinabis aërem liberum, perflatum, altum & purum; alimenta præbebis evchyma & evpepta, ægrumque interdices omnibus istis, quæ supra N. 12. inter causas memoriæ & mentis debilis retulimus. Laudantur in victu avium omnium cerebra, præprimis gallinæ, & refert Gratarolus (q) tantum esse cerebri gallinæ usum in reparanda memoria & animali facultate reliqua, ut aliquos, qui jam delirare cœperant, fecerit resipiscere. Commendationem hoc nomine singularem merentur pulli columbini, nondû volantes. Conferunt etiam nuclei pin. rec. & amygd. dulc. Cerevisia & vinû cum cæteris liquoribus inebriantibus, quemadmodum valde nocent studiosis, si modum & mensuram debitam excedant; parca tamen boni vini usus spiritus & cerebrum solis instar serenat, & mentis operationes promovet. Crapulam & ebrietatem omnem damnavi supe-

rius, & ceu voluntariam insaniam vehementer adhuc improbo; perinde tamen nolim, mundo penitus emoriatur, qui semper sapere & memoriæ suæ consulere satagit. Quin datâ subinde operâ vir ingenuus honestam quærere debet conversationem, & ad exemplum Catonis, Senecæ & Platonis (quorum fertur sæpè mero caluisse virtus) invitare se se plusculum potest. Convivia, suavi jucundaque hominum prudentum conjunctione condita, mentis & corporis salutî conferunt plurimum, ea tamen ratione si instituantur, quæ nos tanquam scutum protegat, ut neque ultra modum cibos lari more ingurgitemus, neque nimio mero expleti per ebrietatem in delirationem prolabamur, ut Philo loquitur. (r) Qui sapit, ait Plutarchus (s) is non sese tanquam vas ad cenam apportans venit, sed ut seriò jocòve aliquid acturus, auditurus, atque dicturus, prout res vel occasio feret, quò & suavior sit & jucundior ille convictus. Id constanti experientiâ firmum certumque est, Aphrodisiam Minervæ esse infensissimam, tantumque inde noxæ animalibus inferri functionibus, quantum & ri litatur per excessum. Hinc mirum non est, quòd medicamenta aphrodisiaca etiam sint optima mnemonica, si modò ab eorum usu ab excitata abstinere libidine, & menti suæ uni studere quis mavult. Huc pertinet Tabacus, qui & ipse hoc sæculo inter diætica ambulat. Tu verò curabis, ut qui-

quicumque debili ingenio, & memoriâ labili laborant, ab omni ejus usu, sive in pulvere sive in fumo, sedulo & serio abstineant; quippe quod vi sua narcoticâ, aliorum opiatorum in modum, spiritum & cerebrum enormiter enervet. Quod si tabaci consuetudo apud Viros litteratos multum invaluit, abusu saltem prævertere omni modo studebis, & senescentibus successivè ipsum etiam usum penitus tolles. Quod reliquum est in rebus n. n. modum & mediocritatem tenebis. Cum verò hodie usus infusi herbæ Thee, item Coffee & chocoladæ apud omnes ita passim increbuit, ut jam non tam inter officinalia pharmaceutica, quàm culinaria nomen locumque habeant; paucis advertendum hic duximus, omnia ista tria mentis & memoriæ actionibus mirum in modum auxiliari; utinam id incommodi non afferret infusum aqueum thee, quòd ventriculum enervet: & Coffee, quòd systema nervosum plus justò afficiat, ac tremorem sæpè & paralylin ac apoplexiâ acceleret. Hoc autem aliquo modo corriges in Coffee, si salviæ aliquot pauca folia adjicies: Thee verò optimum fuerit, si loco aquæ vinum sampseris ebulliens & inflammatum pro infusione, aut si aqueum infusum Thee syrupo de vino, vel syrupo d. cinamomo, aut ejusmodi aromatico, edulcoraveris.

XVI. Ex Pharmaceuticis ea tum

evacuantia, tum alterantia & specifica hic locum habent ferè omnia quæ contra frigidum Catarrhum priore cap. præscripsimus. Lenis alvi subductio & purgatio non modo à curationis initio instituta, sed etiam per menses aliquot aliquoties repetita ad sanguinis cacoehymici depurationem multum contribuet. Eliges autem ea cathartica, quæ capiti specificè dicata sunt, ut Pilul. Coch. de agarico, imperial. papal. & omnia antecedent. cap. §. 12. N. 80. p. 334. & seqq. in catarrho frigidus à nobis commendata.

XVII. Ab usu purgantium potissima curandi ratio in specificorum sic dictorum cephalicorum & mnemonicorum i. e. memoriam roborantium, consistit. Ingens eorum equidem syllabus contexi potest; nos ex ijs seligemus probatissima, suntque ex *Herb.* beronica, salv. Rosmarin. majoran. basilic. chamepyth. Satureia, puleg. serpil. ex *Radic.* calam. aromat. gentian. satyrion. imperat. Zedoar. galang. acor. pœon. ex *Florib.* lilior conval. tunic. primul. ver. anth. salv. spic. stoech. arab. ex *Sem.* hormin. filer montan. cumin anil. foenicul. ameos, dauc. cartham. ex *Cortic.* citraurant. chacarill. Winteran. Ex *lign.* aloës, santal. citr. visc. pomor. ex *Fructib.* myrabalanî, præprimis chebulæ, in quibus magnum secretum confortandæ memoriæ agnoscunt authores passim. ex *gummat.* Mastich. sed specialiter thus albis-

simum,

simum, quod mnemonicum est nulli certè secundum, hocque nomen laudemque fert à practicis tum modernis tum antiquis, iisque plurimis & gravissimis; ut jam prorsus haud mireris mirabile, quæ hodie dum penes Arabes viget, memoriæ conservandæ methodum; quando nempe quotidianam dentium absterisionem, potum mellis, bibitionem lactis, manducationem thuris cum Saccharo &c. præcipiunt, ut Acta Erud. Lips. perhibent (t) Commodè autem assumitur thus ♂. & saccharo remixtum, circa novi: & plenilunium: vel ejus granum unum deglutitur sub lecti ingressum; potissimum tamen cum aliis specificis in formam pulveris, electuarii, elixirii &c. reductum usurpatur, ut patebit ex compositis mox dicendis. Ex Aromat. cubebæ singularis hic sunt præstantiæ pro memoria, judicio, & ingenio acuendo; nec minoris efficaciam existunt cardam. grana paradyli, & huc referendæ in stomacho, cerebro & memoria confortanda hodie celebratissimæ vanigliæ. Symbolum suum quoque addunt N. M. Mac. caryophyll. ZZ. piper, cinamom. Ex Animal. Rasur. ebor. castor. & peculiariter Formicæ, quarum spiritus prorsus eximius est in memoriæ, judicii ac ingenii noxis; cujus energiam brevibus hisce, sed verissimis elogiis deprædicat Ettmüllerus (u) formicæ mirè sunt confortativæ, ita ut spiritus animales deficientes exhaustos aut

destitutos mirè recreant; unde formicarum spiritus analepticum est egregium omnium sensuum, & vi memoriæ confortandi insigni pollet: magnanimos reddit, & egregi, stimulat, & in exercitio validos ac robustos reddit viros. Idè omnibus ¶ is apoplecticis & analepticis præferatur; valde enim convenit pro corroborando corpore humano & viribus attritis; & quidem in affectibus capitis, apoplexiâ, vertigine, paralyssi, & in specie in morbis senum. Contra sterilitatem utriusque sexûs inter remedia alia non ultimum est: catarrhis potenter resistit, dum lympham superabundantem per urinam educit; diureticus enim valdoperè est spiritus. valde commendatur in catarrho suffocativo & similibus præcavendis & curandis. Notabis autem cum formicæ sint potissimum ingredientiæ *Aquæ Magnanimitatis Laurembergij*; huius nobis usum communi esse locò spiritus formicarum simplicis: quatenus nempe ejus cochlear unum in haustu vini generosi assumitur, vel etiam cum aqua cinamomi vel aliâ analepticâ remistum capitur, aliquoties per septimanam, vel pro re nata singulis diebus, manè jejuno ventriculo, vel etiam antea somnum Ex conserv. fl. lil. convall. fl. pœoniæ. fl. tunic. fl. anth. rad. acor. herb. betonic. majoran. Condit. acor. Zz in Ind. condit. N. M. condit, & specialiter myrabalani chebulæ conditæ, quarum unam alteramve subinde edendam præbebis pro memoria & ingenii acumine. ex Confect. Al-

kerm. c. quæ propter ambram optimè conducit facultati animalī, præsertim per senium debili; item confect. *Anacardina*, quæ quidem specialissima est pro memoria; quia tamen valde acris & calida, non nisi senibus aut valde phlegmaticis cerebris accommoda est. Ex *syrup. fl. tunic. fl. paralyf. fl. pœon. d. succ. betonic. stæchad. arab. d. cinamom. pomorum redolent. ex succ.* quibus jungimus singulariter hoc loco commendandum *syrupum de Vino*, quem in *Ephem. Germ.* scriptum legi hoc modo. *℞. Vin. Burgund. lbjß Sacch. finiss. lbj. ʒ Cinamom. Caryophyll. N. M. an. ʒj. coq. ad consist. syrup. cujus cochl. i. in vitro aquæ calidæ, vel infusi thee, dissolutum ebibitur contra catarrhos præhumidos, resolutiones gutturis & uvulæ, deglutitionem ex atonia catarrhosa muscutorum pharyngis & œsophagi, affectus capitis frigido-humidos & mentis torporem &c.* Ex *specieb. diamb: diamosch. dulc. aromat. ros. dianth.* Ex *Pulver. Analept. Minder.* Ex *spirit. prædictus formicar. lavendul. lil. convall. ceras. n. ▽ magnanimit. Laurembergii, ▽ Regin. Hung.* Ex *Essent. ambræ, serpilli sassafrata, succin. lunæ, & quæcunque ex argento parata. &c.*

XVIII. Ultimo denique loco, cui primus omnium debetur, ponimus veram illam Sophorum pa-

nacæam, *Ambram* nempe *gryseam*, quæ inter omnia recensita vix par habet remedium analepticum & mnemonicum, sive in substantia & formâ pulveris ad grana ij. l. iij. cum ana sacchari vel elæosacch. citr. aut cinamom. aut lavendul. sive ejus essentia ad paucas guttulas. dosis enim ambræ parca esse debet, & laudani opiatī dosin ferme sequitur; quandoquidem de ambratis bene advertit Ettmüll. (vv) quod cautè admodum internè sint usurpanda; speciatim autem cautiùs & parciùs in juvenibus calidioribus, aut ubi ex aridura cerebri memoriæ & menti læsio timetur: tutiùs autem in senibus. Nam sicut verum est, quod ad tempus quidem fulciat memoriā, & prorsus reddat mirabilem; ita crebriori usu data postmodum in recessu plus nocumenti affert quàm opis; eò quod præmaturam stupiditatem post se relinquit; vim enim aliquo modo inebriativam narcoticam ambra habet, qua spiritus quidem initio reatenus mirè recreat & refocillat, sed postmodum sensim sensimque hebetat, ac torporem ijs infert. Nunquam ergo in magna, sed semper parca in dosi, sed sæpiùs pro necessitate repetita, propinetur ambra, & abusus etiam ipsis interdicator senibus; ex quorum numero, ditiores qui sunt, jam plures sibi fatuitatem & mentis inertiam ex nimio & frequentiori ambratorum usu sibi adscivere, Nimirum par ratio est am-

ambratorum in acuendis sensibus internis, ac ipsorum aphrodisiacorum (inter quæ ambrata & omnia ferè mnemonica, ut dictum, potissimum nomen sustinent) in vigorandis & stimulandis partibus & rebus; quorum etiam usus præter necessitatem frequentior homines prorsus eviratos postliminiò reddit.

XIX. Hæc sunt præstantiora pro sanitate mentis conservanda & recuperanda remedia interna. Ex iisdem autem parabis formulas juxta tuum & ægrorum geniam atque palatum accommodatas. Earum aliqua in vestram, Auditores, gratiam exempla afferam, à Practicis celebribus mutuata.

Elect.
pro
me-
moria
Gra-
taroli.

Electuarium pro memoria Grataroli.
℞. ZZ. Galang. mastich. cumin. origan. an. ʒiβ. N. M. calam. aromat. asar. cubeb. lign. aloës, mac. sem. apij, & ammios an. ʒβ. thur. alb. ʒj. caryophyll. cardamom. Zedoar. pyrethr. castor. piper. long. & nigr. costi, cyper. an. ʒij. Menth. ʒj. M. F. ☿. & cum sacch. penid. & mell. despumat. q. s. F. Elect. mirabiliter conferre dicitur memoriæ, lethargiæ & oblivioni, & ventriculi vitiis, ex phlegmate & frigida intemperie contractis. Dos. ad magnitud. castan. tempore præsertim frigido. Aliud

Elect.
Willis.

Willisij, moderno præscribendi modo conformius. ℞. Conserv. fl. lil. convall. ʒvj. acor. ver. condit. ʒvj. ZZ. in Ind. condit. N. M.

condit. an. ʒβ. spec. Diamb. ʒii. lign. aloës, santali citr. Zedoar. cubeb. piper. jamajcens. ʒjβ. corall. ppt. ʒij. syrup. conditura ZZ. q. S. M. f. Elect. Dos. ʒij. manè & vespere, superbibendo aquæ cujusdam destill. appropriatæ ʒiiij. Celebris est *Pulvis* pro confortandâ memoriâ *Trithemij*, cujus descriptionem desumpsi ex Hartmanni Pract. chymiatr. & est seq. ℞. Mac. cubeb. caryophyll. an. ʒiiij. fol. senn. crystall. ☿. ZZ. chamæpyth. an. ʒiiβ. rad. calam. aromat. gentian. sem. cumin. fileris montan. anis. ammeos, dauc. petrosel. spicænard. Indic. an. ʒij. Mag. corall. & perlar. an. ʒj. M. F. ☿. Dos. ʒj. usus præcipitur talis. ʒi primo mense sumatur quotidie manè & vesperi tribus ante cibum horis, ex vino vel brod. Secundo mense tantum manè. Tertio mense manè ter in hebdom. quarto mense bis in hebdom. & sic deinceps per aliquot menses. Confert autem specialiter senibus. Laudem maximam quoque merentur *Pilule Montagnanæ*. ℞. cubeb. calaminth. Mastich. N. M. caryophil. an. ʒi. Ambr. gryf. ʒβ. Mosch. gr. V. M. ☿ sa & c. succ. Majoran. F. pilul. de quibus omni vespere, cubitum iturus, deglutiat aliquot: manè verò capiat duplum, tres aut quatuor horas ante pastum. *aliæ Grataroli*. ℞. Ambr. gryf. ʒj. lign. aloë

aloës ꝑß cubeb. ꝑij. c. vin. generos. F. pilul. N. XV. Dos. i. aut ij. ante coenam. *Alia Ejusdem.* R. cubeb. calaminth. N. M. caryophyll. an. ʒjß. thur. albiss. myrrh. el. ambr. gryf. an. ʒß. Mosch. grV. c. ▽. Majoran. f. pilul. Dos. i. hora decubitûs, & ij. manè horis 5. ante cibum, hyeme per mensem, vere & autumnno rarius, æstate nunquam.

XX. Præter usum autem interiorum, etiam in suppetias vocanda sunt externa; quæ & ipsa opem ferent haud contemnendam; quid? quod Laurembergius (x) totum confortandæ memoriæ negotium solo apophlegmatismo, lotionis capitis, & ejusdem atque cervicis atque temporum inunctione absolvat, & præter usum suæ aquæ Magnanimitatis (quam & aquam *Herusalem* appellat) nil aliud assumendum præbeat. Merito autem in usum vocantur apophlegmatifantia; rationem intelliges ex dictis cap. prior. §. 16. N. 97. quorum etiam materiam & formulas aliquas leges ibidem N. 98. Ipse prælaudatus Lauremberg. pro hoc usu R. Nicotian. rec. & succulent. Mij. rad. pyrethr. mastich. utriusque an. ʒijj. ZZ. ʒj. M. f. ⚥. & cum pauxillo mell. f. globuli vel pilulæ mediocriter magnæ. Hæ pilulæ jejuno ventriculo ori induntur, attrahuntque blandissimo conatu pituitosos & frigidos humores e cerebro versûs

Apophlegmatismus.

palatum, qui omnino ejici possunt. Etsi autem usurpari possint quovis tempore; commodissimum tamen fuerit, ejusmodi particularem capitis expurgationem celebrare vere, mense Martio, pro hoc nostro usu & intentione. Capitiluvia etiam prorsus multum proderunt in confortando cerebro, atque illud, quod Laurembergius tam impensè commendat, ita se habet. *Capitiluvia.* R. H. Meliss. Majoran. Rorismar. Fol. Laur. an. Mj. fl. lavend. lil. convall. til. stoechad. an. p. i. coq. in Vin. gallic. Mens. i. ad consumpt. tert. part. abluatur caput & bene extergatur: interpositis 4. vel 5. diebus iterum lavetur. Aliud *Lixivium* pro memoria *Grataroli*. Imprimis fiat lixivium ex cineribus sarmentorum vel ligni quercini; dein in hoc bulliant seqq. R. acor. ver. stoechad. fol. Laur. rorismar. ivæ, salv. an. Mj. ex isto lava caput; post verò abluionem, aqua vitæ (vel alio R. cephalico, qualè habes cap. prior. §. 17. N. 104.) modicè synciput madefac, & seq. pulverem insperge. R. puleg. calamenth. caryophyll. sandarac. mac. stoechad. menth. majoran. an. ʒV. M. f. ⚥ subtilis. Lixivio etiam addit Gratarolus saponem singularem, ita factum. R. sapon. venet. aut gallic. ℥ij. calam. aromat. ʒijj. majoran. thym. stoechad. arab. nigell. caryophyll. cardamom. an. ʒij. rad. irid. flor. ʒj. tere, ac cum saponem rasato misce, & confice massas seu pilas

In formam nucis juglandis. Si forte ob siccitatem componere non vales, adde aquæ majoranæ vel alterius, q. s. Post ablutionem sicce-
tur caput linteis calidis, nec propè ignem caput teneas, ne repleatur vaporibus.

XXI. Inunctio, quæ Laurem-
bergio placet, est ejusmodi. ℞. Ni-
cotian. rec. & succulent. Mj. Basi-
lic. Meliss. primul. Ver. Majoran.
an. Mj. Contund. in mortar. f. c. ol.
oliv. & butyr. insuls. Massa; cui
postea affund. Spiritus Vini. Rhe-
nan. ℥iij. Vin. Malvat. ℥iij. ▽. Bor-
rag. bugloss. Majoran. pœon. an. ℥ß.
Coq. in vase vitreo ad consistent.
liniment. quo utendum manè & ve-
sperè ad inungend. caput, cervi-
cem & tempora. Pro experimen-
to probatissimo ad ingenium &
memoriam habetur, & Aristotelis
fuisse dicitur (y) seq. ℞. pinqued.
Ursi, quam habet in scapula dextra,
eumque reponè in vesicam ipsius
ursi simul cum ejus lotio, stentque
octo diebus. Dein exprime & ac-
cipe succ. hormini seu sclareæ do-
mesticæ, euphrag. verben. bugloss.
valerian. aloës, an. part. æq. &
misce cum prædicta pinquedine su-
per Δ cum lignea spatula agitando,
donec fiat Ung. spissum; ex quo,
cum volueris, accipe quantitatem
parvæ fabæ, & unge frontem &
tempora, fricando aliquantisper.
Willisius Linimentum pro capite
facit seq. ℞. ol. Palmet. ℥ß. Balf-
copaj. ℥iij. Balf. Peruv. 3j. ol. N.

M. express. ℥ij. ol. succin. 3ß. M. F.
Linim. Atque ita complura alia
linimenta, balsama, spiritus, cucu-
phæ & emplastra adhiberi capiti
possunt & debent continuo, quo-
rum omnia elegantes & probatissi-
mas descriptiones legetis anteced.
cap. 6. 17. N. 104. Ipsi quoque suf-
fitus pretiosi & suaveolentes v. g.
poma ambrae, & similia odaramen-
ta, ex usu maximo fuerint.

XXII. Ex fonte etiam Chirur-
gico nonnulla hauriri possunt ac
debent ingenij & memoriæ admini-
cula. Imprimis V. S. parca, & pro
ratione virium & ætatis crebrius
celebrata, ad impediendas aut ex-
pediendas sanguinis in cerebro sta-
ses, ex re maximè erit; utut alias,
si ineptè instituat, haud parum
nocuenti eam habere superius
diximus ex Avenzoar; quin imò
experientia nō deest læsæ memoriæ
per sanguinis missionem inductæ,
& eadem V. S. ne post exactum an-
ni integri spatium celebratâ, recu-
peratæ. (z) Sed majoris momen-
ti est usus fonticulorum, in utrôque
sive brachio sive crure vel etiam ad
scapulas, aut nucham inustorum;
in: vel potius ad aut juxta suturas
factæ fontanellæ, quod in memoria
læsa & oblivione effectum habeant
prorsus singularem & eximium, ex
probatissimis authoribus, contra
cauteriomas tiges Helmontianos &
alios, adducit & exemplis confir-
mat Slevogtius. (aa)

(a) Probl. 3. sect. 30. (b) Art. par.
c. 11. (c) P. 2. f. 1. l. 6. Epid. 85
Aaa 3 P. 36.

P. 26. S. 6. l. 6. (d) d. Offib. c. 1.
 § l. 9. d. Ufupart. c. 17. § pas-
 fim aliàs. (e) l. 1. d. Hum. corp.
 fabr. c. 5. (f) Obs. Anat. l. 1. c. 3.
 (g) l. 9. d. Ufupart. (h) l. 8. d.
 Ufupart. c. 13. (i) lib. quòd animi
 mores § c. (k) l. 7. stromat. (l)
 c. 16. tract. 9. l. 1. (m) D. 2. A.
 5. obs. 140. (n) l. 2. tract. 3. c. 1.
 (o) d. Anim. brut. c. 13. P. 2. (p)
 l. c. (q) d. Memor. repar. c. 4. (r)

2. Allegor. (s) in Conviv. sapient.
 (t) Anno 1710. April. (u) Colleg.
 Pharm. in Schröd. ubi d. formic.
 (vv) Colleg. Pract. ubi d. Memor.
 las. (x) vid. Eph. Germ. D. 1. A
 3. app. p. 521. (y) apud Gratarol.
 d. Memor. c. 5. (z) vid. Eph.
 Germ. D. 2. A. 5. obs. 149. sub fi-
 nem. (aa.) Prolus. Inaug. de fon-
 ticul. futur. coronal. § c.

ARTICULUS II.

De Delirijs in genere.

XXIII. **D**elirium juxta com-
 munem acceptionem
 est Mentis seu functionis animalis
 principis depravatio; quia verò
 Memoria propriè depravari nequit
 (neque enim constat ullus in Me-
 moria depravandi modus) hinc
 fariùs & meliùs definitur cum Ga-
 leno (a) quòd sit *Phantasia aut Ra-
 tionis aut utriusque simul motus errans,*
id est, depravatus. Græcis *παρεφρο-
 σὺνη* vocatur nomine composito
 ex *παρε* contra, & *φρην*, *ενος*,
mens. Latinis quoque *Desipientia* au-
 dit. Quòd verò non solum Ratio-
 cinatricis facultatis, sed & ipsius
 Phantasiae erronea actio Delirij no-
 mine veniat, ratio est, quòd anima
 nostra, corpori unita, tanquam
 completa rationis humanæ radix,
 intelligere seu ratiocinari & velle
 tantum possit juxta modulum spe-
 cierum phantasticarum & com-
 memorativarum; quæ ergò si de-

pravatae fuerint, (commemerati-
 vas species erroneas esse non posse
 primum superiùs dictum est) & ab
 objectorum perceptionibus ablu-
 dant, mens ipsa quoque judicio suo
 errare, id est, delirare necesse est.

XXIV. Utriusque delirii (à
 Phantasiae solius aut Judicii solius
 errore orti) discrimen notatur pas-
 sim ab omnibus, clinicæ praxi dedi-
 tis: & jam tum à Galeno exem-
 plis monstratum fuit; utpote qui
 solius phantasiae aberrantis histori-
 am refert, quando de Theophilo
 Medico ægrotante in hæc verba
 scribit (b): *huic reliqua quidem pru-
 dentia supererat, & disputandi &
 presentes exactè noscendi; cæterum*
tibicines quosdam angulum domus, ubi
decubuit, occupasse, assidueque sonare
& pulsare putabat, atque hos se intueri
rebatur, partim illic stantes, partim se-
dentes, adeoque sine intermissione sonan-
tes, ut neq; nocte neq; die usque vel mi-

nimum

minum tempus quiescerent. Exclamare igitur non cessabat ac jubere, ut domo ejicerentur: Postquam convaleuit, à morboque evasit, tum reliqua omnia, quæ ingredientium quisque dixisset fecissetve narrabat, tum imaginationis de tibicinum tædio meminerat. Ejusmodi phantasticus ego ipse per febrem acutam ante viginti annos eram, quando mihi sæpius, & à varijs petenti, caligas meas porrexere, quas identidem prorsus aureas esse firmiter opinatus, & ob id adstantibus haud parum iratus fui, ceu mihi subsannantibus; cujus phantasiæ hodie dum quàm optimè conscius sum. Alium novi è Soc. JESU Patrem, qui duos ad cubiculi januam adstantes milites Gallos sibi imaginatus est, nec ab ea opinione dimoveri poterat jam sanus factus. Sed hæc talia, ut dixi, occurrunt passim in praxi. Perperam ratiocinantis, (sine tamen læsa imaginatione) historiam mox subjungit Galenus, quam vidit in phrenetico quodam, qui fores sibi intus occluserat, ne cuidam ad se daretur aditus. Domum prætereuntibus è fenestrâ ostendit vasa complura, eadèmq; suis ritè nominibus compellavit, quæsitque, num juberent, ut ab alto & è fenestra ista projiceret? Hic igitur æger nec imaginatione læsus fuerat, nec in nominum memoria erravit, sed quid sibi cum vasis faciendum, suo assequi ratiocinio nequiebat. Et ejusmodi etiam desipientias delirant in hunc usque diem multi,

sive ex acuto sive chronico corporis malo detenti. Illius autem delirii, quod tam rationem quàm phantasiam depravatam complectitur, historias nemo non ubique sat multas noverit enarrare; quandoquidem plerumque, ut iterum advertit Galen. (c) in utrisque simul delirium consistit, tum parum probè imaginando, tum parum aptè ratiocinando.

XXV. Magna est Deliriorum varietas. Imprimis Delirium aliud *Differe-* est completum aliud incompletum. *rentia* Illud dicimus, quando & imaginatio & ratio simul in transversum aguntur. Qui enim perfectè seu completè sapit, non sufficit, eum pollere judicio aut phantasiâ, sed utriusque usum probum habeat, necesse est; in alterutro igitur ubi depravatur animalis potentia princeps, suo, sed vero quodam modo incompletè delirare dici poterit. 2. Aliud delirium est leve aliud grave. hoc est, quod suâ se vel atrocitate vel diuturnitate molestum ac horribile facit. Sic febrientibus multis & phreneticis etsi chronica non sit mentis abalienatio, graviter tamen delirare censentur; quia vel omni trina mentis operatione aberrant, ita ut nec ritè apprehendant, nec judicent, multò minùs consequenter discurrant; vel prætereà etiam aguntur furore, aut alio quodam insigni modo à recto rationis usu exorbitant. Econtra in multis v. g. Melancholiæ speciebus non nisi circa unum alterumve *Delirior.* objectum

objectum phantasiâ ineptâ falluntur ; cum tamen malum tempus longum daret, grave dici debet, eò magis, quòd omne Principis facultatis animalis vitium, quod ætatem fert, leve utique esse non possit.

3. Aliud est Delirium *obscurum* seu *occultum*, seu *blandum*, Galeno etiam *quietum* dictum, aliud *manifestum* aut *turbulentum*. Istud adest, quando æger inquietus jacet, aut altum vociferatur, aut lecto exsiliare, tumultus facere, ineptas gesticationes exercere, decubitûs rationem identidem immutare, corpus incomptè & quaquaversum projicere, verbis stultitiam & mentis emotionem prodere, & more aliorum operibus suis omnibus manifestò inolescere nititur. Occultò deliriò quempiam detineri dicimus cum Galeno (d), ubi æger hæc recensita manifesta delirii indicia nullatenus edit, sed quietè in suo lectulo jacet, corporis membra ad omnem decentiam componit, & præterea non modò non delirè, sed prorsus nihil loquitur, speciem referens dormituriæ, vel etiam, clausis oculis, quasi somno blando sopiti, ipso vero non dormiente, & manus quietè movente, non secus, quàm qui per levem contrectationem aliquid vel tangere vel invenire volunt, & si quis accedens cum eis colloquatur, quidam neque prorsus oculos aperiunt, alii postquam aperuerunt, mox iterum claudunt oculos, aut eos immotos servant; alii neque si quis eos inclamaverit, vel

stimulaverit, palpebras aperiunt, quidam horum, ut manus quietè pacatèque movent, sic & brevissimè loquuntur. Id quod multos latet. ex Galen. ibid. Atque hinc est, quòd Hipp. hæc deliria vocet *obscuras desipientias*, utpote multis cognitu difficiles, etiam ipsis Medicis. Hippocrates tales etiam vocat *phreneticos non vehementer insanientes*; item *mente oblectos ac simul quadam in somnum propensione vexatos*. Multi, qui prius manifestè & tumultuosè insaniebant, in hoc occultum delirii genus, non tamen bono omine, mutant; multi tamen etiam, nullo alio prægresso manifestæ insanix argumento, ita occulto modo delirant. Ad occultum hoc referimus & illud, quod *dubium delirium* nonnulli vocant, tam in febribus, quàm in aliis ægritudinibus aliquando occurrens; ubi videlicet æger non equidem taciturnus, quietusque est, aut somnolentiam mentitur; nulla tamen etiam manifesta & certa præbet delirantis animi signa, quin imo discurre bene, surgit, induit vestes, munia sua consueta obire parat, sanum se penitus reputans; intercidit nihilominus sapius sufficiens prudentis de mente nonnihil captâ suspicionis argumentum; istud putà, quòd æger tantum de sua valetudine præsumat, & omnem causans reconvalescentiam, ad sani hominis officia redire nitatur, cum tamen & pulsus & loquium adhucdum testentur de præseptia febris acutæ vel etiam

ma-

malignæ aut alterius gravis in corpore morbi ; subinde etiam in tantillo delirio notatur ingens & insolitum, nonnisi phreneticis familiare, corporis robur, quo adstantium contra se factos conatus efficaciter repellunt & eludunt; argumentum jam non dubium animi delirii & in phrenesin abiturientis.

XXVI. 4. Ulterius Delirium aliud notatur *Serium* seu *Morosum*, aliud *Ridiculum* seu *jocosum*. Jocosum vocatur, quod aliqua ægri voluptate conditur, seu quando jucunditate quadam ac gaudium perfundi ægros advertimus; hinc ridere, cantare, joculari, & tempus suum hilariter transigere misellos videmus. Econtra morosum delirium quadam animi intentione seriâ, & studio quasi deliberatâ, districtum est, & indignationem, impetum, jurgia, impatientiam & furorem dictis, factis, cogitatisque præferit. 5. Aliud est Delirium *simplex*, aliud *complicatum* seu mixtum cum aliis morbis aut symptomatibus. Inter mixta deliria (cum variis enim sæpè affectibus componi deliria videmus) illud peculiari notâ circumfertur, quod cum comate seu lethargo conjunctum visitur, & referente Galeno, ab aliis *Typhomania*, ab aliis *Phrenitis lethargica* nominatur. 6. Denique vulgata & maximè celebris apud Practicos est Delirii divisio in id, quod est *cum*: & in id, quod est *sine febre*. Delirium cum febre rursus est vel

symptomaticum & effectus, vel primum & causa febris; & hoc ultimò si se modò habeat, *Phrenitis* appellatur; symptomaticum autem si leve est, *paraphrosyne* specie: si gravius, *delirium phreneticum* seu *Ecstasis* audit. Etiam Delirium sine febre duplex in genere est, *Melancholicum* & *Furiosum* seu *Maniacum*; & utrumque iterum suas species multiplices & varia nomina habet, ut videbimus per decursum hujus Capituli.

XXVII. Ætiologiam Deliriorum qui probè callere desiderat, prius naturalem humani animi in hac vita intelligendi rationem optimè teneat, necesse est. Sciendum igitur ex Philosophia, nihil esse in intellectu, quod prius non fuerat in sensu; quamvis enim intellectus sit ipsa anima rationalis, consequenter substantia spiritualis, atque ita potentia inorganica, & independens à corpore in essendo; quamdiu tamen corpori unita est, ita in operando ab organismo corporis dependet, ut non nisi juxta species à sensibus suppeditatas, & per phantasiam præsentatas, de objectorum veritate quidquam apprehendere, judicare & discurre queat. Pro modulo igitur phantasmatum sese habent omnes tres mentis operationes humanæ; quæ si bona sunt & naturali ratione præsentata, non malum erit hominis ratiocinium; secus, merum videbis delirium. Aristoteles (e) mentem palimpsesto seu tabulæ rasæ, in

qua nihil pictum sit aut descriptum, inscribi autem omnia possint, eleganter comparat. Velim autem mentis nomine hoc loco nobis veniat spiritus meditullio cerebri seu nervorum principio insitus (quem pro anima sensitiva & consequenter pro facultate animali principē, realiter à rationali distinguat, in Physica defendimus) qui ceu speculum purissimum objectorum imagines (species) per sensus apportatas in se se recipit non modo, sed & vitaliter materialiter sentit cognoscitque. Hoc speculum ubi inspicit intellectus humanus seu rationalis anima (nam super visis in eo rerum ideis suas exercet speculationes) rerum veritatem (intellectus objectum unicum) apprehendit, judicandoque, discurrendo ac inferendo, disquirat, atque ita pro ratione specierum harum phantasticarum de objectis suum profert iudicium.

XXVIII. Jam tu animum ad anamorphoticas picturas, aut speculum valde concavum aut convexum, diligenter adverte, & horribiles in ijs imagines contemplare. Dein fac, phantasiam humanam (animæ sensitivæ in homine potentiam, objectorum species, ceu speculum, exhibentem) ejusmodi rerum anamorphoses, per species à sensibus externis ineptè delatas & sibi inscriptas, continere, & distortissimas falsasque omnino objectorum imagines referre; nunquid anima (quæ ab his phantasticis

in suo operandi modo unice dependet) de objectis non potest non falso judicare, & delirare?

XXIX. In aëre versamur, aëre ambimur quaquaversum, quin & aëre toti etiam intus suffulti & infarcti sumus. Quid ita? non modo ut ejus adminiculō, ceu accultō vitæ cibō, vivamus perenniter; verum etiam ut aëris vehiculō usuram lucis capeamus; & rerum intueamur colores; ad quod tamen ultimum nec ipsa nobis sola aura sufficere potest, imò prorsus incapax est, nisi Solis, aut alterius corporis luminosi, radijs illustrata, objecta depingat, & eorum nobis sistat imagines. Quin ipse color & rerum species quid aliud est, si non ipsa lux est, seu ignea & lucida substantia indefinite attenuata, per aëra diffusa, inque superficie objectorum modificata, repercussaq; ad visus organon? Habes hęc paradigma intellectus humani, spiritus cerebro insiti, & specierum sensibilibus. Anima corpori, & particulariter insito ejus spiritui unita est, non solum ut hoc tanquam pabulo & sustentaculo ad vitam humanam utatur continuandam; sed etiam & maxime ut in eo rerum videat, & speculetur phantasmata. Est tamen hic insitus spiritus omni rerum formā orbus, & instar rasæ tabulæ nullā animatus picturā, imò prorsus obscurus est, & ipsis etiam Cimmeriis tenebris obscurior; nisi illustretur à spiritus animalis influi irradiatione, & sic actuetur ad vitam in actu

actu secundo sensitivam. Hæc doctrina prærogativam habet Antiquissimæ Authoritatis, roborata à Scholis Philosophicis; quin characteristicum est Galeni dogma, à Medicis Physicâ peripateticâ imbutis passim & unanimiter defensa. Hinc miror ego, quid insuper ad species sensuum impressas, ab irradiatione spirituum animalium realiter distinctas, qualitates illas ab objectis per emanationem sic dictam, & nihil explicatam, ad organa sensuum missas, nulla prorsus cogente necessitate, nullaque utilitate suadente, confugerint. Reverà & Galenus & omnes profectò genuini Philosopho - Medici lucidam & sydeream faciunt spirituum animalium naturam, cumque ipsis solis radijs in comparisonem venire solent. Si ergo ipsius lucis radii, in objectorum habitu externo modificati, & ad visorium reflexi, rerum exprimunt ideas seu formas; quid ni poterunt spirituum animalium irradiationes à sensu externo modificatæ & ad æsteterium & phantasias sedem per nervum tractatæ, internis sensibus factæ objecti sensationis speciē sistere impressam, seu præstare id, ut objectū debite approximet ac objiciat potentia cognoscitivæ, hancq; compleat in ratione proximè expeditæ ac potentis elicere speciem expressam, id est, cognitionem circa objectum?

XXX. Quemadmodum autem animales spiritus à cerebro ad sen-

suum organa continuatō undulationis filō jugiter influunt, & partes sensiles lumine & motu suo vivificant; ita ab organis percussi, eam ad cerebri intima (internorum sensuum organa) sui servant & deferunt modificationem motus & ordinis, quam ibidem nacti sunt ab impressionibus objectorum sensibilium, pro harum nempe incomprehensibili varietate ineffabiliter diversam; in hoc uno sibi semper (naturaliter) constantem, quod certam quandam mensuræ, ordinis, situationis, numeri, motus, aliarumve proprietatum mechanicarum, rationem teneant spirituum minima, prout nempe naturalis hujus vel altetius objecti sensatio requirit. Finge animo, quod fortasse oculis tuis usurpasti sæpius, solenne quoddam in Theatro centum v. g. saliorum tripudium, ad omnes minutissimos saltatoriarum apices, summa dexteritate, exactum. Concentum chori musicis refertissimi quàm plurimis, iisque omnibus virtuosis & varijs instrumentorum generibus instructis, imaginare. Spectaculi gratia, quæ oculos recreat, ab uno unico tripudiantium confectione, ad artis regulas mirè & multivariè compositæ, modo resultat; & suavitas harmoniæ musicæ ipsa nil aliud est, quàm continuus aëreæ undæ, artificiosissimè crispatæ, vibratæ & tremulæ, ad tympanum acusticum allapsus. Ut utrumque fas est in animalibus spiritibus, ab

organis sensuum externorum ad sensorium commune, per nervos undulatum reflexis, per quandam saltem analogiam agnoscere: tripudium puta, artificiosissimum, & motum harmonicè tremulum, non centum duntaxat, sed ultra etià centies millenorum corpusculorum (ex innumeris enim atomis unicum v.g. in nervo optico radiantis spiritus filum constare noveris.) Prout autem uterque hic spirituum modus ab impressionibus objectorum, ac externis sensationibus inducitur; ita immensè variet, necesse est, non modò pro varietate sensuum, sed etiam pro ineffabili diversitate sensibilibus, visionem v.g. auditionem &c. individuantium.

XXXI. Jam pone, depravari in spiritibus, à sensu quodam externo reflexis, tripudiationem per eorundem impetuosas aut ineptas motus ataxias: aut vitari tremulationem, ob occurrentium particularum & atomorum tumultum: vel utrumque hunc modum à naturæ præscripto desciscere: & facile dein intelliges, affectionem, sensorio phantastico (i.e. spiritui insito cerebri) impressam, falsam describere sensibilis objecti imaginem, & ipsam desuper factam ratiocinationem necessariò oblædi.

XXXII. Causa igitur continens omnis delirii in erroneo quodam animalis spiritus motus impressorii modo consistit. Quod ipsum autem vitiū diversas causas agnoscit

alias; quas ad tria genera commodè revocabimus; quatenus nempe originem trahunt vel ab ipso animali spiritu influo: vel à sanguine: vel à cerebro & systemate nervoso. Et imprimis quod spiritus influos animales attinet, per nervosum genus radiantes; hi delirium ciere solent tum inopiā, tum variis ataxiæ generibus. Defectus equidem aut inopia spirituum quamvis videri possit, immeritò in delirii causarum syllabum referri: & certum sit, spirituum deficientiam quā talem, per se & directè, tantum ad functionum animalium immutationem, non autem ad mentis emotionem seu delirium, facere posse; nonnunquam tamen per accidens & eatenus ad deliria concurrere solet, quòd ob resolutionem aut dissipationem nimiam filum spirituum abruptum, & series eorundem ab invicem distractæ, non secus ac tumultuariè conglobatæ, impressiones confusas, & ideas, notionésq; ineptas suggerant; quod facile cum Willisio (f) capimus. Anomalias motus seu ataxias spirituum incusamus, quando, in fonte sanguine & cerebro, deliria emergunt ex animi passionibus, aut ubi affectus hysterici, dolores colici & ejusmodi mala spasmodica, in delirium solvuntur.

XXXIII. Sæpius autem non ipse spiritus animalis influus primariò peccat; sed aliunde, & quidem à sanguine potissimum, noxam contrahit; in quantum nempe hic vel effe-

efferatè effervescens, vel impura aut etiam maligna ac venenata materia prægna, intra cerebri substantiam diffusus, spirituum ataxias & tumultus impetusque confusos ciere, aut eos impuritate sua coinquinare; aut & virulenter inficere potest. Ipsum denique cerebrum intemperie enormi affectum, phlegmone præsertim tentatum, aut habituali quadam maladiathesi in substantiæ modo distemperatum, insitum suum spiritum instar speculi anamorphotici, ineptum reddit ad rerum ideas ritè recipiendas & præsentandas: utut à sensibus externis, & spiritibus animalibus influis, debita & juxta naturæ leges fiant objectorum specierumque impressiones.

XXXIV. Causæ antecedentes deliriorum *internæ* sunt febrium continuarum status aut paroxysmorum vigor: affectus nervosi *inflammatorii*, hinc & phlegmones cerebri ac totius systematis nervorum, pulmonum, pleuræ, cordis, diaphragmatis, stomachi, mesenterii, uteri, vesicæ &c. nimium sanguinis profluvium, vel ejusdem, ut dictum est, fervor, & acris biliosaque vel etiam melancholica constitutio, aut maligna ac venenata infectio. Occasionales causæ variæ esse solent, cum ad insaniam & mentis aberrationem facere possint vigilæ per tinaces, ira, amor, metus, tristitia, studia improba & lucubrationes in noctes solidas protractæ: vi-

tæ genus, tempus & ætas excicans, replens & debilitans cerebrum; hinc juvenibus, biliosis, iracundis, temulentis, studiosis, laboriosis, sollicitis, infirmum caput habentibus, delirare per morbos facile est; quò etiam tempus æstivum & autumnale præ reliquis aptum. Externarum de genere sunt imprimis omnium animalium venenatorum aut in rabiem actorum morsus aut ictus, specialiter rabidi canis, felis, lupi, & porci, quin & hominis lymphati ac rabidi, tarantulæ &c. Deinde omnia inebriantia & narcotica, singulariter cicutæ, hyoscyami, daturæ, stramonii, solani maniaci, & plerorumque solanorum reliquorum, nicotianæ, opiique esus; quibus annumeranda sunt philtora propinata, sive vera ea fuerint, sive falsa.

XXXV. Pro cognitione delirij in genere solidum fundamentum ponit Galenus noster, quando (g) docet, motum omnem, qui fit ex animi arbitrio, si vitietur ab ægro, mentem læsam ostendere. Adeoque tribus delirium notatur: *falsa cogitatione, verbis incongruis, & absurdis operibus*; quibus tamen cum Perdulcis (h) adjicimus adhuc tria; *ἀνασθησιαν* seu indolentiam: *ἀδυσίαν* seu potius *βραχυπνοσίαν*, sitis privationem, aut parcum potus usum; & denique *screatum frequentem sine sputi rejectione*. Quibus mens egrotat, ait Hipp. (i) *ij dolorem non sentiunt*; & proinde indolentiam inter deli-

rii diagnostica ponit. Ubi causa sitis ingens adest, & lingua prorsus aspera, exsucca, fissa &c. æger tamen nihil sitit & parcè bibit, colligit Galenus (k) vel læsam mentem, vel facultatem appetitivam extinctam; hinc phrenetici *brachypotæ* appellantur ab Hipp. Screationem identidem reiteratam sine sputo, delirii ratione jam tum suspectam habuit Hipp. (l) & nititur fundamento superius ex Galeno adducto; quod nempe omnis motus ab ægri arbitrio vitiatus, delirium notet.

Prog-
nosis.

XXXVI. Quæ ex Deliriis Prognosis facienda sit, ex sequentibus intelliges. Imprimis autem verissimus est Hipp. aphorismus 33. sect. 2. *In quovis morbo mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum; contra verò se habere, malum.* Ratio est, quòd integritas mentis testimonium ferat cerebri & totius generis nervosi bene habentis. Non tamen ex absentia delirii semper conjicienda est ægri futura salus; quippe moriuntur sæpè hectici, phthyfici, hydropici & alii, sibi in ultimum usque agonem satis præsentis. Sed neque delirium, utut mali ominis sit Hippocrati, perinde semper interitum portendit; ut in omnes id constat, nec apud Hipp. in Prædict. & Epidem. libris rarò occurrit; hinc & sequentia theoremata & divino Dictatore suo Hipp. & nostrâ attentione dignissima sunt. 1. *Ubi infere non intermittente difficultas spi-*

randi & delirium acciderit, lethale est. Sect. 4. aph. 50. Galenus non qualemunque hoc loco intelligendam putat dyspnœam, sed *magna* quæ sit & *rara*; nam hæc delirii comes est; nempe quodocunque æger in acuta febre magnum rarumque spirat, tunc delirat; etsi viceversa non sequatur: æger delirat, igitur magnum & rarum spirat; quando enim pleura aut diaphragma per febres acutas laborat phlegmone, frequens & exigua est respiratio, etsi simul æger deliret. Prior ille spirandi modus proprius est amantibus, aut altum cogitantibus, aut aliquid fixis oculis intensè intuentibus. hi enim aliò nimis abrepti aliquamdiu à respiratione feriantur, tandemque altum hauriunt spiritum, factaque magnâ efflatione emittunt, sicque magnum & rarum spirant; quod spirandi genus, si cum delirio in acutis febribus junctum sit, quia utrumque hoc symptoma ex læsione cerebri oritur, lethale pronuntiat Hippoc. etsi frequens pariter & prava respiratio in acutè febrientibus & delirantibus res sit periculi plenissima. 2. à Profluvio sanguinis, ileo, pleuritide, peripneumonia, delirium malum imò valde periculosum est. per aph. 9. 10. ij & 12. S. 7. & prorsus lethale pronuntiat Willis, si ex vulnere, ulcere ac gangrænâ externi cujusdam membri venerit delirium; quia his in casibus, atque etiam in ileo, & aliis inflammationibus internis, deno-

denotat spiritus animales, in parte affectâ interneccioni dados. Cujus verò delirii exinanitio causa existit, non potest non grave subesse vitæ discrimen; quia in spiritibus & sanguine radix est vitæ. 3. Si quis ea facit, quorum sit insolens, gravissimum habet malum, ait Hipp. in Coac. sic, ut idem habet in Prorrh. à prudenti viro ferox responsum, atque à feroci modestum. & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, veletiam si contra morem suum loquantur linguâ citatiore vocæque altiore, vel vicissim, malum; summam enim hæc judicii everisionem significant Riverio; & certè magna morum dissimilitudo causæ magnitudinem arguit. 4. Plangere vel lacrymari involuntariè species delirii est, & mortis periculum intendit; quod colligitur 1. Epid. sect. 3. ægr. 2. 5. Deliria quæ circa initium morbi apparent, magis periculosa passim censentur; in morbis tamen convulsivis primi delirii insultus ut plurimum periculô vacant; attamen ejus frequens accessio diathesin in carum, apoplexiam aut paralyzin non raro parit, ut rectè advertit Willis cum quo etiam deliria initio febris non tam periculosa, quàm in augmento & statu, pronuntiamus. 6. Quæ circa res necessarias versantur deliria, pessima, indeque si ingravescant, mortifera censentur; Coac. aph. 203. ut si quis respuat cibum, potum & alia ad vitam necessaria. 7. In intermittentium

paroxysmis ferè semper tutum est delirium: in continuis autem dubij exitus: in malignis sæpius exitiale. 8. Delirium si supervenerit ijs, qui vitam diu valetudinariam traduxerunt, aut aliunde penè attriti sunt, lethale. & proinde ait Hipp. 2. Coac. S. 1. aph. 30. insipientia, quæ jam admodum fractis debilitatisque viribus succedunt, pessima. 9. Deliria jocosa tutiora sunt seriis juxta Hipp. aph. 53. S. 6. 10. Delirium manifestum malo omine mutatur in occultum. 11. qui cum silentio è potestate mentis exeunt, nec tamen voce sunt capti, lethale malum habent 1. Coac. aph. 79. & 1. Prorrh. 14. ait: in febribus insania vebementes, silente agro sed non privatâ voce, lethale est. 12. Si delirium sequitur somnus, bonum est per aph. 2. S. 2. sed tunc imprimis, ubi urina satis rubra semper redditur, optimè sperandum est; econtra juxta aph. 472. S. 4. quibus pellucida & alba sunt urinae, malæ, maxime verò in phreneticis, 13. Ex deliriis ea minùs censenda sunt mala, quæ mitia leviâque sunt, & non perpetuò ægrotos tenent, sed parvo tempore, atque cum bonis signis, vel saltem non lethalibus perdurant; ex Riverio. 14. Tria præcipuè delirio, in præsens discrimen aucto, supervenire solent symptomata gravia, notante Sennerto (m) silentium, tremor, & tandem, instante morte, convulsio. Ut proinde juxta tremorem & convulsionem qualificetur vitæ ex delirio

pe-

periculum. Et hinc dicit Hipp. si in febribus aphonie convulsivo modo in emotionem mentis cum silentio transeant, perniciosum. id est, exponente Galeno (n) si in febre aphonie, quæ convulsivo modo fiunt, desinant in eam, quæ cum silentio sit, exstasin, (vehementem insaniam indigitat) perniciosum. Atque hæc sunt, quæ de Delirio in genere præmittenda duximus. Curatio cum variet pro causarum & specierum ratio-

ne, non est, quod de ea hoc loco pluribus differamus.

(a) d. diff. sympt. c. 3. (b) l. c. (c) l. c. (d) com. in 1. Prorrh. t. 33. (e) l. 3. d. anim. (f) d. anim. brut. P. 2. c. 10. (g) comm. 1. in l. 1. Prorrh. t. 6. (h) d. morb. anim. c. 2. (i) apb. 6. s. 2. (k) comm. ad hist. Hermocratis. s. 1. l. 3. epid. (l) 1. Prorrh. (m) Inst. l. 3. P. 3. c. 5. (n) comm. 2. in 1. Prorrh. tex. 19.

ARTICULUS III.

De Delirijs Febrilibus.

XXXVII. Delirium febrile duplicis generis est; videlicet vel *Continuum* seu tale, quod cum febre continuo affligit, ita tamen, ut cum ejus accessionibus nec intendatur, nec remittat, neque etiam ad universalia febris tempora mutationem subeat, *Phrenitis* dictum; vel *Intermittens*, seu accessione febris declinante ipsum quoque cessans; quod ipsum rursus in duas digreditur spe-

cies; vel leve ac parvum quoddam delirium est, & *Paraphrosyne* nomen habet; vel est vehemens quædam insania, atque *Delirium Phreneticum* commodè nobis dicitur, Galeno (a) *Ecstasis*, scilicet febrilis. Tres igitur huic Articulo dabimus paragraphos; quorum primus *Paraphrosynen*: alter *Phrenitidem*, & ultimus *Delirium Phreneticum* sistet. Sit ergo

(a) Comm. 2. in 1. Prorrh. t. 19. & Finit. Med. c. ult.

§. I.

De Paraphrosyne, seu Delirio Simplici.

XXXVIII. Paraphora, Paracope & Paraphrosyne synonyma sunt, & delirium significant in genere; in specie autem deliriū leve (quod & *simplex* cognominant) notant, non modo febribus sed & aliis plerisque morbis, sine

omni quidem animi fervore, insipientiâ & furore, frequenter superveniens, cumque ijs ingravescens & remittens. Paraphoricos ejusmodi ægros apud Hippocratem & Galenum aliòsve Authores sæpius legeris *phreneticos*, sed appellatione

ne

ne prorsus impropria, & latissime sumpta, ut patebit, ubi de Phrenitide nobis sermo erit. Neque etiam Delirium phreneticum cum paraphrosyne in unam confundi notionem debet; illud enim & febribus duntaxat accidere, & insolentiae suae ratione ab hac sese distinguere, ac proin non leve, sed gravius delirii genus esse, consuevit. Paraphrosyne patrio caret nomine; hinc solum dicimus: *Der Kranke phantasiert / redet ab / ist qualmisch* &c.

XXXIX. Utut verò delirium simplex in genere levis quaedam mentis emotio est; id ipsum tamen uniusmodi esse non solet, sed aliud ratione intensioris & durationis magis minusque grave existit; semper autem, ut dictum, ex sua naturâ omni petulantia ac furore carere debet, nisi phrenetici sapere ingenium velit. Cæterum etiam inter symptomaticam ac criticam distinguunt paraphoram, quæ tamen distinctio non nisi in deliriis febrilibus locum habere potest. Est autem criticum delirium, quod signis coctionis apparentibus primum ingruit, ac imminentem crisin per narium hæmorrhagiam antecedit. Symptomaticum contra cum cruditate apparet; quod proinde curandum; sicut criticum à Medico non tentandum, sed sibi relinquendum erit.

XL. Conjuncta Paraphrosynes causa est turbata quædam spirituum animalium motio, species

phantasticas depravans, ac iudicium oblædens. Antecedentium causarum rationem tenent febrium & paroxysmorum intensiores, aliorumque ferè omnium morborum vehementia, aut instans per hæmorrhagiam narium crisis.

XLI. Signa paraphrosynes præsentis diagnostica desumes ex ijs, quæ de deliriis in genere attulimus. *Diagnosis.* anteced. N. 35. Imminentis verò notionem ita perstringit Lommius (a): expeditior sermo ægrotanti est, quam sano fuit, ac subita oritur loquacitas, eaque ipsa solito imprudentior. Stridor quoque dentium, firmo etiamnum corpore, incidit, & gestus incontinentior est, & oculi frequenter moventur, hisque dolente vehementer capite, quasi tenebræ offunduntur, vel sine dolore somnus non accedit, fitque continuata per noctem perque diem vigilia. Criticum delirium à symptomatico internoveris per signa instantis per narium hæmorrhagiam crisis; nempe adest hypochondriorum tensio absque tamen dolore, ex qua oritur spirandi difficultas, non diu durans; hanc excipit capitis cervicisque dolor, pulsus vehementia, micatio arteriarum temporalium, rubedo faciei & oculorum, involuntaria illachrymatio, splendor aut caligo oculorum, lucis aversio, rubra spectra oculis obversantia, & inter hæc nostrum delirium; tandem jam instante hæmorrhagiâ pruriunt nares, & stillæ sanguinis

accedunt, donec sequatur ipsum cruoris jure effluvium; quæ omnia certiora sunt, ubi consentiunt juvenilis ægrætas, natura sanguineo-cholerica, anni & æris constitutio verna, æstiva, & cæteroquin symbola. Non tamen opus est, ut omnia semper hæc signa concurrant; sufficit duorum triumque præsentia.

Prog-
nosis.

XLII. Paraphrosyne majoris terroris quam periculi esse, passim dicitur, & verè, si per febrium accessiones vehementiores, & viribus nondum accisis, obveniat; quid enim frequentius est febrientibus, quam parum desipere & aliena loqui ineptirèque, donec levato paroxysmi aut accessionis impetu mens redeat spontè. Ubi verò aliis in morbis, iisque longis, & ægrò penitus fractò, vacillat ratio, aut phantasia cespitat, non tantum equidem horroris, quantum periculi habet: imò lethum certò præfagit. Cæterum etiam simplex febrium delirium, utut in sese grave non sit, ingentem tamen notat causæ & febrilis impetûs vehementiam. Quis enim leviter ægro-
tare eum dixerit, cujus suprema animalis vitæ facultas per morbum patitur? Certè Galeno (b) majoris momenti est delirium, quam ipsa inflammatio, febris, dolor aut affectus quicumque alius. Tota igitur securitas paraphrosynes febrilis per accidens, & eatenus habetur, quòd ob accessionis aut paroxysmi brevitatem radices agere

in cerebro nequeat, sicque remittente aut cessante febre & ipsa dispereat, & gravi (quod potissimum fieri amat) profundòque somno solvatur.

XLIII. Cum igitur Criticum febrium Delirium, ceu ipsius naturæ rectè operantis motus, sinendum & à Medico intactum relinquendum sit; illud autem, quod viribus fractis, & extra acutas febres, per chronicos & lethales morbos, attritis jam ægris, accidit, etsi parvum in se fuerit, Medici curam inaniter fatiget; sola febrilis paraphrosyne symptomatologica, si intentione aut morâ sua non nihil urgere auxilium videatur, curationi nostræ obnoxia est. Potissimum autem in delirio hoc sedando momentum habet ipsius febris, cujus symptoma est, recta medicatio. Aliqua eorum, quæ huic symptomati specialiter debentur, attigimus superius lib. I. S. 2. c. 5. §. 9. N. 256. Summa verò totius curæ in eo posita est, ut omni meliori ratione studeamus *revellentibus*, *refrigerantibus*, *repellentibus*, *discutientibus*, & *hypnoticis* spirituum animalium ataxiam & confusionem, febrili humorum orgasmo nimio inductam, in debitum reducere ordinem, & denique debilitatum nonnihil cerebrum *analepticis* congruis refocillare.

Indi-
catio
& Cu-
ratio.

XLIV. Præcipuum autem locum inter revellentia tenet V.S. quam pro indicatione plethoræ, aut effervescentiæ febrilis, ac viri-
um

um præsentium, administrabis protinus, non modò in accessionibus continuarum, sed etiam intermittentium paroxysmis acutis. Ubi plethora coindicat, primò venam brachii, dein cephalicam pedis aperire convenit; & ex hac ultima sanguinem etiam mittes, nullà in brachio præmissà V. S. quando nempe à plethora nulla tibi videatur induci curandì difficultas. Venam pedis saphenam eliges, ubi menles aut hæmorrhoides p. n. emanse-
runt. Item venam in fronte, & raninas sub linguâ, si turgent, tundes, nihil proficientibus in brachio ac pede phlebotomiis; ut nempe revulsioni succenturiet quoque derivatio; vires tamen ægri semper præ oculis habeas; pro quarum modulo mensuram tenebis emittendi sanguinis. Quin etiam scarificatas cucurbitulas affiges scapulis, aut hirudines tempora-
libus valis admovebis, sicque vicariam pro V. S. sanguinis missionem facies. Neque prætermittendæ sunt frictiones partium inferiorum, ac pediluvia. Ubi verò non tam sanguinis ratione, quam prædominantis in corpore bilis effe-
rato motu, caput tentari visum sit, alvus tum lenitivis assumptis, tum injectis clysteribus subducì, atque ita bilis ad cerebrum impetus refrænari revellique oportet.

XLV. Refrigerantia diversi generis sunt, & ipsa sanguinis missio in hanc quoque classem conjicienda est. Internè usurpantur Jula-

piæ, ex aquis & syrupis refrigerantibus, cum momento spiritus cujusdam acidi mineralis, composita: succus citri, ribium, berberum: vinum granatorum: emulsiones, juscula, acidis & frigidis alterata, & ejusmodi. Externè laudem meretur oxyrrhodinum & similia frontalia epithemata, aliæque topica; quæ omnia repellentium quoque nomen & usum habent. Discutientium appropriatorum materiam & formulas dedimus lib. I. S. 2. c. 5. §. 1. N. 228. Hypnotica in sedando delirio usum maximum obtinent; non enim alius convenientior solvendi delirii modus etiam ipsi naturæ suppetit, quam qui per somnum instituitur. Adeoque Julapia propinabis ex aquis lactucæ, rosarum, portulacæ, solani, acetosæ, hypnoticâ Mynsichti aut Zvvelferi: ex syrupis violato, fl. nymphææ, papav. alb. diacodij seu de siliquis, è portulaca, è pomis. Emulsiones extrahes ex sem. papav. alb. & quatuor frig. maj. easdemque cum uno alterove ex prædictis syrupis remisce; vel pilulas è cynoglossò ad ℥ss pro dosi ex convenienti syrupo deglutien-
das ordinabis: aut tincturam Croci ad ℥j. & ʒss. vel ejusdem Extractum ad ℥ss aut gr. XII. exhibe-
bis; veletiam ad opiatorum usum (quod tamen in vera paraphrosyne vix necessarium erit) devenies. Externè conducet Balsam. hypnot. Mynsichti, Oleum N. M. expr. vel
Ccc 2 oleum

oleum hypnoticum Zvvelf. Ung. alabastr. & ejusmodi. Denique analepticorum materiam suggerent aquæ perlarum usitata & carbunculi, Confectiones alkermes. c. & inc. item de hyacinth. species

de gemm. frig. diamb. diamosch. dulc. Conserva ros. r. borrag. bugloss. tunic. syrupi Rub. Id. flor. tunic. &c.

(a) Obs. Med. l. 2. (b) Comm. in 2. aph. 2.

§. II.

De Phrenitide & Paraphrenitide.

No-
men-
clatu-
ra
Phre-
nitidis.

XLVI. PHrenitis (quæ & Phrenesis scribitur) græcæ appellationis est, & à nomine φῆν *Mens*, derivatur; habita nempe respectu ad potissimum symptoma Phrenitidis, mentis nempe depravationem seu insaniam; eo nempe modo, quo Arabicè *Karabitus* nominatur; quod & ipsum vocabulum mentis emotionem notat, ut prohibet Avicennas (a), & ex hoc, opinor, Arculanus (b); qui uterque Author Persicam quoque hujus affectûs dictionem *Sirsên* in medium profert, non quidem à symptomate, sed ipso cerebri morbo, desumptam. Quippe *Sirsên* à *Sir*, caput, & *Sen*, apostema seu tumor, compositum, significat capitistumorem seu phlegmonem; haud aliter ac *Birsên* à *bir*, pectus, & *sen*, dictum, pectoris apostema, nempe pleuritidem, notat.

XLVII. Clariss. Michaël Ettmüller (c) contendit, veram Phrenitidem Hippocrati & Græcis Authoribus fuisse solam diaphragmatis inflammationem; & perperam, perversoque vocabulorum usum,

apud Recentiores & Modernos ita invaluisse, ut per Phrenitidem cerebri affectum idiopathicum (eius nimirum atque meningum inflammationem; quam grave & ferinum delirium presso sequitur vestigio) hodie intelligant Practici. Scrupulum hunc Ettmüllero injecit nominis ratio; quandoquidem Phrenitis à græco plurali φῆνες desumitur, quo nomine Veteribus solum diaphragma venit; & cum constet, antiquis terminationes vocabulorum Medico-græcas in *tis* semper designare inflammationes partium, per nomina ista importatarum; consequens erit, ut Phrenitis genuinâ & veterana acceptione nō nisi diaphragmatis (non cerebri aut meningū) dicat phlegmonem.

XLVIII. Sed, pace Viri celeberrimi, ego quidem ita arbitror; si vel obiter Hippocrati, Galeno & cæteris Authoribus Classicis antiquis, Græcis, Arabibus & Latinis, oculum animūque applicasset Ettmüllerus, nescio si quid unquam ipsi in mentē venire potuisset, unde de vera Phrenitidis acceptione,

ceptione, tum antiquâ, tum modernâ prudenter dubitasset; adeo certum est, Phrenitidem etiam antiquis classicis esse cerebri ac meningum morbum idiopathicum, scilicet phlegmonem: & septi transversæ inflammationem *Paraphrenitidem* vocari, ut ex dicendis patebit. Legatur interim ipse Hippocrates l. 3. d. Morb. ubi postquam varia deliria phrenetica recensuisset, à cerebro idiopathicè affecto producta, subjungit, *etiam ex aliis morbis phrenitides oriri*, ac dolens diaphragma, peripnevmonia &c. ejus causam sæpe fieri. Dein l. 3. Epidem. S. 3. ægrotum quartum *Phreneticum* appellat, in cujus tamen historia nullum prorsus symptoma aut signum adducit diaphragmatis inflammati. Et l. 7. Epid. c. 16. Fullo ille in Syro Phreneticus nullum præsefererat affecti septi transversæ indicium. Cæterum sæpe apud Divinum hunc Dictatorem nostrum ambigui sensus est Phrenitis; Galenus autem, quid per hoc nomen specialiter intelligat Hippocrates, sedulo inquirat, nec obscurus in locis quamplurimis (d) proponit.

XLIX. Quod attinet rationem, ab Ettmüllero contra communem Phrenitidis acceptionem adductâ; testis idoneus & omni exceptione major nobis esse debet. Antesignanus alter ille noster Galenus (e), quod antiqui quidem *phrenas* seu mentem appellaverint septum transversum, *sive simpliciter id ipsis*

in animum venerit, sive, quia ex inflammatione affecto, mens quoque læditur. Exinde autem nihil colligi posse videtur pro Adversario. Si enim diaphragma *mens* dicitur, quia affecto ipso mens læditur; quidnâ *mens* dicatur ipsum cerebrum; quo utique læso non tantum mens læditur ex necessitate inevitabili, verum etiam mentis regiam ipsum constituit? ut proinde longè satius cerebri phlegmonem significet Phrenitis, quam diaphragmatis. Accedit, quod etiam ipsa mens incandescere dicatur passim, dum delirat fervidè seu cum furore, licet tantum per metaphoram. Nunquid enim etiam diaphragma non nisi valde improprie mens dici valet? Quare Phrenitis *inflammationem mentis* sonare, atque hoc nomine cerebri affectus phlegmonicus intelligi potest & debet. Non tamen negamus, ut dictum est, Phrenitidem ipsi Hippocrati diversas & omnes promiscuè, quæ cum febribus fiunt, delirii species subinde significare; etsi frequenter tantum sint paraphrosynes vel deliria quædam phrenetica, idest intermittentes & breves insanix, attamen phrenesis naturam suâ vehementiâ æmulantes; phrenitis enim vera, ut est affectus perniciosissimus, ita etiam rarissimus occurrit, ut bene advertit Perdulcis (f); imò sæpe ipsum Hippocratem subdubitasse legimus, phrenitisne dicendus fuerit affectus, cujus historiam recensuit?

ut Galenus (g) fusè ostendit. Interim certum illud manet, nec Hippocrati, multò minùs Galeno aut aliis Classicis ex Antiquis, solam diaphragmatis phlegmonem veram esse Phrenitidem, qui potius omnes hunc affectum Paraphrenitidem insigniunt. Quid quòd Galenus (h) ita disertè dicat, cerebri affectum esse phrenitidem, ut etiam addat: *Phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis; sed supra id etiam phlegmonem in cerebro & ejus involacris excitat. In reliquis verò febribus deliria (paraphrosynes & Ecstases) fiunt ejusmodi succo (calido) in cerebro exuperante, vel certè vapore mordente & calido ad cerebrum ascendente.* An clariora desideres testimonia? Plura tamen dabimus in seqq.

Definitio
Phrenitidis,
&

Paraphrenitidis,

L. Enucleatâ nominis ratione jam haud difficile est Phrenitidis, Paraphrenitidis & Delirii phrenetici sistere definitiones; est nempe *Phrenitis*, si morbû spectes, *Inflammatio cerebri, continuam insaniam, & febrem acutam, comites habens; vel si symptoma respicias, est Delirium grave continuum cum acuta Febre, ex cerebri phlegmone ortum.* Paraphrenitis autem est delirium etiam grave & continuum, Phrenitidi simile, ab inflammato diaphragmate inductum, quod expressè docet Galenus (i) ajens, ergo hoc modo per cerebri affectum (en Phrenitidis rationem) paulatim phrenitis evenire solet. Ab aliarum verò partium nullâ perpetuum delirium procedit,

dempto solo septo transverso, cuius vitio excitatum delirium, parùm à continuo distat, adeò ut Veteres putarent hac parte inflammatione affectâ homines phreneticos evadere; atque ob eandem suspicionem phrenas, id est, mentem, eam appellavere, tanquam sapienti parti conferat quidquam.

LI. Pars igitur affecta Phrenitidis cerebrum est, Paraphrenitidis diaphragma. Quamvis enim etiam aliquando ob peripnevmoniam, inflammationem vesicæ, uterî aut alterius thoracis ac abdominis visceris, inferatur delirium grave & phreneticum; nisi tamen & ipsum septum transversum simul obfessum sit phlegmone, delirium istud continuum non erit, iudice Galeno, mox antecedente numero citato, ipsâque teste experientia; etsi multi Authores practici id equidem asserant, varia deliriorum genera & nomina sub Phrenitidis aut paraphrenitidis termino male confundentes. Sed de Phrenitidis subjecto illud non satis adhuc dum Doctoribus ratum est, cerebrum an meninges, an verò hæc simul cum illo, inflammationem patiantur, quando vera constat adesse phrenesis, rarus aliàs quidem sed perniciosissimus in praxi clinica affectus, ut jam insinuatam superius. Pro cerebro & ejus involacris facit Galeni autoritas multis in locis (k): cui etiam suffragatur Avicennas (l), meninges pro phrenitidis subjecto ordinario quidem habens, quandoque tamen etiam

Sub-
jectum
Phre-
nitidis
& pa-
ra-
phre-
nitidis

etiam ipsum cerebrum phlegmone affectum agnoscens; ubi simul eorum rejicit rationem, qui solas semper cerebri membranas, sine consortio cerebri, inflammatas, per phrenesin agnoscunt, putantes, cerebrum ob substantiæ molliem, sicut ossa ob duritiem, apostemari seu phlegmone corripì non posse; quos proinde erroris rectè arguit Princeps, ratione & Galeni auctoritate demonstrans, & ossa & cerebrum, omnèque quod nutritur, phlegmoni obnoxium esse. Equidem Galenus alibi (m) videtur contendere, in phrenitide potius utramque membranam inflammari, quàm substantiam cerebri; quando nempe phrenitim à lethargo eatenus distinguit, quatenus hic potius à cerebri: illa verò à tenuis meningis inflammatione proficisci, existimat. Certum tamen est, Eundem etiam multis aliis in locis docere, ipsam piàm matrem vix inflammari posse, nisi ob arctissimum complexum mutuò etiam afficiatur cerebrum, & vicissim. Imò etiam dura mater vix unquam sola & sine consortio cerebri inflammari, vel certè non nisi leviter, poterit. Ut adeò rectius nobis cum communiori Veterum & Recentiorum Medicorum sententiâ dicendum sit, & involucra, & ipsam substantiam cerebri, simul affici phlegmone in phrenesi; atque putem, princeps hujus symptomatis subjectum esse ipsum cerebrum, utpote facultatis

animalis principis unam unicam sedem.

LII. Ergo firmum ratumque Nobis est Galeni dogma: *Phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis, sed supra id etiam phlegmonem in cerebro & ejus involucris excitat.* In tanta enim distemperatura cerebri species non possunt non confundi, & rerum imagines præsentari prorsus anamorphoticæ, id est, mille motuum anomalie cieri in spiritibus animalibus, sensorio communi interno, ac phantasiæ sedi impactis. Et cum hæc intemperies simul conjuncta sit cum tumore erysipelaceo aut phlegmonico, delirium non tantum erit impetuosum & furoris de genere, (quòd naturæ calidæ sit) sed etiam continuum, nec ante inflammationis inductæ solutionem remittens. Multus forem, quin superfluous etiâ, si de hujus inflammationis causa controversias proponerem Galenicorum; quorum alii sanguinem & bilem naturalem abundantiorè; alij hanc & etiam reliquas bilis p. n. species in medium proferunt. In Modernorum principiis Inflammatio Phrenetica est stagnatio & effervescencia sanguinis & feri acrioris (bilem per me voces, nil refert) in vasis sanguiferis & tubulis minimis utriusque, tenuis præsertim, meningis atque cerebri, unde unde inducta. Certum autem est Medicinæ Principibus, veram Phrenitidem esse morbum primarium, quem potius febris

Causa Phrenitidis.

febris acuta sequitur, vel saltem tantum comitatur, non antecedit; ut equidem multi haud satis cautè hodie docent. Causæ verò antecedentes & occasionales sunt varii generis. Aër calidus siccus, tempus æstivum, solares radij, motus tum corporis tum animi vehemens, vigiliæ, studia improba, cura, sollicitudo, ira, vinum generosum merum, spiritus inebriantes, aromata, edulia & obsonia acria, ♀, suppressiones hæmorrhagiarum naturalium aut consuetarum v. g. è naribus, hæmorrhoidibus, uterò, in mensibus aut lochiis retentis &c. Omnia hæc si modum excedant, & corpus dispositum offendant, internas inflammationes, febres acutas & phreneses facile inducunt.

Diag-
nosis.

LIII. Verus character Phrenitidis propriè dictæ sex designatur notis. I. Delirium ferox est & continuum cum febre acuta, ita tamen, ut non tantum non cesset ad declinantes febris accessiones, sed etiam pro augmento, statu & declinatione ipsius febris nihil prorsus immutetur; quippe mox ab ineunte febre æger cum ferociâ delirat, nec sapit sub declinatione. Atque hæc prima & præcipua nota est Phrenitidis juxta Hipp. & Galenum (n): per cæterarum partium affectus, atque per febres ardentes, ait iste, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare videtur (i. e. remittentibus accessionibus) & phrenitidis propria præcipuâque nota est, ne

in declinatione quidem februm delirium quiescere. Neque enim per consensum in hujusmodi morbo cerebrum afficitur, sed propria primariâque affectione laborat. Et Alibi (o): cum per ardentium februm vigorem hominem viderit & vigilare & delirare, dein inclinante jam febre & dormire & rectè sapere, in capite nullam propriam esse affectionem, sed à febris abundanti in caput calore delirium fieri existimabit. Sic etiam in peripneumonia & pleuritide cum ad vigorem febris pervenerit, delirium sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu. Quippe tunc affectus proprius esse putandus est, cum permanere in parte quapiam conspicitur. Unde si in pleuritide permanens eveniat delirium, caput proprium habere morbum existima; nempe complicatus tunc erit affectus ex pleuritide & phrenitide, id est, ex inflammatione meningum cerebrique atque pleuræ. Hinc bene notandum est, quando dicitur, phrenesin esse morbum primarium, eumque febrem desuper sequi aut comitari non antecedere: non est ille sensus, quasi ad nullum morbum aut febrem sequi posset phrenitis; haud enim rarum est, inflammatorias febres alias post se denique etiam ipsam phrenesin seu inflammationem cerebri & meningum trahere; imò persæpe inflammatio v. g. pleuræ, pulmonum, vesicæ, uteri &c. solvitur, sed pessimâ & perniciosissimâ metastasi, in phrenesin. Cæterum dictum est, delirium phren-

ne-

neticum esse ferox continuum cum febre acuta. Et hinc differt à Melancholicis deliriis, quæ quidem sunt continua, sed absque febre & ferocia; à Maniacis autem, quod hæc quidem ferocia sint & perpetua, sed non febrilia. Quod verò ferocitas ingrediatur rationem delirii phrenetici, ex dictis facile colligitur, & expresse docet Galenus hinc inde in commentis Prorrheticis. *nullum ferox delirium excitari solius febris ratione, sed esse symptoma phrenitidis, quæ proprie est cerebri affectio.*

LIV. Altera characteris phrenetici nota est, quod delirium non repente sed paulatim ingruat, præmissis nempe certis symptomatibus, ceu sui prodromis. Hæc doctrina iterum Magistri mei est Galeni (p) docentis: *paulatim quoque conflatur hic affectus (phrenesis) & non de repente aut acervatim mente moventur, ut in ijs partibus, quarum nunc mentionem fecimus (puta in deliriis per consensum.)* Ac antequam invalescat, præcedunt ipsum accidentia non pauca, eaque omnia paraphrenitica indicia vocantur, quæ ab ijs quoque, qui me præcesserunt, conscripta sunt. Ista nos referemus paulò inferius, non modò ex Galeno, sed etiam ex Rhase, Aegineta & aliis Classicis collecta.

LV. 3. Illud etiam Phrenesi proprium est, ut, declinante jam ipsa febre, delirium necdum cesset, quod ex Galeno superius facile colligitur. Deliria febrilia cate-

ra, per febris intensiorem invecata, ad quasvis remissiones desinunt; & perturbationes mentis, quæ in statu per crisis molimina inducuntur, finito vigore febris, & facta critica excretionem, mox finiuntur & ipsæ. Non sic autem obtinet in Phrenesi; etsi enim febris verè jam declinet, adhuc æger tamen mentis compos non est; utpote quod ad febris declinationem mala cerebri & meningum diathesis non statim corrigi, & spirituum undulatio redigi in ordinem debitum possit. Paradigma habes in pleuritide, in cuius febris verà declinatione, imò & cessatione, non mox redit integra pectoralium actio, sed multis adhuc diebus opus est, donec evacuata per tussim & anacatharsin purulentiâ, pleura & intercostales muscoli &c. persanentur ab apostemate, eorumque redeat debita pro obeundis suis actionibus, motibus nempe respiratoriis, integritas.

LVI. 4. Febris acuta respectu Prenitidis est tantum symptomatice, nempe ipsam cephalicam inflammationem insequens; ita rursum Galenus in loc. citatis & etiam alias (q) 5. Pervigilium quoque ad rationem Phrenitidis pertinet, vel certè coma vigil; qui enim, ait Galenus (r) *sine vigilia comatosi existunt, nullo pacto sunt phrenetici.* Ratio est clara; affectus enim cerebri calidus in summo componi nequit cum somno; nisi ubi jam sphacelata partis affectæ substantia som-

num, mortis fratrem & prænuntium admittit. Ultima denique Phreneticorum proprietas est, quòd multum loquantur. *Multum loqui phreneticorum est, tacere Melancholicorum* (s). Sciendum autem, subinde oriri affectum mixtum ex phrenesi & Melancholiâ; quo laborabat uxor Dealcis in Thasso, teste Galeno, cujus historiam refert Hipp. (t)

Imminentis Phrenitidis signa.

LVII. Symptomata igitur, Phrenitidis prænuntia, sequentia enarrantur à Galeno & aliis, tum Veteribus, tum Recentioribus; non quidem quasi omnia simul adesse deberent, sed quòd unum alterumve saltem præcurrat, & insigne existat; non enim *propria* hæc sunt & *inseparabilia* Phrenitidis signa, sed *assidentia* duntaxat, ut in Semilog. vocantur, ac communia. Imprimis vel juges præcedunt vigiliæ, vel somnus, sæpe interruptis & manifestis, ut Galenus loquitur, imaginibus turbatus, ita ut nonnulli vociferentur, aut ex cubili profiliant. Frequenter affligit cephalalgia; & sæpe tanta notata est oblitio, ut ægrotantium aliqui, cum matulam perivissent, meiere tamen neglexerint; aut cum lotium emitterent, urinale tamen reddere ministrantibus obliti sint. Multi, qui mansuetioris alias animi sunt, præter morem suum interrogantibus respondent cum vehementiâ, ferociâ aut temeritate. Omnes, teste Galeno, qui in Phrenesin abituriant, potu utuntur

exiguo: atque rara magnaque ipsius respiratio est: pulsus parvus, celer, frequens & cum quadam convulsione durus. Nonnullis etiam occiput dolet. Qui verò jam proximè in Phrenesin labuntur, ijs oculi evadunt valde squalidi, aut ex altero ipsorum acris funditur lachryma, & denique sordes innatat, & venæ ipsorum sanguine plenæ videntur, sanguisque stillat naribus: visus hebetatur, crebrius moventur palpebræ, subsultant tempora, dolor capitis urget pulsatorius, accedit aurium tinnitus, lingua salebrosa, aspera, arida, urina tenuis aut decolor vel etiam prærubra, sedimenti expers cum crasso enæoremate, quæ in venis perturbationem magnam significat. Perdulci, & cum sorditate, tanquam certò affecti cerebri signò, desipientiam portendit.

LVIII. Denique factæ & incrementis phrenitidis signa præbent *Præsentis phrenes signa.* morum ferocitas, verba absurda, indecora corporis compositio, doloris insensatio seu *αναίσθησία*, lucis aversio, floccorum & festu-
rum collectio, ferox intuitus, vox & lingua tremula, screatus frequens, multiloquium, dentium stridor, febris acuta, & quod rei caput est, delirii continuas cum reliquis supra recensitis Phrenesis proprietatibus. Colliges ex dictis, qua ratione verum sit, febrem esse ad inflammationem phreneticam consecutivam, atque hanc non prius inchoari, quàm facta in cere-

cerebro & meningibus phlegmone, prægressis nempe multis aliis symptomatibus, febre carentibus; adeò ut ad febris principium mox adsit delirium, ultra etiam ejus declinationem continuatum, nunquam interruptum; *continuitate desipientiæ*, ait Galenus, *quodque simul cum febre fiat, phrenitim agnoscimus.* (u)

Phrenitis & Paraphrenitis distinctiva. LIX. Paraphrenitis denique à Phrenitide distinguitur per signa affecti diaphragmatis; hoc enim inflammatio, parva est, frequens & inæqualis respiratio, id est, exponente Galeno, ut modò parva sit ac frequens, modò magna & suspiriosa; insuper dolor sentitur atque tensio hypochondriorum mox ab initio morbi, id quod affectio cerebri posterius tantum fit, non incipiente videlicet affectu. Item calor & rubedo major est capitis & faciei & oculorum in phreniticis, nec unquam ferè stilla sanguinis è naribus in Paraphrenitide observatur, aliæque signa absunt, vel certè levia tantum sunt, Phrenitidis. Cæterum tum Paraphrenitis, seu delirium ex inflammato diaphragmate, tum reliqua deliria vehementia, ingenium phreneticorum ferociâ saltem, si non omni prorsus continuitate, æmulantia, quæ ex pleuritide acutissima, aut peripneumoniâ, aut inflammatione uteri, vesicæ, &c. sæpè invehuntur, generaliter per hoc dignoscuntur à Phrenitide, quòd signa affectarum partium antecedant deliria. Illa

enim pars dicitur affecta per consensum, cujus symptomata sequuntur primum post alterius partis manifestam læsionem, ut novimus ex Semiologia.

LX. Phrenitide, quæ in omni *Prog-
nos.* bus semper periculosissima est affectio, si senex quispiam corripitur, vix evadet æger, juxta Avicennam (vv); quæ etiam in prægnantibus pro lethali habetur ab Hipp. (x) dicente: *si mulierem, fætum in utero habentem, peripneumonia corripiat, aut causus, aut pleuritis, aut phrenitis, aut erysipelas in utero fiat, perimit.* Adeò exitiale est universum Phrenitidis genus, ut ferè quatriddo, aut infra septimum moriantur; perpauci enim, quibus febris adeò acuta non est, decimum quartum vel vigesimum diem vivendo attingunt. Paucissimi, qui inde in bonam rursus valetudinem afferuntur, ferè tantum juvenes sunt; quibus sudore, aut hæmorrhagiâ narium, solutio fieri consuevit: & quandoque, in crisi imperfectâ, per apostasin seu abscessum. In senibus, si quando hic morbus salubriter judicatur, dysenteria id fieri critica annotavit Petrus. Si Phrenesis mutatur in lethargiam, *dispositio est majoris malitiæ*, ait Avicen. (y) quod sine dubio hauerit ex Galeno (z). benè enim notandum est, quòd deliria cum comate sint convulsifica; sive dein coma sit consecaneum phrenitidis à cerebri syderatione seu sphacelatione, quod per se funestum est: sive pri-

migeniâ affectione cum ipsâ phrenitide fuerit complicatum; quod ex Coacis facile est colligere. Deinde intemperies omnis frigida, quæ calidæ succedit, in parte principe lethalis censetur; cum e contra frigida sæpè curetur per supervenientem calidam. Hinc, si quis ex lethargico fiat Phreneticus, convalescet juxta Cælium (aa). Phrenitis fractis jam corporis viribus superveniens perniciosissima est; imò quodlibet delirium erit hoc in casu pessimum, juxta id, quod in Coacis scriptum legitur: *deliria cum fixâ virium exsolutione sunt funesta*. Crebræ in phreniticis permutationes (caloris putà frigorisque, intemperierum & affectionum) convulsionem portendunt Hippocrati in Coac. Illud certum est tum Authoritate, tum ratione, tum experientiâ, quòd, sicut omnibus acutis febribus, ita peculiariter phreniticis, tremores exitium prælagiant, quod secutæ afferunt convulsiones. Et hinc *dentium stridor* tam funesti ominis est Phreniticis, quia à convulsis mandibulæ inferioris musculis, crotaphitis præsertim, ortum ducit, atque aliàs ingentem mentis perturbationem indicat. Pariter ubi clangorâ seu canoram vocem edit delirans, linguæ musculos convelli indicio est, ad quod tandem totò corpore contremiscet æger, & brevi abibit ad plures. Si æger leniter palpat & manus obscure jam movet, non tantum significat virium languorem,

sed etiam *hecticam* notat *phrenitidem*, seu talem, per quam cerebrum vitium contraxit amplius indelebile, lanæ ad instar, ut loquar cum Galeno & Hipp. perfecte tinctæ, cujus nempe color acquisititius amplius elui nequit. Et in hoc hectica phrenitis distinguitur à *turbulenta*, in qua diathesis phlegmonodes substantiæ cerebri, aut meningum, tam altum nondum insedit, quin possit corrigi delerique. Quibus desperatis levis tremor incidit & vomitio æruginosa, mors propè est, ait Hipp. in Coac. quod exemplis confirmatur Epid. Urinæ decolores & diaphanæ pessimi ominis sunt; item nigræ (nisi criticæ hæ fuerint) tam exitiosæ, ut cum talibus neminem servatum viderit Galen. (bb) Scias autem, urinas esse nigras vel per fetotas, vel duntaxat nigrum habere enæorema aut hypostasim: atque longè deteriores esse, quibus enæorema aut sedimentum nigrum est, quàm quæ totæ nigræ sunt; cum istæ sæpè soleant esse criticæ, non item illæ. Lotii involuntarius effluxus, insciò nempe ægrò factus, semper perniciem portendit. Stilla sanguinis è naribus, vel uterò, semper in malis ducenda est, utpote naturæ index molientis quidem molestum excernere, sed succumbentis ex virium defectu. Nihilominus tamen, si stillicidium cum pepasmo urinæ in quartum diem incidat, viam quasi parat ad hæmorrhagiam septimo die criticam futu-

futuram; hac enim largiter fluente aliquando judicatur & perfectè solvitur Phrenitis, ut ab experientia didicere Galenus (cc) Avicennas (dd) & passim Practici. Adeoque ad coctionis signa attendendum erit. Rigor phreniticis superveniens pessimus est, morbo existente crudo, & accisis viribus; secus, si fiat apparentibus coctionis signis; tunc enim potius salubre phrenitidis sudore solvendæ nuntium affert, teste Galeno (ee). Notabis autem de ipso in phrenitide sudore, bonum eum esse, si copiosus calidusque fluat, præcipue ex capite, sudante simul reliquo corpore toto; nam solius capitis & colli sudatiuncula, vel etiam totius corporis ephidrosis (ff), si mala adsint alia signa, summam virium exsolutionem, & mortem proximam denunciat Perdulci. Surdaster si fiat æger, tum in phrenitide, tum aliis in febribus acutis, animum adverte ad pepasum; qui si notetur in urina, aut sudore &c. critica est surditas & optima; sin, mortis est prænuncia.

Indi-
cationes.

LXI. Ex dictis facile colligimus, quænam sint in Phrenitide, quæ indicandi vim habent; inflammatio nempe meniugum aut cerebri: febris ipsa: & spirituum animalium ferox & impetiosa in motu ataxia: denique ipsæ vires. Inflammatio (quæ nil aliud est quam fervidi sanguinis in partis affectæ vasis tubulisque stagnatio, seu impedita ac sufflaminata circula-

tio) indicat omnia, quæ expedire & solvere cruoris stasis possunt, antequam in gangrænam, vel ipsum in sphacelum, cerebrum, aut matres ejus, abripiantur. Febris cum de acutissimarum genere sit, & nimium sanguinis totius excandescentiam notet, eandem indicationem habet, eademque postulat auxilia omnia, quæ l. i. Prælect. nostr. Pract. S. i. c. 5. N. 43. superius enarravimus. Spirituum tumultus & impetus sedativa exigit, atque cum febre ipsa & phlegmone in unam quandam medendi rationem indicando bellè conspirat. Vires præsentis & validæ prophylaxin: debiles analepsin efflagitant.

LXII. Igitur ante omnia Phlegmone cerebri ac meningum omni meliori modo, & sine morâ, compescenda est, tum evacuantibus, tum revellentibus, tum derivantibus, tum refrigerantibus, tum discutientibus, aliisque, quomodolibet ad liberum sanguinis per cerebralium circuitum facientibus. Plurima hic adimplet nomina sola sanguinis è venis missio; hac enim non modò demitur, si quæ forte adsit, nimiae sanguinis plenitudini, sed etiam revulsionis derivationisque scopus, imò & alteratio ipsa debita, obtinetur. Et certè non utilis tantum V. S. hoc in affectu est, sed adeò necessaria, ut hoc auxilio ægrum privare, piaculo esse debeat Medico; cum videamus, ut loquar cum Aureliano, etiam in ipso remedii usu sepe passionem fecisse

Vena
sectio.

Tem-
pus
V. S.

compendium. Neque etiam à quo-
piam hac in parte nobis difficultas
erit; cùm fortè in nullo dogmate
alio tantus sit Recentioris Veteris-
que Medicinæ consensus atque in
isto V. S. contra phrenesin & om-
nes inflammationes internas præ-
cepto; ut vel hinc nefas foret, cum
pugillo Asclepiadeorum Veterum &
Helmontianorum Novatorum, cō-
trarium sentire, non dicam facere.
Major difficultas nonnullis esse vi-
detur in tempore, locoque & mo-
do assignando phlebotomiæ, ipsa-
que in quantitate emitendi san-
guinis determinandâ. Verùm re-
ligiosior sæpe multorum scrupulus
est, quàm salutaris; nec video, qua
ratione vir Medicus, qui artis præ-
cepta, ut debet, ritè teneat, ea-
dem, pro individuantium cir-
cumstantiarum articulo, in usum
vocandi difficultatem haberet. Té-
pus adeoq; quod spectat, cùm acu-
tissimus affectus Phrenitis sit, &
tanta partis principis distempera-
tura, qualis phlegmone est, omnis
prorsus moræ impatientissima,
haud cunctanter, quò citiùs eò
meliùs, vena secanda & emitten-
dus sanguis erit; ita etiam, ut opus
non sit (quin aliquando etiam
eòsque cunctando perdere æ-
grum possumus) priùs alvum cly-
stere eluere, quàmvis, hoc præ-
missò, certius expectare possumus
& præsentaneum magis ex V. S.
auxilium.

LXIII. De loco aperiendæ Ve-
næ nec ipse ego in universum hic

& nunc pronuntiare possum; va-
riat enim hic pro varietate subje-
ctorum, quæ curamus; & pro di-
versis, quos curando ferire inten-
dimus, scopis diversæ quòque tun-
dendæ nobis venæ erunt. Subje-
ctum si fuerit plethoricum, evacu-
andi abundantis sanguinis gratiâ
aperimus medianam vel aliam
commodam in brachio; si revelle-
re è capite materiam volumus, ce-
phalicam pedis secamus: vel sedis
vasis sanguisugas admovemus; si
autem derivare in votis est, è ve-
nâ frontis, raninis, aut etiam jugu-
lari, sanguinem mittimus, quin eti-
am venulas narium internas vel
ferrò vel hirudinibus hoc nomine
aperimus. Medicus igitur clini-
cus animum advertere debet ad
ea, quæ præsentius urgent remedi-
um. In Phrenitide certum est,
primò omnium respiciendum esse
ad ipsam inflammationem, ut sol-
vatur, antequam gangrænetur &
sphaceletur. Et hinc illa reme-
diorum genera præeligenda, &
priùs in usum vocanda sunt, quæ
citiùs phlegmonem reducere apta
sunt, seu quæ partem affectam
proximiùs attingunt. Jam autem
nemo negare poterit, Venæsectio-
nes derivatorias inflammata par-
tem propiùs respicere, citiùsque
eidem opitulari, quàm revulsorias:
& has iterum magis, quàm eva-
cuatorias. Sic in pleuritide præ-
sentaneum habetur ex venâ, in la-
teris affecti brachio sectâ, doloris
lenimen, quod vel prorsus non, vel
pro;

profecto tardius, obtineri posset revulsionibus aut meris evacuatoriis Venæsectionibus in pede aut oppositi lateris brachio institutis. In prunella & angina maturè inciduntur raninæ, si turgeant, aut lingua arida ac ex ardore squalida sit, & eò melior obtinetur effectus, quò major emittitur sanguinis copia. In magna virgæ virilis inflammatione omnia remedia antecellit venæ pudendæ incisio, teste Heistero in Chirurg. (gg) Sileo plurimò innumera. Igitur per se derivando potius, & hinc primùm revellendo & evacuando sanguini intenti simus. Dixi *per se*; fieri enim sæpe solet, ut & nimia plethora, aut efferus sanguinis ebullientis orgasmus, ad sanguinem confertim evacuandum invitet, imò urgeat Medicum, antequam inflammationi ipsi compescendæ det operam. Quare, nisi ex prædictis causis invenire methodum hanc cogaris ante omnia è vena frontis sectâ mittendus sanguis est, aut è jugulari venâ externâ pertusâ extrahendus, vel simul etiam raninæ sub linguâ venulæ incidendæ, & internis narium venulis sanguisugæ affigendæ sunt, ac postea, pro re nata, ulteriùs evacuandi aut revellendi causâ ex brachio, pede, hæmorrhoidibusque proliciendus primùm est sanguis. Arteriotomia, præsertim ubi tempora pulsant nimium, derivandi usum hic maximum habet, ponè aures aut ipsas in temporibus instituta.

LXIV. Quò mensuram sanguinis è vena secta emittendi in Phrenitide ritè teneas, velim te in universum monitum cum Galeno, nempe quò major sit inflammatio, aut febris aut dolor, eò etiam plus extrahendum sanguinis esse, ita ut in summo horum affectuum gradu etiam usque ad animi deliquium evacuandum sit. Valde mihi timeo, ne fortasse alienis multorum Authorum consiliis & exemplis malè ductus, ubi nimiam adhibui ad scrupulum cautelam, noxiam nonnunquâ admiserim ejusmodi in casibus sanguinis parsimoniam. Altius animo hodie insedit Galeni in aph. 23. l. 1. commentarius, quàm ut lævâ ejus nonnullorum interpretum paraphrasi, & malecauto quorundam clinicorum usu, facile possim ab eo in praxi, vel latum etiam unguem, dimoveri. Ita autem habet. *Ea igitur quæ sit animi defectio ratione evacuationis nunc ab Hippocrate dicta est esse mensura evacuationis, & in maximis inflammationibus, & in maximè adurentibus febribus, & vehementissimis doloribus. Oportet autem (sicut & ipse inquit Hipp.) viribus integris atque valentibus tantam moliri evacuationem, & nos sæpiùs hujuscemodi evacuationes prodesse plurimum, experientiâ didicimus. Nam & in ardentissimis febribus, si usque ad animi deliquium sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur & febris extinguitur, plurimis etiam alvus citatur, & sudores emanant, ac quidam eorum*
ex

*ex his sanitati sunt restituti, alii adju-
ti plurimum, vehementiam aegritudi-
nis absciderunt. In maximis verò do-
loribus nullum majus novi remedium,
quàm usque ad animi defectionem eva-
cuare, adhibita distinctione, an mit-
tere sanguinem, an purgare oporteat
usque ad animi deliquium. Summa
igitur Commentarij & genuina
Galenī mens est, maximis inflam-
mationibus, ardentissimis febribus
& exquisitissimis doloribus deberi
evacuationem, ad animi usque
deliquium liberalem, quodcunque
dein indicetur vacationis genus,
purgatio, vel sanguinis missio.
Nempe, ut etiam Celsus monet,
extremis morbis extrema debentur re-
media. Sed notanter tum Hippo-
cratum Galenus addit, si aeger possit to-
lerare, viresque habeat adhuc inte-
gras & validas; nimirum si mox
primo morbi initio vocatus sit Me-
dicus. Nam, ut alibi Galen. præ-
cipit (hh) ut in universum dicamus,
in omni evacuatione vires aegroti oportet
attendere, & donec tolerat, nec
laborat, tentandum est, humorem ex-
uperantem educere, cum verò dissol-
vantur vires, etiamsi restent superflui-
tates, cavere oportet earum evacua-
tionem.*

LXV. Consilium hoc probant
sequunturque in Phrenitide ex
Antiquis Classicis plures; quin om-
nibus in confesso est, oportere acu-
tissimo in hoc affectu copiosum ex-
trahere sanguinem. Multi verò
cum Avicenna malunt magnam
sanguinis vacationem non affa-

tim & simul & semel, sed repetitis
vicibus, moliri; quod ipsum ego in
praxi amplecterer; si præceptum ju-
vandi occasio in vices, & præsen-
taneum vitæ periculum in moras
repartiri valeret. Certè nec hic
quidem modus Galeno ignotus aut
inusus fuit, ubi nempe induci
aspati visus est morbus; ubi verò
præsens periculum segne respuit
auxilium, noluit intempestivè ad-
hibere, quod optimum novit, re-
medium. Et hinc in prima herba
adeò suffocatus est ingens sæpe
morbus, ut aliqui mox ab admini-
strato remedio sani evaserint; alii
vehementiam, ut ait, aegritudinis ab-
sciderint; quod ipsemet confirmare
exemplis possem. Ut verò Ga-
lenus hanc extremis morbis me-
dendi rationem animis medenti-
um altius instillaret, non qualem-
cunque animi defectionem pro re-
gula mensurandæ evacuationis
ponit, sed eam, quæ factæ evacua-
tionis liberalioris gratiâ contingere
solet. Non igitur, ait, attendi
debet animi defectus, qui hæmo-
phobis, seu ægris, venæ sectionem
sæpe expavescentibus, accidere so-
let; neque etiam illud deliquium
intelligendum, quod multis sub
evacuationibus (sive V.S. sive pur-
gatione) supervenit propter acres
humores, sive prius ad ventriculi
orificium sinistrum jam collectos,
sive sub ipso remedii usu eò conflu-
entes. Ex quo facile colligitur,
quàm sollicitum habeat Galenum,
ut præstans remedium debito
mo-

modo executioni mandemus.

LXVI. Dices 1. Juxta Hipp. (ii) omnes extremas evacuationes esse periculosas; & Gal. enumerare pericula, quæ extremas, sanguinis præsertim, evacuationes sequuntur, nimirum decolorationes, hydropes, apoplexias, corporis totius marcores; imò & deliria. Igitur tutius est, partibus vicibus copiosum mittere sanguinem, quam simul & semel ægrum in deliquia, & alia vitæ pericula, conjicere; juxta aphorismum § 1. S. 2. *semel multum & repente vel evacuare, vel replere, aut calefacere, aut refrigerare, aut alio quovis pacto corpus movere, periculosum.* Omne siquidem nimium naturæ inimicum est; quod verò paulatim fit, tutum, cum aliàs, tum maxime, ubi ab uno ad aliud facienda est mutatio. 2. Aliud est, medicinam facere in regionibus calidioribus, quas incolebat Galenus: aliud in temperatis, & aliud in septendionalibus & frigidis. Ut proinde non omnia semper, quæ alibi bene cesserunt, in nostros conferre usus valeamus. Resp. ad 1. Extremas evacuationes, quæ in athletis instituuntur, periculosas esse; cum omnis mutatio subita, ab uno extremo ad aliud, naturæ inimicum sit; proinde etiam nos seriò prohibemus, ne similibus in casibus temeritatis nobis notam inuramus. Ratio est, quòd sine necessitate nullus prudenter periculum subire possit debetve. Nulla autem necessitas in similibus ad tam præ-

ceps ancepsque auxilium ferendum cogit; quòd totum & omne periculum ex repletionem dependeat solà; qua utique paulatim & successivè soluta, identidem decrescit morbi aut athletici habitus magnitudo atque periculum. Aliud econtra est in maximis, partium præsertim principum, inflammationibus, gangrænam & sphacellum in momenta singula minantibus: in exquisitissimis artuum aut viscerum doloribus, vires citò exsolventibus, & systema nervosum in convulsiones, inflammationes, aliæque acutissima mala brevissimo tempore abripiantibus: atque in acutissimis seu æstuantissimis febribus, sola sua magnitudine vitalia nostra principia, rapidæ instar flammæ, depascentibus. In his enim nullum suppetit amplius præsidium, nisi quod præsentaneam locare operam possit; tutum id sit, sive periculosum, nil refert: *ad extremos morbos extrema exquisitè remedia comparata, optima, ait aph. 6. S. 1. & pridem Celsus monuit, multa in præcipiti periculo rectè fieri, aliàs omittenda.* (kk). Ad alterum ajo, etiam apud nos omnia tenere vera Medicinæ dogmata, quæ in aliis regionibus sunt usu, ratione & authoritate firmiter probata; neque enim alia est Ars Medica in Italia & Græcia, alia in Germania &c. licet aliter & aliter diversis in locis sit facianda. v. g. dogma artis est, acutissimis morbis deberi tenuissimam diætam: hocque ab-

nui à Medicorum nemine poterit; alia tamen est ratio tenuitatis apud Italos, eaque talis, quæ nusquam imitationem habere potest apud Germanos, frugalitati ciborum haud ita, atque Itali, assuetos. Pari modo extremis morbis extrema exquisitè remedia debentur, atque ita maximis inflammationibus, qualis vera Phrenitis est, doloribus & febribus, (eò quòd moras non patiantur, nec decurtari eorum magnitudo possit) liberalis pro vice unicâ, & ad animi usque deliquium, celebrata sanguinis evacuationo medicina est, (ubi nempe vires adhuc robustæ sunt) licet nostris tanta, atque Græcis, Italis &c. non valeat sanguinis emitti quantitas, quin prius animo linquant. Galeno namque atque Veteribus Græcis, Arabibusque, Venæsectio, quæ ad animi usque deliquium institui debuerat, ad sex usque libras mensurales, seu ad viginti, vel etiam ad viginti quatuor, vascula, quorum quodlibet tres uncias capiat, determinata fuit (II); cujus apud nos mediam, tertiam aut quartam partem sine deliquio vix quadratissimus rusticus sustineret.

*Modus
venam
secan-
di,*

LXVII. Superest modus, quo laudata adeò ac necessaria V.S. aut arteriotomia administrari oporteat. Equidem nihil difficultatis, incommodi verò plurimum, huius remedii usus in phreneticis habet, hominibus utpote inquietis & maximè impetuosiss. Volunt igitur

vulnuscule infligatur venæ parvum, ut citius coalescat; ego lintea combusta (Zundtel) aut crepitum lupi, vel etiam plagulam (compresse) liquore stiptico imbutam, eidem imponi facio. Si venam frontis aperies, collum prius strophio aut linteò, vel collari usitatò, nonnihil constringes, sicque vasa in conspectum magis produces, quorum illud, quod maximè insigne & turgidum apparet, more solito incidēs. Sanguis, hoc ex fonte non adeò saliens, excipitur ex fronte vasculis, & hoc sufficienter emissò, plaga inflicta, modò superius dictò, ligatur. Jugularis vena externa si phlebotomiæ destinatur (est autem hæc singularis hoc in affectu usûs) eam injectò collo vinculò, è vicinia lobuli auriculæ versùs claviculam mox sub cute nonnihil retrorsum descendentem, facile deprehendes, & eo, quo in aliis venis soles, modò incidēs. Sanguine, quoad satis fuerit, evacuato, vinculum auferes, quo solo soluto, haud aliter ac in equorum phlebotomiis fieri videmus, sanguinis fluxus sine alio ligaturæ adminiculò ordinariè sistitur. Observatur communiter, non tam facile ex alia, quàm hac jugulari vena incisa, homines deliquium animi incurrere, quod tamen, nihil habet periculi. Et hinc vel ex hoc etiam capite; & quòd sanguis sua sponte hic sistatur, Venæsectio jugularis Phreneticis comoda esse solet. Sub lingua utriusque

usque fieri debet raninæ incisio. quò sufficiens sanguis hauriri valeat; quæ ut facilius fiat, & venu- læ hæc magis intumescant, vincu- lum etiam prius injiciendum est collo, atque servandum, donec sufficiens sanguinis quantitas ex- tracta fuerit; hoc enim soluto, et- iam cessare communiter solet ra- ninarum hæmorrhagia. Semper autem in prunella, angina, & Phre- nitide necessarium est, ut copio- sus proliciatur sanguis, aliàs effe- ctum parvum vel nullum habebit V. S. hinc, etsi subinde, abjecta è collo ligaturâ, fluxus sanguinis con- tinuet diutius, adeò inde nihil ti- mendum erit, ut potius de salubri effectu sperandum certius, & non facile de sistentibus remediis cogi- tandum? Quibus arteriotomia placet, eandem securè, & non sine magno fructu, in arteria tempo- rali, juxta modum à chirurgis pas- sim, & recens ab Heistero tradi- tum, administrabunt, & ad Ibi. vel Ibi ß. vel ad animi usque deliqui- um, vel denique, donec sponte flu- xus cesset, sanguinem inde proli- cient.

LXVIII. Ubi verò vires jam fractæ prohibent Phlebotomiæ u- sum, ad vicarias sanguinis evacua- tiones confugiendum est; quæ eti- am sæpe opè absolvunt, à præmissis venæsectionibus cœptam, non ve- rò consumatam. Igitur cucur- bitulæ scarificatæ affigendæ sunt scapulis; hirudines quoque tem-

poralibus vasis, & internis narium partibus admovendæ, quæ etiam, si per insolentiam ægri id possibile fuerit, hæmorrhoidibus ingenti cum revulsione emolumentò ap- plicantur. Ad singula tempora tres aut quatuor hirudines, toti- dem etiam ad hæmorrhoides, si- mul admovebis, post quas deci- duas sanguinem, quousque sponte cesset, stillare permittes; ad quod duas tresve sæpe horas insumes. Scarificari etiam à nonnullis nares solent, non sine fructu.

LXIX. Præter V. S. etiam alia revulsionum, & derivationum ge- nera in partem solvendæ inflam- mationis cephalicæ socianda sunt. Et Proinde clysterum emollienti- um & refrigerantiû, frictionûmq; extremorum utilitas, hoc in affe- ctu insignis observatur. Pariter pediluvia; imò & tepida aquæ dul- cis balnea, ex re maxime erunt. Willis cataplasma ex ruta, cha- momilla, verbena rad. Bryon. flo- rib. papav. err. & sapone, quæ in aceto & aqua aut cerevisia coqui poterunt, totis applicat pedi- bus.

LXX. Revulsionem quoque præstant laxativa lenientia, ore sumpta, parata v. g. ex decocto cichorii totius, endiviæ, lactucæ, borraginis, prunorum, passularum, tamarindorum, flor. violar. & nymph. folior. senn. &c. in quo dissolv. poterunt syrupi rosar. so- lut. de cich. c. rhab. Elect. fl. cassiæ, de tamarind. diacass. cum Manna-
leni-

lenitiv. diacatholic. diaprun solu-
tiv. & ejusmodi, addito etiam cre-
more ☿. aut alio sale absterfivo.
Cornachini ☿ hic appropriatissim^{us}
est, præsertim ejusmodi potioni-
bus immixtus. Quamvis autem
non nisi lenitiva ex usu esse debe-
ant, & acria omnia, ac aloëtica ca-
ne magis ac angue fugienda; bene
tamen monet Perdulcis, eadem ex
mitioribus lenientium composita,
utpote nihil ferè è capite ducentia,
quadrare minùs. Revera autem
alvum semper servare apertam,
eandemque, pro re nata, vel clyste-
ribus (in quibus pariter omnia ca-
lida & acria exulare, cæterum in-
frigidantia, ut dictum, & lenitiva
absterfivaque ingredi debent) vel
laxantibus laudatis, identidem lu-
bricatam esse, optimum est, juxta
ea, quæ l. 1. S. 2. cap. 5. §. 9. N.
256. insinuavimus. Clysteris for-
mula talis esse posset. $\mathcal{R}$. Decoct.
Emollient. ex sero lactis (locò a-
quæ) parat. cui pariter $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. senn.
incocta sit, $\mathfrak{z}\mathfrak{x}$. mell. mercurial.
sacch. thom. an. $\mathfrak{z}\mathfrak{j}\mathfrak{ss}$. Elect. lenit.
Flor. & diacass. an. $\mathfrak{z}\mathfrak{ii}$. butyr. rec.
& ol. violar. an. $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{ss}$. $\ominus$. petr. $\mathfrak{z}\mathfrak{ii}$.
vitell. ov. N. 1. M. f. Enema.
Laxantia sint ejusmodi. $\mathcal{R}$. rad. ci-
chor. malv. scorzoner. an. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$.
H. lactuc. endiv. portulac. an. $\mathfrak{M}\mathfrak{ss}$.
flor. violar. borrag. nymph. an. P.
1. passular. min. $\mathfrak{z}\mathfrak{j}$. fol. senn. SSt.
 $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{ss}$. coq. in f. q. feri lact. tama-

rindinati. Colat. express. add. E.
lect. d. tamarind. $\mathfrak{z}\mathfrak{ii}\mathfrak{j}$. ☿. Cor-
nach. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. C. ☿. syrup; d. cich. c.
rhab. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. vel $\mathfrak{z}\mathfrak{vi}$. M. f. pot. pro
una dosi. Pro hoc scopo egregi-
um encomium ab Hoffmanno tu-
lit istud remedium. $\mathcal{R}$. $\odot$ fulmi-
nant. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. arcan. dupl. $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{j}$. M. pro
una dosi in convenienti vehiculo.

LXXI. Inter hæc autem conti-
nuus esse debet blandorum di-
phoreticorum usus; nitratis verò *Diaphoretica.*
& camphoratis atque cinnabari-
nis quæ constant, omnem hic ab-
solvere paginam possunt. Omnia
huc transferenda sunt, quæ lib. 1.
S. 1. c. 5. N. 51. contra sanguinis
febrilis gramescentiam laudavi-
mus. Nitrum & camphora adeò
appropriata hic censentur, ut à
quamplurimis etiam per se sola
phreneticis propinentur. Con-
cinnè autem sequentem in formu-
lam eadem præscribes. $\mathcal{R}$. $\odot$. ppt.
 $\mathfrak{z}\mathfrak{i}$. vel $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. bezoart. lunar. ☿. ☿ ii.
an. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. camph. griij. M. f. ☿. & D.
simil. dos. N. X. ad chart. separat.
sumatque æger ex seq. Julapio
post singulas quatuor aut quin-
que horas dosin unam. $\mathcal{R}$. ∇ . Po-
mor. redolent. rub. id. fragor. an.
 $\mathfrak{z}\mathfrak{ii}\mathfrak{j}$. succ. citr. expr. $\mathfrak{z}\mathfrak{i}\mathfrak{ss}$. syrup.
acidit. citr. $\mathfrak{z}\mathfrak{ii}$. M. f. Julap. cujus
cochlearia aliquot semper cum
præfato pulvere nitrato exhibean-
tur.

LXXII. Præmissis sanguinis *Para-*
missionibus, alvòque sufficienter *gori-*
rese-*ca.*

referatâ, diaphoreticis etiam laudatis aliquoties adhibitis, ad sedativa deveniendum est, ac proinde perverfus turbidusque spirituum in cerebro motus in ordinem reducendus. Sunt verò hæc vel interna vel externa. De horum usu inferius mox inter topica dicemus. Interna diversi generis sunt hypnotica: papaverina, crocata, opiata ac quævis alia narcotica. Papaverina, v.g. emulsionem ex sem. papav. alb. & quatuor frig. maj. amygdal. & similibus, cum aquis rosar. portulac. solan. fl. nymph. hypnoticâ Mynsichti aut Zvvelferi, extractæ, ac tantillo croci tinctæ, syrupoque papav. alb. edulcoratæ, simulque ꝑ. diaph. vel bezoart. mineral. mixtæ, præmissis, ut dixi, V. S. nunquam possunt esse inutiles. Imò & ad opiata deveniendum est, nisi debilis pulsus, viresque dissolutæ contraindicent; præsertim unâ cum aliis diaphoreticis & camphorâ copulata. Proficuus proinde erit seq. Hermanni pulvis. ℞. Arcan. dupl. ꝑ. diaph. an. ℥j. sacch. ꝑ. ℥ss. camph gr V. laud. op gr. i. M. f. ꝑ. pro dosi. Crocus hic sanè plurimum prodest, laudatis diaphoreticis, camphoratis & opiatis sociatus, & in paucâ saltem quantitate propinatus, ita ut ejus extractum non nisi ad ij. vel iij. grana pro dosi dari debeat; siquidem reverà inter narcotica & stupefactiva crocus pertinet, proindeque haud aliter ac opium,

maiore quantitate datum, nocere, & homines ebrios reddere, inque delirium jocosum, seu cum risu junctum, conicere solet. Si tantillum croci vino jungitur in lagenâ, hoc longè citius inebriat, ait Ettmüller, atque aliud vinum quodvis generosum; & Schenckius historiis confirmat, crocum, ad Zij vel Zijj assumptum, hominem interimere.

LXXIII. Externa seu topica *Topica* remedia, quæ nempe capiti ipsi *ca.* extrinsecus applicantur, sunt duplicis generis. Alia respiciunt inflammationem; alia mitigant delirium seu compescunt spirituum animalium in cerebro tumultum. Non errant Galenici, quando juxta quatuor febris & inflammationis tempora, sua quoque variant medicamenta & auxilia, præsertim externa. In principio materia (sanguis serumque) adhuc tota quanta adhuc mobilis est in parte affecta, seu actu influens, ut ajunt; & tunc revellentibus, derivantibus, repellentibusque, in: & externis remediis curam instruunt, ac ulteriorem affluxum, phlegmonisque aut erysipelatis consummationem præpedire satagunt. In augmento materia in affecto loco partim mobilis est partim immobilis, sed tamen nondum impacta; hinc in topicis repellentia cum digerentibus ac discutientibus remixta adhibent. In statu præcellit impacta materia; quæ igitur discuti-

entibus solis expedienda. In *declinatione* denique materia intimè parti inflammatae implicata hæret, ac proinfortius discutienda venit. Initiò igitur phlegmonis ea, quæ actu & potentiâ frigida sunt, & adstringunt, ex usu erunt. Hinc epithemata frigida, ex oxyrrhodano, succo cucumeris aut sedi, aquâ lactucæ, endiviæ, plantaginis, oleo rosac. viol. nymph. carne cucumeris vel cucurbitæ, & similibus, parata, vel fronti & temporibus, vel potius toti capiti derafo, applicari & identidem, ne incalescant, iterari solent. Certè ante omnia in phrenitide tondi caput, & capilli abjici debent, ut ita ejus partes reflari, sicut Aurelianus loquitur, possint. Atque etiam inter hæc, in principio nempe morbi, ubi vires adhuc tolerare possunt, reliqua omnia tam interna, quàm externa, evacuantia, revelentia, derivantia & refrigerantia in usum vocanda sunt, atque adeò Venæsectiones prælaudatæ, clysteres, lenitiva, & id genus alia adhibenda. In augmento verò atque statu ab externis repellentibus, seu actu frigidis & adstringentibus, ne humores, amplius haud satis fluxiles, læsæ parti intimius impingantur, atque ita gangræna & sphacelus acceleretur, abstinendum est. Accedit, quòd alias frigida cerebro & nervoso generi inimica & haud satis tuta sint. Resolventibus igitur externis ac discutientibus agendum jam

erit, & eò laborandum, ut circulatio expediatur, discutiaturque humorum in tubulis cerebri aut meningum stasis. Ut verò unâ fideliam duo dealbari parietes possint, topicis discutientibus hypnotica, ceu spirituum animalium efferationem, & delirii ferociam, directè respicientia, immiscenda sunt; videlicet camphorata, crocata, papaverina & etiam opiata. Utroque ex capite (ob vim nempe anodynæ æquæ ac discussivæ) apud practicos omnes in solenni usu sunt partes animalium recenter extractæ, & tepidè capiti raso applicatæ; potissimum verò pulmones vituli, ovis, vervecis aut agni; item gallinæ, præsertim nigræ, & columbæ, si per medium dorsum vivæ dissecantur, & instar cucuphæ imponantur capitis. Reliquorum discutientium & anodynorum materiam atque formulas invenies superius lib. I. S. 2. c. 6. §. 1. N. 228 quibus jungimus & comendamus ∇ . fl. nymph. solan. sperm. ranar. hypnoticam Myns. vel Zvvelf & vin. camph. essent. castor. ol. lign. rhod. &c. Unicum autem de croco te monitum volo ex Ettmüllero; non minori cautione opus esse in usu croci externo, atque interno, ne videlicet nimia peccemus quantitate, ob vim ejus, ut superius monuimus, narcoticam & stupefactivam. Id igitur universim hoc loco de sedativis & hypnoticis, præsertim opiatis ac crocatis, notandum est, ne eorum

usus

usus nec nimius, nec continuus sit; ne loco delirii invehamus lethargum æquè lethalem. Singulariter autem attendendum ad vires est; quò enim hæ debiliores, eò parcius sit narcoticorum, tum internus, tum externus usus.

Dia-
ta.

LXXIV. Diætæ ratio instituat-
tur juxta regulas, in febribus acu-
tis tenendas, & lib. 1. satis abundè
declaratas. Circa aërem verò
notabis, expedire, si solum tepidus
sit, aut nonnihil ad frigidum incli-
net. Legi plures, qui in hoc affe-
ctu gelidissimo se se Jovi exposue-
re, & vel prorsus sani inde evase-
runt, vel certè de vehementia ma-
li deposuerunt plurimum. Ipse
met noví in vicino pago rusticum,
qui phreneticus Danubii undis in-
silivit, & incolumis extractus vi-
vit hodie dum. Alium hujatem stu-
diosum, ex phrenesi ferocissimum,
sub cura medica habui, qui è supe-
riore ædium contignatione per fe-
nestram in medias nives se se præ-
cipitem egit, non sine jugenti deli-
rii atque febris remissione, & bre-
vi recuperatâ salute; quorum ta-
men exempla non ad imitationem
propono.

- (a) l. 3. Fen. 1. tr. 3. c. 1. (b) in 9.
lib. Rhas. ad Almanfor. Reg. c. 3.
(c) Colleg. Pract. ubi de Phrenit.
(d) l. 5. d. loc. aff. c. 3. item comm.

1. in 1. Prorrh. t. 1. & passima-
libi. (e) l. 5. d. loc. aff. c. 3. initio.
(f) d. Morbis anim. c. 2. (g) d.
loc. off. item com. 1. in 1. Prorrh.
& alibi. (h) l. 3. d. sympt. caus. c.
ult. (i) l. 5. d. loc. off. c. 3. (k)
l. 5. d. loc. off. c. 3. & lib. 2. d. caus.
sympt. c. 7. item Introd. c. 13.
& sæpe alias. (l) l. 3. Fen. 1. tr.
3. c. 1. (m) l. 4. d. caus. puls. c. 4.
(n) comm. in lib. Epid. 1. item com.
1. in 1. Prorrh. t. 1. specialiter eti-
am l. 5. d. loc. aff. c. 3. (o) l. 2. d.
loc. aff. c. ult. (p) l. 5. d. loc. aff.
c. 3. (q) 3. d. loc. aff. c. 6. (r)
in prædict. comm. in l. 1. Prorrh.
(s) com. 3. in l. 3. Epid. t. 88.
(t) 3. Epid. t. 88. (u) com. 1. in
1. Prorrh. t. 1. (vv) l. 3. Fen.
1. tr. 3. c. 1. (x) l. 1. d. morb. t.
3. (y) l. 1. fen. 2. doctr. 2. c. 8.
(z) com. ad part. 8. sect. 6. l. 6. E-
pid. (aa) l. 3. acut. c. 1. (bb) l. 1.
d. cris. c. 12. (cc) l. 3. de cris. c. 3.
(dd) l. 3. fen. 1. tr. 3. c. 1. (ee) l. 3.
d. cris. (ff) ἐφιδρωσις duo signi-
ficat, vel sudoris circa thoracem aut
caput exortum, vel in universo cor-
pore sudoris proventum, tum pau-
cum, tum inutilem. Castell. Lexic. Med.
(gg) Chirurg. P. 2. c. 8. (hh)
com. in aph. 3. l. 1. (ii) aph. 3. l.
1. (kk) l. 3. c. 17. (ll) vid. Hol-
ler. in comm. aph. 3. l. 1.

§. III.

De Ecstasi Febrili, seu Delirio Phrenetico.

LXXV. **E**xtrema duo delirii febrilis nomina his duobus explicavimus paragraphis; *Paraphrosynen*, seu simplex levé jue delirium: & *Phrenitidem*, gravissimam illam perpetuamque cum febre insaniam. Medium nunc tenemus, & tertio hoc §. eam mentis aberrationem febrilem sistimus, quæ gravior quidem in se sit delirio simplici seu paraphrosyne: in hoc tamen, quam Phrenitis, tolerabilior, quod brevis quædam insania sit, à febris vehementia aut malignitate inducta, proindeque ad quasvis febriles remissiones cessans, tanquam verum ac genuinum febris acutæ symptoma. Frequentissimè hoc ultimum delirii genus gravitate sua, ferociâ & insolentiâ nihil cedit Phrenitidi; quia tamen non nisi symptoma est, ad febris intensiorem, aut moris malitiam secutum, nec à cerebro primariò affecto profectum, Phrenitis (ut equidem penès permultos Authores legere est) dici nequit, nisi improprie. *Phreneticum* tamen *Delirium* aptè vocamus; quia tam insolens mentis emotio est, ut Phrenitidis insaniam magnitudine & atrocitate sua præseferat, solâ potissimum continuitate ab illâ distinctam; quin etiam, ubi febris præacuta aderit, in phrenitidem

genuinam, seu inflammationem cerebri aut meningum, teste Hipp. (a) facile commigrat. Hippocrati & Galeno, ut ex dictis constat, ἐκστασις dicitur; cujus verò appellationis cum non unus sit sensus; & aliud Philosophis, aliud Medicis sonet; ex re nostra erit, paulò altius in ejus significationem hoc loco indagare.

LXXVI. Si rationem etymologi *Ecstasimus*, ἐκστασις ab ἐκ seu ἐξ ex & σις in ἰσχυρὸν statuo, vocabulum est, atque ^{genere} ita litteraliter ^{quid?} exstatuatio barbarè sonat, sensumque ingenerat emigrationis è statu naturali in deteriorem; ut proinde rei cujusdam ἐκστασις generalissimâ hac acceptione nisi aliud sit, quam digressio ejusdem à statu suo bono & conaturali in pejorem, aut omnino perniciosum. Exemplis id declarat Perdulcis sequentibus. Aristoteles (b) liberos, qui à paternâ indole desciscunt, ἐξιστάμενα τέκνα vocat: & vinum pendulum, inque vappam aut acetum abiens, οἶνον ἐξιστάμενον indigitat. Theophrastus (c) ἐκστασιν in plantis appellat, cum in aliam deteriorem speciem aut statum commigrant; ut quando v. g. melissa successu temporis degenerat in urticam: aut ubi nobiles florum plantarumque species deteriorantur cum an-

nis

annis in ignobiles, uti observamus in tulipis, tunicis &c. Sed hæc de nomenclaturâ.

Ecsta-
sis
quotu-
plex?

LXXVII. Hominis verò in specie *ἐκστασις* non uniusmodi significationis est, sed plura valdeque diversa notat. Duplex autem in genere observatur, *metaphysica* seu ultra supraque naturæ humanæ vires contingens, latine *Raptus* dicta: & *physica*, quæ limites naturalium in homine causarum potentiam non transilit.

Ecsta-
sis me-
taphy-
sica
quid?

Metaphysica seu supranaturalis *ἐκστασις* rursùm in duas species dividitur, *divinam*, ac *diabolicam*; prout nempe Divinâ aut dæmoniacâ virtute efficitur. In illa virtute Spiritus Sancti animus à sensibilibus abstrahitur, altiusque vehitur ad contemplanda cælestia; quatenus Divinissimum Flamen sese humanæ menti per raptum insinuat, & ea, quæ homini perspecta vult, quadam supernaturali repræsentatione eidem ostendit (d). Per Dæmoniacam *ἐκστασις* homini sensus externi ligantur ope præstigiatoris diaboli, ut mens abstrahatur à præsentibus, contempleturque phantasmata, à dæmone objecta, rerum videlicet longè distitarum, præteritarum aut futurarum. Fieri autem potest hæc sensuum ligatio à dæmone, impediendo spirituum animalium in sensoria externa influxum, eosdemque in æsteterio, aut phantasiæ sede, in earum rerum species formando, quas humano animo indicatas cupit. Divinum raptum

perpeffi sunt S. Paulus, Prophetæ & alii Sancti Deoque singulariter dilecti homines; cujus hodie dum in Ecclesia Sancta Dei exempla fiunt, constantque, fide etiam plusquam humanâ, certissima. Ecstasis diabolica magorum est, hominum potestati dæmonis subiectorum, à quibus gratia Spiritus Sancti recessit longissimè. Ejus exempla narrantur passim, & habentur plurima in Lapponia, Finnia &c. quarum incolæ complures pro lubitu se in ecstasin, tanquam somnum inituri, dare, & ad se se redientes, plurima percontantibus ex altero mundo, regionibusque remotissimis, quas intereâ peragrâsse se putant, deblaterare atque prædicere possunt. Corpora hominum, sive divinâ virtute, sive diabolicis præstigiis ecstaticorum, instar cadaverum exanimum jacent, non modò sine sensu motuque, verùm etiam absque omni pulsu & respiratione; ita ut à mortuis nihil prorsus ad speciem differant. Certum tamen est, animam à dæmone separari à suo corpore, abstrahi que aliò reatens non posse; licet ipsi magi sibi firmiter persuasum habeant, se alienas terras, imò inferorum superumque regiones, raptus tempore perlustrâsse. Quandoquidem separatio animæ à corpore ipsa mors est; quam si dæmon per suam afflationem & raptum inferret, impossibilis ipsi foret hominis ad vitam regressus; cum resuscitatio mor-
tuorum

tuorum miraculum sit primæ classis, nulli potentia creatæ concessum. Utrum verò ecstases divina humanam mentem reverà è corpore abstrahant, aliòque transferant, hominisque corpus interea reapse mortuum relinquant, ab anima reduce in virtute Dei rursum vivificandum? *Deus scit*, ait S. Paulus (e); utrumque tamen fieri posse, nullum est dubium.

Ecstas-
is
Physi-
ca
quo-
tu-
plex?

LXXVIII. Physica seu naturalis hominis *ἐκστασις* vel est morbo-
sa, vel non morbo-
sa, vel non morbo-
sa. Hæc est per-
cussio animi, sensuumque stupor,
validius incumbens, & diutius in-
sidens, factus ab ingenti & subita-
neo horrore, timore, admiratione,
excandescentiâ iræ &c. Exem-
pla habemus D. Lucæ c. 5. stupor
(*ἐκστασις*) cepit omnes, nempe qui
sanatum à Christo viderunt para-
lyticum; & D. Marci c. 16. in mu-
lieribus, ad sepulchrum Domini
invisentibus, tremor & stupor (*ἐκ-
στασις*) ipsas apprehendit; & alias
sæpe accidit similis sensuum &
mentis emotio, ex repentino, ut di-
ctum, metu, horrore, furore, irâ-
que, præsertim in pueris, mulieri-
bus, & similibus naturis infirmiori-
bus, quæ ex similibus causis occa-
sionalibus subitaneis haud rarò ita
in momentò percelluntur, ut sen-
sibus omnibus motuque captæ,
pulsu etiam ac respiratione sæpe
destitutæ, in mortui speciem peni-
tus obrigescant, & vel brevi, vel
longiori etiam tempore, ita attoni-
tæ jaceant. Morbosa verò ecsta-

sis è rebus p. n. originem ducit, &
per morbos affligit. At verò

LXXIX. Morbosa *ἐκστασις* di-
versissima significat Hippocrati,
Galeno & aliis passim Medicis.
Vel enim est symptoma febrile;
vel est effectus alterius cujusdam
morbi. Ecstasis morbo-
sa, non fe-
brilis, duæ sunt species, nempe
stupida *ἐκπληξις* græcè: & silentiosa
seu *σιγῶσα*. Hæc nil aliud est,
quàm animi pertinacia melan-
cholica, cum silentio & taciturni-
tate juncta; quâ æger loqui, etsi
possit, non vult, morem gerens
voluntati, in tacendi pertinaciam
obfirmatæ. Novi ego seniculam
virginem, quæ, præter sacramen-
tales confessiones, jam à sexennio
nulli homini verbum locuta est,
munia, ætati decrepitæ quæ com-
petunt, omnia ritè obiens. Ego
vel sanctam vel stultam eam repu-
to, curiosusque vitæ hujus finem
expecto; melancholica enim hæc
pertinaxque taciturnitas, auctâ
humoris feritate, in ecstasin mani-
osam facile degenerat, ut in Coa-
cis advertit Hipp. *ἐκπληκτικὴ* seu
stupida Ecstasis in stuporis excessu
consistit, quo affecti manent
immoti, tamque impensè omnibus
stupent sensibus, ut, ceu vehe-
menter attoniti, & perculsi, trans-
fixi nil sentiant. Et de hac intelli-
git Perdulcis Aphorif. 14. lib. 7.
Hipp. *Propter plagam in capite ac-
ceptam, stupor aut desipientia, ma-
lum.* Galenus enim in comm. *ἐκ-
πληξιν* vocat, cum quis ex mor-
bo

bo nec loquitur, nec quicquam agit, sed apertis oculis quietus manet, veluti præ timore attonitus. Atque hoc Ecstasis genus aliquando inducitur à causis *externis*, ut plagâ capiti inflictâ: specialiter à venenis sic dictis ecstatis, qualia sunt solanum furiosum, colchicum, hyoscyamus &c. aliquando etiam ab *internis*, puta à vaporibus sic dictis hypochondriacis, lienosis, hysteri-
cis, in cerebrum elevatis, & spiritus animales figentibus & sopientibus. Ecstasis denique febrilis etiam duplex est; quippe vel insaniam febris symptomaticam notat, de qua hic agemus; vel repentinam & ingentem animi sensuumque internorum perturbationem, (quæ sæpè crises in vehementibus febribus antecedere, & naturæ cum morbo pugnam ostendere solet) significat. De hac ultima intelligendus est Aph. 5. S. 7. ubi Ecstasin, mania supervenientem, bonam pronuntiat, ceu à superinductâ febre criticam, & biliosos humores à cerebro ad alvum, salutari naturæ metastasi, deturbantem. Et in hac critica perturbatione, siue salutari, siue lethali, ceu per ecstasin, ægri sæpè Divos dæmonesque intueri imò cæpos inhabitare elyseos, ineffabilibusque abundare gaudiis, sibi videntur; quin aliquando mira agunt, loquunturque subinde alienis linguis, quas nunquam prius didicerant: carmina pangunt: rhythmos & cantilenas scitè componunt: pro concione dicunt: imò

nonnunquam, divino quasi afflati numine, futura multa prædicunt; uti probatæ fidei nobis referunt scriptores (f): quod ultimum tamen, atque peregrinæ linguæ, scientiæ & artes, prius ægro ignotæ, ab altiori petenda sunt fonte, quàm naturalium continere ambitus possit. de qua re nonnihil etiam legere est in Ephem. Germ. (g)

LXXX. Ecstasin ergo quod attingit, quatenus symptoma febris acutæ est, vehemens delirium significat Hipp. & Galeno (h) non tamen perpetuum, ut in Phrenitide, sed breve, seu pro modulo accessionum febrilium sæviens, aut remittens, cessansque. Sæpè tum ab ipso Hipp. & Galeno, tum à Med. Practicis aliis, Ecstasis *phrenetica* Delirium phreneticum scribitur; nempe ob ferocem morem, & magnitudinem insaniam, quam cum ipsâ communem habet cum quid? Phrenitide: in quam etiam, ut dictum, facile degenerare potest. Nos, missò Ecstasis nomine (tànquam ambigui, ut vidimus, sensus) hoc grande febrium symptoma *Delirium Phreneticum* nominare malumus; ut ita mox omnibus tum vocis significatum, tum adjuncta phrenetica feritas, pateant; ob quam ultimam hoc insigne febrientium accidens permultis Authoribus, præsertim Recentioribus & Modernis, simpliciter *Phrenitis* inscribitur, inconsideratò licèt & improprio vocabuli istius usu; utpote quòd, præter moris insolentiam & gravitatem, cæteras

veræ Phrenitidis, ab inflammatio-
ne interioris capitis oriundæ, pro-
prietates nullatenus teneat, ut
patet. Delirii hujus Phrenetici
vehementiam Galenus (i) in *me-
lancholicam & maniacam* distinguit.
In illa, ait, promptus est æger ad in-
ferenda mala, & eadem adstantibus
intentat. In hac ferinâ autem non
minatur solùm, sed more maniaco-
rum etiam infert, eaque ingentia,
mala.

*Deli-
rii
Phre-
netici
causa.*

LXXXI. Quemadmodum Phre-
nitis veram quandam in cerebro
aut meningibus phlegmonem vel
erysipelas supponit; ita Delirii no-
stri phrenetici causa est solum in-
cendium spirituum animalium, in
sensuum internorum organo undu-
lantium, absque tamen eo, ut ce-
rebro diathesin imprimeret verè
phlegmonodem, nisi quando ex ni-
miâ vehementiâ in ipsam genui-
nam mutatur phrenitidem. Ex-
citatur autem ipsum hoc spirituum
incendium ex ipsius febris efferâ
incalescentiâ & æstu, vel maligni-
tate causæ febrilis; quæ utraq-
ue spiritus cerebri animales non mo-
dò in motum agere perturbatissi-
mum potest, sed etiam reverà ita
concentrare, ut aliquod quodam-
modò verum concipiant incendi-
um. Ignæ naturæ sunt ipsi hi spi-
ritus, & ut sæpius insinuavimus
hactenus, cum solaribus radiis
comparari debent. Aliquid igi-
tur simile his ipsis per febris nimie-
tatem, aut malignum causæ mo-
rem, contingit, quod in radiis sola-

ribus, vitrò causticò exceptis, & in
conum collectis, fieri quotidie vi-
demus. Reliqua caularum gene-
ra cum ipsa acuta febre communia
habet hoc symptoma; ut proinde
non opus sit, istis referendis tem-
pus terere.

LXXXII. Diagnos. Ecstaticæ in-
sanæ febrilis, seu Delirii phrenetici
ex vehementiâ, gravitate ac fero-
citate, phreneticis propriâ, pro ra-
tione tamen accessionum febrili-
um insolescente, aut remittente, e-
jusedmque brevi duratione, ac
symptomatico ad febris agumen-
tum statumque ortu, habetur.
Nihil enim, ut aliquoties dictum,
ab ipsa Phrenitide discrepat, quàm
quòd continuitatem per totius
morbi decursum non adipiscatur,
& se ad febrem consequenter, ceu
symptoma solet, se habeat. Si ve-
rò in augmento febris acutæ aut
statu ejusmodi invalescat grave in-
solensque delirium, perpetuòque
deinceps per reliqua morbi tem-
pora duret, nec accessionum sese
accommodet rationi, ita ut his de-
clinantibus, etiam ipsum remittat,
cessetque delirium; signo esse de-
bet mutatæ ecstasis in veram phre-
nitidem, seu inflammationem aut
erysipelas meningum cerebrique;
ubi igitur complicata, cum phleg-
mone gravi internâ, febris gemi-
num pariter morbi periculum por-
tendit, & ferè semper lethalis exi-
stit; cum fracta per præviam fe-
brem, acutèque deinceps conti-
nentem, natura solvendæ cerebri
phleg-

*Diag-
nos.
&
Prog-
nos.*

phlegmoni suppar esse rarò amplius queat. Cæterum uti omne in febre continuâ acutâ delirium in genere periculum ostendit; ita ubi phreneticum inciderit, non potest non subesse grave semper vitæ discrimen; parte utpote principe saltem per consensum gravissimè læsa.

LXXXIII. Indicationes in Phrenetico delirio prorsus eadem sunt, atque Phrenitidis, exceptâ eâ, quæ de inflammatione peti solet debetque. Atque ita eadem huius symptomatis atque phrenitidis cura est, ex priore §. repetenda. Quod verò V. S. attinet, in hoc symptomate pro virium ratione equidè liberalis hæc esse debet; sed non confertim, multò minùs ad animi deliquium sanguis evacuan- dus. Ratio est, quòd tam prodigam evacuationem in hoc nostro symptomate nihil indicet, & aliàs ordinarium sit, ut ejusmodi delirium non nisi in magno augmento, aut statu febris, ubi naturæ vires jam admodum accisæ sunt, superveniat. Cæterum etiam hic rari- næ, & vena frontis, jugularisque,

sectæ prærogativam habent; & hi- rudines ad temporales arterias: scarificationes scapularum, nari- um interiorum &c. ex usu erunt. Illud denique etiam sciendum est, hypnoticorum & sedantium in: & externorum usum in symptomati- co hoc delirio uti tutiorem, ita confidentiorem majorémque esse debere, nisi per accidens fracta penitus natura locum neget tanto aliàs antiphrenetico auxilio.

(a) in *Prorrhæ. P. 15. S. 1. l. 1.* (b) 4. de *generat. animal.* (c) l. 3. d. *caus. plant.* (d) vid. *Delirio l. 2. Disq. Mag. Q. 25.* (e) 2. ad *Corinth. c. 12.* (f) vid. *Barizell. Hortul. genial. Zittmann. Pandect. Med. Legal. P. 1. p. 26. Ephem. Germ. D. 2. A. 5. obs. 129. & D. 2. A. 1. obs. 76. in Schol. (g) D. 2. A. 5. obs. 129. in Schol. & D. 2. A. 1. obs. 76. in Schol. de Blegny Zodiac. Med. Gall. A. 2. Jan. 1. (h) vid. *Prorrhæ. P. 15. S. 1. l. 1. & Galen. in comm. item Finit. Med. c. ult. in fine. (i) comm. 3. in 1. Prorrhæ. t. 3 l.**

ARTICULUS IV.

De Deliriis gravibus, Febre carentibus.

LXXXIV. **G**RAVIUM Delirio- rum prosequimur seriem, & ea, quæ febrem causam vel comitem non habent, in quar-

tum & ultimum hunc articulum conjicimus. Igitur nullas hic le- ves & simplices mentis emotiones, quæ extra febrem & aliis in mor-

bis sæpenumerò occurrunt, aut à causis nonnunquam externis inducuntur, impræsentiarum summus explicandas; utpote ad Paraphrosynes pertinentes. Gravia autem censentur deliria, non solum essentia magnitudine, aut ferocitate, sed etiam pertinaciâ & temporis diuturnitate, ut superius est adversum. Duo autem ejusmodi Deliriorum genera Totapost Galenum Schola Medica statuit, *Melancholicum* & *Maniacum*. Istud *furore* & *audaciâ* ab altero se se distinguit, & à calidâ causâ proficiscitur; illud econtra *metu* & *tristitiâ* insignitum, communiterque definitum est, & frigidam causæ indolem notat. Quamvis autem

metus & mœror propria sint Delirii Melancholici attributa: de essentia ejus tamen non sunt, proindeque haud inseparabilia; adeò quidem, ut ex Melancholicorum ordine sæpius delirantes observaveris, sorte suâ quàm optimè contentos, imò in suâ lætantes stultitiâ, gaudiòque in utroque sinu gestientes, ut ex sequentibus patebit, Utrumque hoc Delirii genus, Melancholicum, & Maniacum, in varias species & nomina dirimitur, sigillatim deinceps exponendas. Quare duo Articulus iste Membra habebit; quorum alterum Melancholicorum: alterum Maniacorum species, destinatis paragraphis exhibebit.

M E M B R U M I.

De Delirijs Melancholicis.

§. I.

De Melancholiæ Homonymia.

LXXXV. **M**elancholia vox græca, composita ex μέλαινα nigra, & χολή bilis, varias habet significationes; & plurimum sanè interest, ut non modò Medicis, verùm Theologis etiam & Jurisconsultis, earum discrimina sint probè perspecta. Primò Melancholia humorem in humano corpore notat, tum naturalem, tum p.n. Naturalem duplicem faciunt Galenici, nutritium & excrementiti-

um; illum dicunt esse Massæ Sanguineæ nutritiæ portionem magis terrestrem & frigido-siccam. Istum hujus ipsius sanguinis melancholico-nutritii sæculentiæ, ad nutritionem ineptæ, constituunt. Uterque hodie Scholis Medicis passim exulat. Præternaturalis autem Melancholiæ, si Galenicorum consulimus doctrinam, duæ sunt species. Altera nil aliud est, quàm explicata naturalis melacholia excre-

Humor
melan-
choli-
cus
quis?

Atra bilis quid? cretitia, copiam nimiam in corpore cumulata; quæ proin, ut dictum, à Modernis Medicis & Institutionistis una cum suo congenere naturali rejicitur. Altera Veteribus nomine proprio *Atra Bilis* nuncupatur; utpote quod jam non frigidum humoris ingenium sapiat, sed bilis, ut ajunt, induat naturam, videlicet calido-siccam: in quam sit per adustionem & putredinem, in acidum vergente, p. n. mutatam. Unde tantæ deprehenditur in sapore mordacitatis, ut per vomitum rejecta ipsam terram, lapides & metalla, instar aceti acerrimi, aut aquæ stygiæ, corrodat, & sibilum ebullitionemque excitet. Moderna Medicina Atram hanc bilem bene agnoscit, & nimis quàm frequenter in morbis insinuat noxæ; hoc tamen potissimum abstinet nomine; quod bilis calida sint & volatilia principia: hic verò humor, ut alia quævis acida fixa, reverà inter frigida sit numerandus. Proinde ubi simpliciter *Acidum* crepant hodie Medici, Atram Veterum bilem intelligunt, atque *Acidum fixum* subaudiunt; cujus *austerum, causticum, corrosivum* &c. categoriæ sunt, saporis diversitatem (pro morborum speciebus rursum variam) explicantes.

Atra-bilia- LXXXVI. *Secundò* Melancholia est dispositio corporis, tum naturalis, tum præternaturalis. Naturalis cum temperamento sic dicto melancholico synonyma est, & nihil morboſi importat. Præternatu-

ralis dispositio melancholica in *riadi-sanguine* dicit cacochymiam acidofixam & terrestrem, seu Atrabiliariam, id est spissam & coagulatoriam ejusdem diathesin, volatilisationemque plus minus cassam; in *spiritibus* opacitatem, acetositatem, ataxiam & inertiam: in *visceribus* depuratoriiſ oppilationes. De quibus omnibus plura deinceps N. 97. & seqq.

LXXXVII. *Tertiò* Melancholia significat *affectum animi*; eumque rursus vel naturalem, vel p. n. Naturalis est morositas & segnities animi, omnibus subinde hominibus, etiam optimè sanis, obveniens, qua quis uno præ altero tempore, absque causâ manifestâ, minus est alacer, minusque mente serenus, imò præter morem tristis, anxius, ad indignationem & iram pronus, frontemque caperatâ suis cogitationibus profundius immerſus &c. quales morositates die nubilo pluvioque ac obscuro, hyberno præsertim tempore, in nobismet ipsis sæpè sentimus. Præternaturalis Melancholia est ipsa explicata animi morositas, majorque etiam ejusdem intensio, ex causâ quâdam manifestâ ortum ducens, sive internâ sive externâ. Sic qui morboſè sunt melancholici, seu verè atrabiliarii, non possunt unquam frontem sincerè exporrigere, nec quidquam liquidæ voluptatis ex quacunque re capere. Sic qui tristibus fortunæ casibus affliguntur, aut famæ patiuntur detrimenta, aut

aut premuntur egestate; vel quibus vehementior animi passio altius infedit, putà cura & sollicitudo, amor, simulas, invidia &c. item quibus dispar conjunx, degener proles, consanguinei dyscoli, inimici ac persecutores, crucem figunt, melancholicam vultu nubem, sibi relictam, rarò abstergunt, nisi supernaturalibus motivis impulsam, ac divinam succollati gratiam, in magnos animos assurgant, & tenebricosum vultum in lætius fingant.

Melancholiam mentis perturbatio quid?

LXXXVIII. Quartò Melancholia notat illam per excellentiam sic dictam melancholicam mentis perturbationem, qua quis ad desperata consilia amplectenda vehementer impellitur, à diabolo (qui ordinariè in turbido melancholicorum animo piscari solet) potissimum suggesta; v. g. quando quis per atram melancholiam nubem à dæmone tentatur, ut se ipsum, aut conjugem, aut prolem, aut amicum, aliūve interimat, sicque miseriæ suæ, quam, siue veram, siue fictam, animo altius, quàm par est, impresserat, faciat finem: aut Deo Opt. Max. maledicat, in vindictæ locum de non exauditis precibus, sui derelictione, & similibus putatitius causis. Imò sæpe ipsimet hi miseri causam capeffendi tam abominandi consilii nesciunt, & grande scelus, pròh dolor! tamen perpetrant, stygiòque hosti victas dant manus. Equidem omnis animi passio, si modum non tenet, consequenter & melancholia N. imme-

diatè anteced. explicata, perturbatio quædam est mentis; hæc tamen, ut dictum, talis per excellentiam vocatur; utpote quòd in hac, præter angorem animi, ingens etiam, tentationem inter & rectam rationem, lucta oriatur, qua homo diabolo, & hic illi, pietatis & malitiæ armis invicem commissis, resistit, donec alter alteri succumbat. Etsi namque in tali homine vehemens sit, tum perversæ naturæ, ac ægræ constitutionis corporis, tum ipsius potissimum tentatoris dæmonis, impetus; recta sibi tamen ratio optimè constat, & bonum à malo, si velit, facile discernit; ac proinde, ubi divinum auxilium, ut debet, per humilem & seriam orationem in partes suas vocare non cunctetur, victoriam de hoste certò reportabit, seque à corporis & animæ liberabit periculo. Unde bene distinguendum est inter delirium melancholicam & similem melancholicam mentis perturbationem; præsertim in Relationibus, & Responsis Medicorum judicialibus, imò & in conscientiæ foro. Certum est, omnes, qui per ejusmodi perturbationem animi in desperationem adacti sunt, plura, ante perpetratum scelus, dedisse dispositionis ac affectus melancholici argumenta; perinde tamen excusari à crimine coram Deo & hominibus nequeunt, nisi insuper verietiam delirii specimen haud obscurum ediderint; alias ad unum usque omnes, qui ex desperatione

sibi

sibi aut aliis necem consciscunt, aut Deo maledicunt, infantes forent, nec ipso etiam proditore Judâ, excepto. Ad hæc nisi probe attenderit Medicus; judicialiter requisitus, per sua responsa & consilia justitiæ parum cautum erit.

LXXXIX. Quinto denique Melancholia est grave quoddam delirium, affectui melancholico morbo, N. 87. antea descripto, ingravescenti, & radices altius in corpus & animum agentî, tandem superveniens. Atque de hac Melancholia, ejusque speciebus, noster deinceps sermo erit. Illud hic nobis adhuc notandum est, quod, sicut delirium hoc melancholicum symptoma est, affectui melancholico p. n. accidens, ita etiam hic ipse

affectus dispositionem corporis atrabiliariam: & hæc naturalem ejusdem temperiem melancholicam, vel certè diætæ errores, excipiat. Ansam proinde sumimus sub melancholiæ titulo tractandi non modò de delirio, verum de ipso etiam affectu melancholico, qui certè gravissima mentis afflictio est, & ingens, imò lethale denique corpori malum infert; imò omnes eorum, qui ex melancholia delirant, per lucida, & stultò phantasmate vacua, intervalla, solâ cum affectione melancholicâ tam vehementer conflictantur, ut uterque animæ & corporis Medicus abundè habeat, quod in miseri bonum consulat, agatve.

S. II.

De Melancholia Idiopathica,

seu

De Affectu & Delirio Melancholico Essentiali.

XC. **U**trumque Melancholia nomine Practicis venit, Affectus, & Delirium Melancholicum, ut dictum est. Ille descriptus est superius N. 87. quod etiam pertinet melancholica mentis perturbatio, N. 88. explicata. Delirium verò Melancholicum communiter definitur, quod sit sine febre, & cum metu tristitiæque conjunctum, ubi nulla tamen apparet tristandi timendique causa. Cum verò non omnes in melancholico

delirio quidquam metuant, minus moereantur, sed alacres etiam non pauci eorum sæpè sint, jocosî, hilares & ridiculi; metus & tristitia, meâ opinione, Melancholiæ definitionem, quando pro Delirio ipso sumitur, ejusque essentiam ita universim ingredi nequeunt; & profectò, videntur hac in parte Authores mentem potius reflexisse ad ipsum Melancholicum affectum (cui essentialia sunt, metus & moeror, attributa, ut mox videbimus)

quàm ad Delirium. Illud autem semper obtinet, quòd delirantes melancholici ex concepto, & pertinaciter inhærente falsò phantasmate pravè imaginantur, & cogitationem, inde cæptam, erroneam in unum duntaxat aut alterum (ab uno subinde ad aliud cum tempore descendunt errandi objectum) identidem defixam habent; hinc Melancholiam hoc loco, & in genere, definire malumus *delirium contumax sine febre, quo æger melancholicus in unum objectum fixam tenet imaginationem erroneam, & pro ejusdem objecti, animò concepti, complacentiâ aut displicentiâ, præter causam veram manifestam, vel jactabundus gloriatur, desiderat, ridet, gaudetque: vel econtra fugit, metuit & tristatur; utrumque tamen sine audaciâ ac furore.*

XCI. Conceptum hunc Delirii melancholici, generaliter sumpti, declarant, ac probant variæ, quæ densò numero in libris circumferuntur, aut passim a vtopsiâ observantur, melancholicorum historiarum, & mirandarum eorundem delirandi rationes. Quod somnium est dormientibus, illud est vigilantibus delirium; ut ita somnium haud ineptè dicatur *dormientium delirium*: ac vicissim, delirium commodè vocetur *vigilantium somnium*; præsertim si de melancholicis loquamur. Tam absurdum, tamque lepidum, incredibile, imò & impossibile sæpè foveant phantasma, ut nescias, risu ineptia, quàm com-

miseratione æger ipse sit dignior?

XCII. Communiora illis sunt timoris & mœstitiæ symptomata, ex vano falsòque phantasiæ errore oriunda. Alii nescio quos sibi in corpore morbos fingunt, & pessimè se habent. Alii omnino mortuos se se credunt, hinc nec edere, nec bibere volunt, & tumbam quærunt, in qua valeant silentium capeffere requiem. Alii præ vitæ tœdio mori cupiunt, niq̃ue prohibeantur, aquâ, fune, igne, præcipitiò, & aliò modò sibi met & aliis mortem consciscunt, ac violentam vim inferunt; atque id quidem non amplius ex animi tantum perturbatione sic dictâ melancholicâ, de qua prius; sed ex vero delirio & mentis errore, quòd ex depravatâ imaginatione falsò judicent, id sibi prorsus expedire. Nonnulli mortem satis equidem timeant, & perinde pessimè anguntur, quòd persuasum habeant, se ubique ad mortis supplicium quæri. Sunt, qui se homicidas, incendiarios, magos aut veneficos esse existimant, & inde tam seriò sæpè dolent, ut etiam judici ultrò se sistant, criminis imaginarii pœnas daturi. Nonnunquam occurrunt, qui se à dæmone obsessos firmiter credunt, ac stygium hostem nunc sibi in præcordiis, aut faucibus, hære, nunc aliam corporis sui occupare partem, indicant. Multos reperire est, qui diabolum, spectra, milites, hostes aut alios vexatores videre, ab iisque miserè discru-

Melancholicum Delirium quid?

Melancholici variè delirant.

discruciari se putant; imò nonnulli, ac nonnullæ, diaboli succubi, aut incubi, consuetudine, etiam nolentes volentes, uti se asserunt, & cum ingenti animi dolore pertinaciter contendunt. Nunc, ut dixi, ex ægritudine corporis phantasticâ decumbere volunt, cum tamen optimè valeant, nisi quòd id credere, & proinde sapere nolint. Quidam manibûs pedibûsque ligatum se à longo tempore credidit, hinc cibum, potumque non sumpsit, nisi porrectum, & ori suo ab aliis ingestum. Aliquis in Curlandiâ melancholicus sclopetò trajecit columbam, & inde ad ingens usque delirium contristatus fuit, quòd crederet, se Spiritum Sanctum interemisse. Nonnemo singulis annis circa æquinoctium verum & autumnale passus est affectûs melancholici paroxysmum cum delirio, quo sibi caput à certâ quadam personâ quæri amputandum, est opinatus. Alius se in sinapis granum esse mutatum rebatur: hinc omne gallinaceum & alitum genus vel à longè refugiebat, & ad ipsum etiam galli cantum trepidabat, sibi timens, ne devoretur. Alius in specu se continuo versari, & cum serpentibus coire putabat. Subinde serpentes, ranas, lacertas, mures & ejusmodi insecta, in ventre viva portare se existimant: subinde ex vitro, butyro, glebâ, & id genus aliâ ineptâ materia se constare arbitrantur, & fragilitati suæ omni meliori modo

cautum esse volunt. Quidam urinam ad mortem penè usque retinuit ex stultâ opinione, quòd crederet, lotiò suò, si redderet, mundû universum, ceu alterò quodam cataclysmò, submersum iri. Fuit item quidam, de quo Galenus, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, gravatus sub tanto onere, ipsum à se excuteret, atque ipse cum mundo collideretur. Haud ita dudum est, ex quo quispiam opem consanguineorum contra pistores imploravit; utpote quos, factâ per omnes Europæ regiones conjuratione, vitæ suæ insidiari pane intoxicato putabat. hinc pistores præ diabolo timuit, & ad eos evitandos in varias commigravit provincias, & nuspiam panem comedit, nisi qui per hominem, sibi ignarum, fuerit pistori- bus subtractus; in omnibus reliquis summâ semper prudentiâ est usus. Alii ex egestate, animò falsò conceptâ, sibi suisque necessaria vitæ media subtrahunt, imò & necem subinde inferunt. Alii à Deo, hominibus, amicis & necessariis suis, derelictos se esse conqueruntur; aut quòd orco, & æterno supplicio destinati sint, indefinenter deplorant. Alii alias sibi cruces inanes, fictas & stultas, figunt, nec facillè etiam, quod vera eorum miseria & crux est, ab iis descendere, & sapere volunt.

XCIII. Haud paucae etiam eorum, qui ex fastu & vanissimâ sui præsumptione delirant, ac ita hilar-

rem, & opinione suâ, ex omni parte beatam vitam læti semper, transigunt, referuntur melancholicorum historiæ, & exempla occurrunt; quibus satis constet, rectè à nobis colligi, timere & tristari melancholicis essentialia & inseparabile adeò non esse, ut ex liquidissimò, falsò licèt, gaudiò sæpè etiam totò lætentur animò; quin etiam, pro renatâ, toto splene in altum solvantur cachinum. Fuerat, qui ex stirpe Davidis se prognatum jactaverat, & ideò omnes Reges & Principes longissimò post se intervallò superciliosè habuerat. Alius Sanctissimam sibi à Christo Virginem Matrem in sponsam oblatam, opinabatur, & caelestes continuo inter hilaria adornabat nuptias. Paracletum Spiritum alius; alius Divinissimum Patrem: alius Archangelum Gabrielem se credit. Sanctos, Prophetasque se nonnulli faciunt; vel etiam scientiæ & artis opinione inflati, ipso se Aristotele sapientiores, aut divino Platone prudentiores reputant, ac suam identidem doctrinam crepant. Reges & Principes, aut totius etiam mundi Monarchas se esse, firmiter quidam credunt, & quæ principum sunt, ludicrâ imitatione agere satagunt. Alii alias dignitates, honores, divitias & læticias somniant, ubi inter novissima hominum miserè vigilant; quorum exempla plura adducere piget. Cui vacat esse in ridiculis hisce curioso, consulat libros, præ-

sertim ab Ettmüllero (a) & Ephem. Germ. (b) citatos.

XCIV. Ita autem in universum Proferè obtinet, ut ejusmodi melan-^{prie-}cholici, sanitati restituti, habiti er-^{tates}roris phantastici conscientiam & ^{melan-}memoriam optimè teneant; qui ^{choli-}proin, ubi cum quadam prius ani-^{co-de-}mi delectatione delirabant, sanctè ^{livan-}affirmare solent, se nunquam vixisse lætiùs, quàm ubi omnibùs ita affluere opibùs, & voluptatibùs frui, sibi fuisset per stultitiam datum. Neque illud insolense est, imò ordinarium, ut præter unum illum, quem errant, phantasiæ errorem, in omnibus ritè sapiant, quin etiam haud rarò majori, quàm per sanitatem, prudentiâ, & ingenio utantur; sed tamen mentem seriam aliis negotiis non intendunt, & tenuem, perfunctoriâque operam locant; sæpè etiam quæ rei domesticæ necessaria aut commoda sunt, non tantum negligenter curant, sed etiam malitiosè prodigunt aut destruunt. Omnibus una aliqua cogitatio intensa & assidua meditatio est, quam in objectum stultitiæ suæ unicè defigunt, quod plerumque est unicum, quod tamen cum tempore subinde in aliud mutatur. Fieri enim nonnunquam solet, ut melancholici ab uno errore labantur in alium, & dimisso unius objecti phantasmate, aliud perverse sibi imaginentur, idque fugæ aut desiderii motibus amplectantur. Præterea paucissimi somniant, & plerumque in integros

non

non dormiunt menses; quibus vero tandem somnus obrepit, quies, qua maximè opus haberent, turbatur per somnia spectris. Frequenter pro diversis lunæ phasibus, proutque anni tempore & mutatione tempestatis, pejùs vel melius habent, adeò, ut ratio subinde videatur refulgere; quod idem etiam pro diverso statu menstruæ in mulieribus purgationis, aut hæmorrhoidum fluxus, observatur. Cætera omnia cum affectu Melancholico communia habet hoc delirium. Quare necesse est, ut istius etiam typum exprimamus.

Typus
me-
lan-
choli-
co af-
fectu
labo-
ranti-
um.

XCV. Qui igitur ex atra bile ægrotant, habitum induunt melancholici dicti temperamenti, & fuscedine coloris, quem obscurum & luridum in vultu corporeque toto ostendunt, mentis tristitiam & tenebras adumbrant. Siccitas frigida, melancholicis propria, nec pinguescere eos sinit, nec esse vivaces; ab eadem tamen causâ exasperatur cutis, & ossa durantur. Alienissimi sunt à jocis & lætis; altum continuò ex pertinacia silent: solitudinem amant; vestigia etiam hominum, ubi malum increvit, vitant, phantasmatisque sui ineptiam alienâ consuetudine nolunt oburbari. Rigidam severamque frontem nunquam laxant; & tristantur sæpè, quando nulla mærendi causa apparet. Omnia tuta timeant; & hinc aguntur suspitionibus: conficiuntur curis sæpè inani- bus: & malo vero malò imagina-

riò cautum volunt. Absurda, ridenda & incredibilia sibi imaginantur: atque ex bono malum, ex malo semper pessimum sibi persuasum habent. Plures continenter, easque integras, noctes inter alta suspiria insomnes ducunt: aut per turbulentum somnum terrificis agitantur larvis: ac spectra, necesse & cædes somniant, dubitantque vivi, an non sint mortui. Scrupulis & ludibriis diabolicis circumaguntur plurimùm: & obstippo capite incedentes, Bellerophontis instar, profundâ tristium ruminatione cor suum edunt. Summa ipsis animi abjectio, hebetudo, desidia, oblivio & contemptus est rerum; earum potissimùm, quæ sui curam & attentionem maximam ex officii ratione exigent. Sibi molesti sunt, & aliis graves. Occidit ipsis sol in meridie, & tam sunt umbratiles, ut loquar cum Seneca, ut putent in turbido esse, quidquid in luce est. Vix semel in anno illis ridet Apollo; quin verum, ajunt, illud esse Poëtæ: *est aliqua voluptas flere*. Ubi autem ridere eos tandem contingit, rictum semel diductum ægrè contrahunt, nec facile imponunt cachinis finem; quia lepida objecta, quærillum moverunt, tenaciùs ipsis inhaerent. Difficulter flammam concipiunt, quia frigidi: at semel conceptam ægriùs dimittunt, quia sicci. Appetentia illis rarò dejecta est, sæpiùs nimia; liberaliter enim & sæpè pasti saturantur; quia ven-

trculus abundat acidô : ob quod etiam in noxia plerumque edulia suâ feruntur cupedine. Sitis illis exigua est : & ructus acidi , flatûsque , vehementer & sæpè molestant , præsertim ubi simul hypochondriaci fuerint. Ad venerem propensi sunt : sed inde læduntur enormiter. Pulsus eorum tardus & durus est ; alvus pertinaciter adstricta.

*Difference-
rentia.* XCVI. Differentia Melancholici Affectûs æquè , ac Delirii , multiplex est , & in varias species divisa ; quas tamen hîc non attinet multis declarare ; cùm singulis ferè sui dandi sint paragraphi. Hoc loco insinuandum duntaxat illud Melancholiæ idiopathicæ & sympathicæ discrimen , practicis passim decantatum. De isto genere est Melancholia (sive Affectus , sive Delirium) sic dicta *Hypochondriaca* , & *Hysterica*. De Essentiali autem dubitat Ettmüllerus , an fortè unquam extiterit , vel existere possit ; cùm tamen inter mille non unus , qui nomen habeat , apud Veteres & Recentiores inveniatur , cui id anceps quidem visum fuisset. Quid enim , si quis pisce ac Crotonè aliàs sanior , ex fortunæ iniquioris casu , tristi melancholiæ peplô obducit vultum , aut subito terrore , amore vesano , zelotypia , solitudine , mœrore , vigiliis , ac alio simili affectu animi , rationis patiatur deliquium : nunquid hypochondriaca hæc talis afflictio erit ? non puto. Illud equidem minimè

negandum est , frequentiora esse hypochondriacorum , quàm Essentialium affectuum Melancholicorum exempla ; prout etiam evitari non potest , quò minùs omnes melancholici , quacunque demum de causâ malum sit ortum , hypochondriaci fiant , seu viscerum , chyli & sanguinis confectioni & depurationi litantium , noxas denique contrahant , ut paulò infra dicemus ; hoc tamen exinde confici nequit , quasi decantata essentialis & consensualis melancholiæ differentia inter non entia , ut loquitur Ettmüller , foret reponenda. Si enim omne Melancholicum malum hypochondriacum esset , primos natales ex gastricis visceribus ducere deberet ; quod cùm etiam juxta ipsum adversarium non semper contingat , sed & aliunde , & à causis externis , melancholia primò invehatur ; claret , essentialem ejusdem speciem in rerum natura existere , & gratis contra omnes ab uno negari. Audi Galenum (c) : cùm igitur circa ventriculum prima inceperint accidentia , ipsisque auctis , melancholica sequatur affectio , deinde alvi dejectione , & vomitu , & proba concoctione , ructibusque , levetur is , qui laborat , hypochondriacum , flatuosumque morbum , ipsum nominabis. Accidentia autem ipsius dicemus & mœstitiam & metum. Cùm autem propria melancholiæ accidentia auctiora videntur : circa ventriculum verò aut nulla , aut parva admodum sunt : haud abs re existimaveris , pri-

primitivam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestam. Et Paulò post. Fit autem huiusmodi melancholice species (per essentiam) affectò prius calidis affectionibus cerebro, aut ex aestuatione, aut inflammatione, aut phrenitide quoque ipsum afficiente, interdum à solitudine, mœstitia, vigiliis. Nos non duplicem duntaxat, verùm triplicem omnino melancholice differentiam cum Galeno, citatò hic locò, statuimus, & Medicis in praxi vehementer inculcamus. Prima est ea melancholice species, ubi solum per essentiam afficitur cerebrum, nullà corporis parte alià (quantùm huc spectat) præter naturam affectà. Altera, ubi non solum cerebrum ægrum est, sed universũ penitus corpus atrabiliario sanguine repletum, & melancholica dispositione distemperatum. Et cum in hoc casu nulla pars consensualiter laborare propriè dici possit, hanc ipsam etiã melancholiam rectè *idiopathicam* appellitamus. Tertia, in qua cerebrũ primariò non læsum est, sed noxam ab alia corporis parte ægrà suscipit, ac ita per consensum laborat; cuius celebris illa subdivisio est in *hypochondriacam* & *hystericam*: de quibus seorsim agemus.

Cause
Me-
lan-
cho-
licæ.

XCVII. Eam igitur quæ strictè idiopathica est, aut universũ corpus atrabiliarium supponit, Melancholiam, in hunc paragrahum tractandam conjicimus. In istius autem causis eruendis, primò ad spiritus animales nervorum influos, cere-

brique insitos: dein ad ipsam totius corporis massam sanguineam, ejusque depuratoria viscera animum attendere oportet; utpote quòd in his omnibus p. n. illa melancholica, seu atrabiliaria, corporis dispositio, de qua superius N. 86. radicetur, & veras curandi indicationes suggerat.

XCVIII. Spiritus quod concernet, tribus eorundem Melancholica diathesis circumscribitur vitiis: nempe *lucis, qualitatis & motus*. Quòd spiritus animales, influi & insiti, in naturali constitutione *lucide* naturæ sint, & solaribus radiis analogi, antiquè Philosophorũ & Medicorũ omnium dogma fuit, à Galeno non modò, & ejus asseclis constanter defensum, sed etiam à potissimà Recentiorum parte receptum; quin imò mihi non constat, quin inter Authores hodieum contrarium defenderet, aut probabili ad speciem ratione assereret. De qua re consule Physiologos; item Willis (d), Ettmüll. (e) Wirdig (f): legaturque imprimis eruditissimus Thom. Bartholinus in suis elegantissimis *de Luce Animalium* libris (g). Pari omnium consensu contenditur, quòd in melancholicis affectibus eclipsin patiatur hic humani corporis Phœbus, atque spiritus animales, tam influi, quàm insiti, in medulla cerebri, extincta vel obscurata luce, induant tenebras. Ut igitur primum spirituum melancholicorum vitium sit *tenebrositas*. Et ex hac sola deduc-

Spiri-
tus
melan-
choli-
corum
qua-
les?

ducit Hipp. Melancholicorum metum & tristitiam; quæ proin accidentia melancholicis non propriæ duntaxat, sed & essentialia esse asseverat. Sanè, inquit Galen. (h) quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pavorem inducunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint; sic atræ bilis color, mentis sedem similem reddens, timorem efficit. Etenim summis tum Medicis, tum Philosophis, in confesso est, & humores, & omnino corporis temperantiam, animæ actiones variare posse; id quod nos quoque uno commentario docuimus. Quem insensum, ex communi Doctorum doctrinâ, etiam loquitur Willis (i) spiritus animales, cum transparentes, subtiles, & lucidi esse debuerint, in melancholiâ obscuri, opaci, tenebrosi evadunt; ad eoque rerum imagines, veluti umbrâ, aut tenebris, obductas, representant. Alterum spirituum Melancholicorum vitium, quod præter lucis obscuritatem, & substantiæ opacitatem, in qualitate consistit, fixa quædam eorundem Acetositas est; ob quam ad naturales fines haud parum inepti redduntur. Willisio subscribo, contendenti (k), spiritus animales, diathesi naturali potitos, sale volatili temperatissimò, quod neque inflammabile sit, nec acre, constare, ex sanguinis elementis activis, seu salino-sulphureis, per naturæ alembicum (cerebrum) alcoholisati, profectò. Hoc igitur sal, etsi incandescentiam & inflammabilitatem quidem non ha-

beat in Melancholicis (id enim in phreneticis potius deliriis, ob sulphur sanguinis nimium exaltatum, fieri, credere fas est) à volatilitate tamen suâ naturali multum dejectum est; & præterea quendam in se acorem, in specie acetositatem, suscipit, & mineralium spirituum ehyimicorum (v.g. α . Θ . ϵ . Φ . α . Θ .) indolem acido-fixam refert, submissâ per cacochymiam sanguinis atrabiliariam materiâ. Tertium denique Melancholicorum in spiritibus vitium est motus; cujus ataxia ad affectus & accidentia melancholica haud parum contribuere potest; & si omnis in motu ordo & regularitas prævertatur, species objectorum sistuntur anamorphotica, & delirium invehitur. Summa igitur spirituum melancholicorum noxæ in lucis defectu: fluore salis acido-fixi: & motus anomaliis consistit.

XCIX. Melancholica sanguinis ipsius universi dispositio, seu atrabiliaria cacochymia, ut pro usu pratico commodè explicetur, ad ejusdem fermentandi modum, spiritus ascensionem, qualitatem & consistentiam attendi debet. Fermentatio totius sanguineæ massæ se-gnis est, atque iners; & hinc ejusdem exaltatio ac spiritus ascensio manca. In qualitate plus minus fixa sunt ejusdem elementa, & au-sterâ quadam salium rigidorum aciditate condita. Quoad consistentiam, sanguinem melancholicorum ichoroidem, seu serosum, facit

Sanguis
melancholicus
est ichorofus,
& quomodo?

cit Hipp. (l) & juxta paraphrasin Vallesii vitioso lacti similem, quod in caseum & serum ferè totum resolvitur, nihil habens boni & utilis lactis; ineptissimus proinde est, ex quo vitales spiritus indebita copia & energia eliciantur. Ipsam certè Melancholiam humorem p. n. seu atram sic dictam bilem, Author libri de semin. natura (Hippocrates ipse sit, an ejus discipulus Polybius, nil refert) simpliciter *aquam* appellat; quam etiam in liene deponi asserit alibi (m); quod viscus pro Melancholiae sede omnes primitivæ Medicinæ Antistites unanimiter agnoverunt. Hippocratem secutus Aristoteles, à lienosis sanguinem *aquosum* prodire scripsit (n). Vetus hæc doctrina nec antiquata est Recentioribus, qui, experientia convicti, sanguinem melancholicorum, serositate nimia mersum, omnes confitentur. Ne verò hoc in transversum agat tyrones, quibus haud infrequenter in libris & scriptis Medicorum occurrit ista Melancholiae, aut atræ bilis, descriptio, quam Authores humorem faciunt spissum, crassum, terrestrem, & salino-acidis fixisque particulis maris præonustum; animum advertere, oportet, ad multiplicem ichoris seu serositatis acceptionem. Aliquando enim Ichor cum simplici aquositate convertitur. Sæpius dissolutionem notat totius sanguineæ massæ in tabum, seu cadaverosam putredinem, in quam san-

guis per febrilem ichorescentiam conjicitur, de qua abundè dictum est l. i. S. i. harum Prælect. Sed nec illa, nec ista serositas hujus est loci. Impræsentiarum igitur ichor sanguinis melancholicus nil aliud est, quam fluor nimius salium acidofixorum, quibus serum sanguinis nutritium superabundat. Discrimen ab aquoso latice patet; quod enim non nisi aquosum est, salibus saturatum non est; imò verò licet insignis sit laticis quantitas, minus tamen aquæ melancholicorum obtinet serum, & diluendis tam copiosis salibus impar; ut paulò post intelliges. A putri verò febrientium ichorescentiæ serum atrabiliarium perinde differt, quod illa, ex sua natura, totius sanguinis combagem in putredinem dissolvat cadaverosam: non item istud; utpote quod non totus sanguis sit ichor, sed tantum ichorosus, id est, fluore salium fixorum nimio in suo nutritio succo, & seroso vehiculo, saturatus. Tantum abest, ut ichor melancholicus sanguinem deturbet in putrilaginem, ut hanc etiam, tanquam muria, ab eodem potenter arceat. Quin hæc ipsa seri salifugo styptica in causa est, quod sanguinis principia nequeant intemè per fermentationem subigi, & sufficienter exaltari in spiritus.

C. Ut porro major sit dictorum Sanguis claritas, atque indoles ichorosi melancholicorum sanguinis tibi reddatur magis perspecta, tota sanguinis massa bifariam dividenda est,

H h h

parti-
bus?

est, in *coagulum* nempe & *serum*; juxta binas nempe portiones, in quas sanguis, è venâ tusâ extractus, suâ sponte sequestratur. Serum non modò aquâ constat, salino-tartareis particulis, instar lixivij, saturatâ, & nonnullis etiam sulphureis ac terrestribus refertâ corpusculis; sed potissimam ejus partem constituit gelatinosa materia, albumini ovi persimillima, recte ex chylo elaborata. Ubi probum & naturale serum sanguinis est, non modò isto gelatinoso rore, in debita copia & qualitate collectô, edulcoratur; sed ipsæ etiam salinæ & sulphuræ, cum terrestribus, particulæ (quæ omnes excrementitiæ sunt, & à chylo ac sanguine, per motum fermentativum, segregatæ) nec p. n. copiosæ, nec acres admodum & vitiosæ esse debent, sed naturæ modum & mediocritatem sectentur, oportet. Coagulum sanguinis ego quidem non novi, nisi in duas duntaxat portiones, in rem nostram, & usum practicum, accommodè dispartiri (chymicas enim ejus resolutiones hic nil attinet adducere) nempe in *gelatinam fibrosam*, seu *nucleum* aut *medullam sanguinis*: & *materiam rubram*, veluti corticem. Gelatina ipsa est nutritius succus, in substantiam aliti qui proximè facessit. Ex hac ipsa puto elaborari vitales & animales spiritus: estque essentia quasi quinta, adhuc dum concentrata, albuminosæ illius in sero sanguinis materiæ, atque ita tota

energetica substantia omnis alimonix, a foris venientis, & nutriendis corporis partibus, atque restaurandis naturæ spiritibus, destinata. Hanc ipsam autem sanguinis medullam si in sua principia physica integralia mentis acie, vel etiam encheiresi chymicâ, disseccare volumus, eam constare deprehendemus sale volatili temperatissimo, sulphure summè depuratô, atque ô vehiculô, ac terreô fulcimentô. Quippe sal, sulphur, aqua & terra, omnis corporis mixti vera sunt elementa, saltem proxima, quorum nempe certam nos habere experientiam valemus. Mixtio horum principiorum specifica, quæ est ipsius hujus vitalis succi essentialis forma, facit, ut resultet eorum ad invicem exactissima temperatura, in calido-humidum inclinans. Quod attinet materiam sanguinis rubram, hæc nihil in se boni continere videtur, quod quidem ad corpus vel nutriendum vel vigorandum pertineret. Rubris duntaxat moleculis constat, in globulos tornatis, ad sanguinis volubilitatē necessariâ, mea quidem opinione, plurimum, si non unice, facientibus: eô ferè modô ac mercuriales atomi, humoribus remixtæ, fluiditatē ijs conciliant, minimos fibrarum tubulos permeantē. Quod tibi jam in chartam conjeci sanguineæ massæ phasma, tute oculis tuis sistes quotidie contemplandum. Sanguinem è sectâ venâ haustum, & vasculis exaeptum, aëri vix commi-

miseris per duas trésvé horas, & confusus prius cruor in rubrum glomerem secessit atque serosum fluidum. Serum hoc seorsim decanta in vasculum, & carbonibus nonnihil coquendum impone. Per coctionem aquea humiditas abit in auras, relictâ in vasculo gelatinâ, albumini ovi cocto, quoad colorem, odorem, saporem, consistentiam, imò per omnia, simillimâ, nisi quòd caveas numerosas fecerit avolans aqua, & salia, subinde sylvestria & p. n. sui imprefferint saporem, pro diversa corporis humani constitutione diversum. Dein partem sume coaguli rubri, & linteo involve, ejusque rubedinem, pressantibus continuò digitis, sub aquâ tepidâ elue. Si aquam aliquoties, & eòusque mutes, donec amplius nihilò tingatur rubedinis, in linteo albidas invenies carptæ quasi carunculæ fibras; quæ nil aliud sunt, quàm gelatinosus & medullaris sanguinis nucleus, pinsendo quasi, & caloris adminiculò, in solidam coactus substantiam. Aquam autem, rubedine infectam, ubi evaporandam commiseris igni, post se in vase relinquet extracti-formem massam, ex obscuro rubeam, & quasi resinolam, friabilemque. Quibus phlebotomia in manu aut pede celebratur, ubi, pertusâ venâ, sanguis in aquam calidam effunditur, optima hæc & gelatinosa portio in glomos abit, & immixtis virgultis agglutinatur; quam insulsi chirurgi nostri pro

pituita & pessimâ materiâ habent.

CI. Oportuit hæc tyronibus planius & uberius, quàm lubuit, exponere, ut sibi idéam facere valeant melancholicæ sanguinis diathesis. Melancholicorum igitur sanguis ichorosus est, serum nempe ejus non tantùm copiosum, sed maximè lixiviosum, seu salibûs tartareis & acidis fixis, in fluorem solutis, supra modum saturatum. Seri adeoque abundantia in Melancholico sanguine non tantùm provenit ex abundantia aquæ, sed potissimùm ex multitudine salium, quibûs melancholicorum massa sanguinea scatet; quæ fluorem adepta, liquidi vehiculi molem augent; haud aliter ac salia chymica, v. g. $\ominus$. ♀ . in loco humido deliquium passa, si aquæ injiciantur, lixivium faciunt, mensuræque addunt augmentum. Ipsum verò Coagulum sanguinis, præterquàm quòd ejusmodi salibûs terrestribûs, macris & rigidis nimium quantum adhuc refertum sit, atque inde suam derivet siccitatem, nutritioni corporis ineptam; consistentiam nactum est spissam nimis, densam, crassamque: & atrum magis carbonem, quàm purpuram refert.

CII. Ipsa denique viscera, quæ hæmatosi deserviunt, in atrabilia corpore suos quoque patiuntur manes. Communiter hæc hodie dicuntur obstructa; incertus tamen sum ego, an per ejusmo-

di viscerum oppilationes non sæpe patens ad ignorantiae asylum aperiatur ostium. Non jam præ manibus habemus illam, quæ per consensum hypochondriacum inducitur, melancholiam; in qua, fateor, præter obstructions gastricas, atque chyli, lymphæque stases & acescentias, vix occurrit insigne aliud viscerum vitium. Quod verò similem labem semper supponat ille verus, universus & essentialis atrabiliariorum habitus, nondum, ut credam, inducor; hoc ipso, quòd illa idiopathicæ aut universalis melancholiæ ab hypochondriacâ differentia, juxta dicta, firmô stet talô. Constans & communi Omnium Veterum doctrina Melancholicis in corporibus lienem noxæ damnavit; utpote quem melancholiæ sedem & officinam statuerunt passim Galenici. Ex Recentioribus autem & Modernis haud pauci, in diversa digressi, hoc visus ab omni plerumque melancholiæ culpâ absolvunt; quæ ipsorum sententia mihi quoque diu hæserat, oreque in scholis calamôque sæpius exciderat; quam tamen melioribus rationum & experientiæ momentis recantare, pro genuitate meâ, haud pudet, juxta Tullij monitum: *dolorem*, ait (o) *existimo maximum malorum omnium. Etiâne majus quàm dedecus? non audeo id dicere quidem, & me pudet tam citò esse de sententiâ dejectum. Magis esset pudendum, si in sententiâ maneres.*

CIII. Ut verò lien insons non ^{Lien} habeatur in verâ, quæ merè hypo ^{atra} chondriaca non est, melancholia ^{bilis} illâ, ab universo corporis sanguinisque vitio propullulante, facit ipse visceris hujus usus, eidem passim etiam à Modernis concessus: quorû mentem verbis Clariss. Munickij (p) refero. Dum sanguis, per arteriam coeliacam advectus, lienem subit, in minutissimas istius visceris glandulas atque cellulas membranaceas infunditur, in quibus particulæ terrestres, limosæ, & acido-salinæ, quæ sunt sanguinis veluti fæx & caput mortuum, sedunt, eæque spiritibus animalibus perpetuò eò confluentibus commixtæ ibidem digeruntur & fermentantur, atque in tincturæ aut fermenti sanguinei essentiam exaltantur; quæ hinc per venam splenicam sanguini denuò confusæ, novo vigore eundem actuant, volatilifant, & ita quasi plusquam perficiunt. Sed quoniam sanguis, lienari fermento perfusus, per venam splenicam in portam, adeoque mox in hepar ipsum expellitur, fas erit statuere, lienosum hunc sanguinem hepati quoque operam suam præstare, ac, ceu peculiare fermentum, huic muneri destinatum, in glandulosis ejus acinibus biliosi humoris secretionem multum promovere. Hæc ille ex communi doctrinâ modernâ Medico-Anatomicâ. Lienis igitur est, purificare, mundare, exaltare, volatilifare & vigorare sanguinem, bilisque

que in hepate, ceu naturæ balsami optimi, promovere secretionem. Subsumo: sed omnia isthæc melancholicorum in sanguine desiderantur, ut novimus ex dictis, & hinc etiam tam luridus est eorundem corporis habitus: tanta animi morositas: tamque elanguidus corporis vigor. Igitur insons per melancholiam lien non est. Illa enim pars ægrotare censetur, cujus actio læsa notatur in corpore: quod dogma generale est pathologicum & semiologicum. Igitur Melancholici à Veteribus rectè dicuntur *splenetici*, & totum, quod viscera reliqua depuratoria in valetudinem peccant, in ipsum lienem, mali primam originem & authorem, refundendum. Neque dicas, in pluribus Melancholicorum exenterationibus visum fuisse splenem, nulla notatum labem. Quid enim videant hodie Novatores, per contradicendi pruriginem adversus antiqua omnia ex obfirmatâ pertinaciâ obcæcati? Sit, aliquando observabiles non esse lienis noxas; an istud perinde eximes semper omni culpâ? quoties, amabò te! mortem obierunt, sæpe subitanæ, quorum exenterationes tamen mortis causam nuspiam manifestarunt? Neque enim quævis viscerum labes oculos incurrit nostros; multò minùs credendum est, palpabilem semper debere esse lienosorum per scirrhos, putredinesque labefactionem. Cæterum parvo tuorum

experimentorum fasciculo ex adverso plaustrum sisto observationum tam Antiquorum, quàm Modernorum innumerarum, quarum evidentiâ ducti, melancholiæ sedem statuerunt splenem. Dein plures sunt, qui ex hypochondriacâ melancholia subinde sibi necem inferunt, aut moriuntur, in quibus, fateor, non rarò insons esse potest ipse lien; cum hujus prima mali origo ordinariè alia, quàm lien, est, ut seq. §. audiemus. Illud tibi certum est hodie, lienis officium actionemque in sanguinis mundationem, volatilisationem & exaltationem vigorationemque consumi; ergo & istud mihi jam indubitatum esse potest, in Melancholicis splenem suo non fungi munere: ergo læsum esse, vitiosum, morbidumque; actio enim læsa arguit partis, cujus est actio, morbum.

CIV. Quemadmodum Melancholici rectè passim ab Antiquis, multisque hodie Medicis, *lienosi* vocantur; ita à nonnullis præterea dicuntur *cardiaci*, & cor ipsum ab eis, ceu mali causa, vehementer accusatur; ex eo potissimum, quòd metus & tristitia, quæ melancholiæ characteres sunt, ipsi vitæ fonti, cordi, videantur adscribenda: & insuper multa alia sint in melancholicis læsi cordis argumenta. Ego verò ut aliquid dem horum quoque sententiæ, faciunt cardiaca symptomata, Melancholicis haud exiguo numero familiaria.

Cor
pati-
tur per
con-
sum.

ria. Perinde tamen nolim, author Cor habeatur mali; utpote quod hoc in tanta sanguinis dy-
crasia ac spirituum inertia, ac atoxia, suis debite præesse functionibus nequeat; quas tamen noxas ipse, ut dictum, lien committit; qui si insons foret, & sanguis spiritusque præstò esset in corpore bonus, etiam cor gestiret lætitiâ. Hinc verum est illud: *splen ridere facit* &c.

*Causa
pro-
catar-
tica.*

CV. Causæ procatarticae melancholici sive affectus, sive delirii, recensentur pleræque à Galeno (q), suntque, ait, caprina bubulæque caro, magisque hircinæ & taurinæ, sed maximè asinorum camelorumque carnes (nam & his nonnulli vescuntur) item vulpinæ caninæque carnes; atque magnam in melancholici sanguinis generatione vim obtinet ex lepore cibus, sed multò magis ex apris; ac lima-
ces quoque melancholicum sanguinem pariunt, si frequens sit eorum usus: præterea omnes terrenorum animalium carnes sale conditæ, aquatiliùmque carnes, ut thunni, balænæ, vituli marini, delphini, canis atque cetaceorum omnium. Ex oleribus autem brassica ferè sola huiusmodi sanguinem gignere consuevit, quemadmodum & arborum germina, ubi vel muriâ, vel oxalme, id est, acidâ muriâ, condiuntur, præcipuè lentisci, terebinthi, rubi, canirubi. Leguminum verò omnium maximè lentes inter melancholicos cibos numerantur. Mox panis fur-

furaceus, & qui ex typha, atque vitiatissimis seminibus, factus est, quorum apud quasdam nationes usus locò frumenti habetur. Præterea vina crassa, nigraque (qualia sunt tyrolensia) aptissima sunt, ut ex ipsis melancholicus humor fiat, præsertim si quis abundè ipsa ingerens incommoda, oblata occasione in multo corpus calore contineat. Vetus denique caseus, ubi fortè fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facilè huiusmodi parit humorem. His adjiciuntur cura, moeror, zelotypia, vigiliæ, & ejusmodi. Ex rebus p. n. ad melancholiæ genesin faciunt lienis imbecillitas nativa vel ascititia, ejusque obstructio; dein emanatio aut suppressio mensium, aut hæmorrhoidum, vel etiam varicum. Denique multi, teste Galeno & experientia, per febriles morbos melancholicum humorem contrahunt. Dispositivæ & adjuvantes causæ sunt imprimis naturalis corporis temperies melancholica: habitus macilentus, hirsutus & niger, ut dictum, cum amplis venis; molles namque candidi & obesi ob pituitæ prædominium rarò evadunt melancholici. Item anni tempus vernum & autumnale: ætas consistens & sæpè etiam juvenilis: Vitæ institutum: loci, terræ, aquæque qualitas. Quoad sexum, alii viros, alii foeminas, melancholiæ magis obnoxios esse judicant; sed neutris parit malum. Attamen inter

inter viros, qui tristes, stupidique sunt, ac pertinaces in labore, tardi in discendo & obliviosi: inter mulieres autem, quæ mensibus non ritè purgantur: quæ ex parentibus melancholicis ortæ, gravidæ, aut puerperæ fiunt, melancholiâ promptius capiuntur.

Diag-
nos.

CVI. Cognitio tam affectûs, quàm delirii melancholici abundè habetur per ea, quæ hætenus descriuimus de typo melancholicorum, & variis eorundem deliriorum generibus. Utrùm verò Melancholia sit merè idiopathica seu essentialis, solò cerebri vitiò, sine universali illâ totius corporis & sanguinis atrabiliariâ constitutione, contracta? colligendum est ex absentia signorum constitutionis atrabiliariæ; ubi enim nec corporis habitus melancholicus, (qui macer, niger & hirsutus est cum magnis latisque venis &c.) nec morum asperitas: nec alimentorum, crassum & acido-salsum sanguinem generantium, usus copiosus aut continuus: nec educatio per tenuem victum (nam & hæc à Galeno (r) inter causas melancholiæ habitualis refertur) nec aliæ notæ prægressæ sunt, quibus diathesis melancholica corporis & sanguinis universalis argui posset; nec præterea consensus notetur hypochondriacus, aut hystericus, de quo deinceps; morbus in ipso capite residere censendus est; idque magis, si malum cum assiduitate cogitationum, vigiliarum,

solitudinisque, fixo item aspectu, livore faciei & oculorum, & maximè verò si cum præcedaneis capitis morbis, vel vehementiori quodâ animi motu, v.g. tristitiâ, solitudine, zelotypiâ &c. ortum duxit; hæc enim procul dubio protopathiam cerebri manifestant. Quantum verò intersit, ut ista duo ritè distinguantur in ipsâ curâ, bene monet Lindanus (s) quando inciditis, ait, in melancholicos, hoc agite, ut noscatis originem mali, an. v.g. sit ex tristitia? nisi enim hoc agatis, laterem lavatis. Multæ enim res sunt, quæ homines tristiores, & sic longo tempore perseverantes, in melancholiâ deducere possunt (vid. aph. 23. S. 6.) Et hæc est ratio, quare tam rarò restituantur melancholici. Didici ex pulsu cognoscere, an sit melancholia ex animi affectibus? an sit ex sanguine melancholico? Nam si est ab animi gravioribus affectibus, pulsus in illis est valde obscurus, quasi contractus & inconstans, quandoque æqualior, sæpius verò inæqualis, & deinde qui habet plerumque speciem deficientis. Vermicularis est interdum, interdum non; frequenter enim hæc inæqualitas & in constantia pulsus certum signum est melancholiæ ex animi affectibus; quoties enim animus parum relaxatur, statim etiam mutatur pulsus: unde facile animi affectus exinde patescunt. Sed dudum est, ex quo Medicum Galeno (t) didicere ex in constantiâ & inæqualitate ac perturbatione pulsûs morbos animi deprehendere,

Prog-
nosis.

CVII. Qui ex causa evidente, v. g. animi affectu, melancholici fiunt, facilius curam admittunt, quam verè atrabiliarii. Hinc plures ex crumena, ut loquitur Ettmüllerus, quam pharmacopoliō sentiunt levamen; sublata enim tristandi causā, per se cessat affectus. Omnis melancholia, si recens est, facilius curatur inveteratā; quin saepius conveniente victu, conversatione jucundā, mutatione aeris, peregrinatione, rebus ludicris &c. sine aliis remediis, dispellitur atranubes, & mens serena relucescit. Quibus melancholicum delirium periodos facit, & semel, bis aut saepius per annum repetit, raro aut nunquam curatur. Et de Melancholicis ejusmodi confirmatis bene procedunt duæ istæ *Conclusiones*: *semel furiosus, semper præsumitur furiosus. &: demens de præterito præsumitur etiam demens de presenti*, de qua tamen re vide etiam apud Paul. Zacchiam (u) Delirium melancholicum ex phrenitide remanens, aut alias febres diuturnas vel acutas similisque morbos insequens, plerumque solā diætæ ratione facile cessat. In viris facilius est melancholiæ cura; ægrior in foeminis, menstrua non amplius habentibus: vel quibus hæc morbosè emanent: aut quæ gravidæ fiunt, prius ex parentibus melancholicis natæ; etsi enim alias tales mulieres sæper sanæ sunt mētis, uterū tamē ferentes, observante Ettmüllero, aliquas ejusdem hal-

lucinationes ostendunt. Ubi melancholicus præter morem solitum vel irrisum nimium, vel continuum ferè fletum solvitur, periculum propè est morosis, aut quod frequentius, ipsius Maniæ. Melancholici, ut ex Hipp. refert Galenus (vv), magnā ex parte comitiali morbo afficiuntur: & e contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici. Et juxta Hipp. aph. §6. S. 6. suspecti in melancholicis morbis humorum decubitus, per verna & autumnalia tempora, vel apoplexiam, vel convulsionem, vel maniam, vel cæcitatem denunciant. Per caniculares quoque dies melancholica deliria sæpè suscitantur, vel etiam mutantur in deteriore affectum, maniam præsertim. Ubi Melancholica deliria cum tempore & successivè mitescunt: præsertim si supervenerit simul menstrui aut hæmorrhoidum fluxus, aut varices oriantur: aut scabies cutem defœdare coepit: vel urina ex tenui fiat crassa, turbida, & nigra; signum est, ægrum in vado esse, salutemque consecuturum. E contra, quando fatiscentibus totius corporis viribus, æger tandem omnem cibum potumque aversat, & per integras hebdomadas somnum non videt: mortem præstolare futuram: eamque etiam brevi, si tremores ac denique convulsiones accesserint.

CVIII. Indicationes in affectibus hisce melancholicis sunt, *Indicationes* *dis-* *cra-* *si-* *am* *ne-*

siam sanguinis atrabiliarium seu acido-fixam, fæculentam, & spissam, alterare & expurgare: humoralis massæ principia exaltare & volatilifare, debitamque ejusdem instaurare fermentationem: spiritus item vigorare, actuare & serenare, eorundemque motum perturbatum in ordinem redigere; denique cerebrum, lienem & ipsum cor suis confortare specificis. His verò scopis ut satisfaciamus, omnes tres remediorum fontes exhauriemus, quidque ex re nostra in eorum quovis esse poterit, in apricum protrahemus.

*Dieta
melancholicorum.*

CIX. Imprimis autem Diætam examinabimus; meritò enim primas huic damus; non tantum quòd solâ hac sæpius contenti esse debeamus; medicos utpote ac medicamenta omnia ut plurimum pertinaciter respuentibus ægris; sed potissimum quia, unica si accurretur Diætæ ratio, absque aliò medicinarum adjutoriò, malum melancholiæ pessimum in primâ herbâ sæpius sublatum & præfocatum fuit, etiam ubi ipsum jam delirium vehementius infestavit, modò altas nondum egisset radices. Igitur ante omnia ratio habeatur aëris, eligaturque omni meliori modo purus, lucidus, perflatus & liber. Apprimè autem conducet ejusdem mutatio crebra, ab uno in alium commigrando locum, & plana vel alta consistendo. In victu omnia religiosè evitanda sunt, quæ succum cras-

sum, terrestrem, & falso-acidum generant, & difficilioris coctionis sunt, alimenta; quæ superius inter Melancholiæ procatarcticas causas ex Galeno recensuimus. Inediam omnium minimè perferrunt Melancholici; cum enim sicci sint, rore nutritio plurimum destituti, languidi & inertes, in momenta singula succedaneâ opus habent virium instauratione. Hinc bene & sæpè pasti, modò cibis utantur probis, degunt melius. Salsamenta, acetaria, saccharata & mellita omnia ne nominentur quidem, ne salivam cieant; his enim Melancholicorum gula cupidissimè inhiat, & enormiter læditur natura. In genere victus humectans in perpetuo usu esse debet; hinc lactinia, passulæ minores, poma redolentia & ejusmodi quotidiana esse possunt. Carnes elixæ magis quàm assæ sint: ova recentia sorbilia quoque optima. Inter aromata præstat crocus; hic enim adeò exhilarare animos dicitur, ut etiam collò appensus credatur tristes pellere melancholias. In potum illis veniat cerevisia bona, tenuis & ritè defæcata, non tamen nova vel acescens. Sed vinum generosum, tenue tamen, omne ferre punctum potest, moderatè haustum. Si summitates hyperici, cum ana herbæ anagallidis flore phoeniceo, infuderis vel decoxeris in cerevisiâ aut vinò: vel si aliquot duntaxat guttas essentiae anagallidis ejusdem, aut hypericonis,

nis, instillaveris, potum parâsti Melancholicis, delirantibus & etiam Maniacis prorsus appropriatum. Motus & quies, si ritè interpolentur, multum tribuunt ad sanitatem; in neutro tamen consultum est excedere; quod hæc torporè spirituum & sanguinis augeat; ille verò vires nimium exsolvat, alias elanguidas. Somnus quàm rarus, tam necessarius est Melancholicis; hinc agrypina omni ratione medendum & prævertendum, præprimis humectantibus, lacticiis, emulsionibus frigidis, pediluviiis &c. Alvus, quæ his pertinaciter solet esse adstricta, tum lenientibus, tum clysteribus aut suppositoriis laxanda, quem in finem magnesia alba, sal catharticum Anglicanum, cremor aut crystallus tartari, arcanum duplicatum, & similia salia absterfiva, apta sunt. Animi dein pathemata, quæ videntur esse turbata, pro ratione sui sedanda, & tranquillitas inducenda est per grata alloquia, conversationes jucundas, perque amicorum prudentes remonstrationes; qua in re ad principia Ethicorum, Theologorum & Moralistarum sæpè sæpius confugiendum; præsertim quando vehementior ejusmodi passio præbuit originem mali. Ad Diætam refero balnea aquæ dulcis, hyeme tepefactæ, frigida æstate, quo etiam tempore plurimum juvat, ipso quodam in flumine sæpius totum immergere corpus, lavareque, faciendo quo-

que frigidam simul capitis embrochen. Certè gloriatur Galenus (x) se morbum melancholicum solò balneorum frequenti usu, cum victu humido & boni succi, quàm sæpius radicitus sustulisse. Ego sanè existimo, vix aliam Medicorum incuriam tam perniciosam esse bonæ valetudini, tam tuendæ quàm reparandæ, ac ipse balneorum usus, hodie vel planè cassus, vel rarus. Acidularum cura melancholicis videtur esse ex asse consecrata; quarum proinde usum per æstivos menses semel atque iterum annuatim commendabis.

CX. Ex fonte Chirurgico de-
promimus venæsectionem, quam
in Delirio æquè ac affectu melan-
cholicum cum communiori Vete-
rum & Modernorum non possu-
mus non magnoperè probare &
commendare. Si ea capis, quæ de
causâ, & in specie de sanguine a-
trabiliario superius commentati
sumus, facilè intelliges V.S. in me-
lancholia utilitatem, quam nescire
se fatetur Ettmüllerus cum paucis
aliis. Quis enim usum non videat
venæsectionis in melancholicis,
quorum venæ amplæ crassæ lentæ-
que sanguine distenduntur, ob gru-
mescentiam, & motus inertiam, ad
quasvis stagnationes aptæ. Quod
ichorosus sit ægrorum horum san-
guis, te non morabitur, si repetas,
quæ de hac serositate disputata
sunt superius. Igitur pro scopi di-
versitate, nunc in brachiò, nunc, &
frequenter quidem, in pede mittes
san-

Chi-
rurgi-
ca.

sanguinem ex cephalica; haud raro etiam plurimum conferet phlebotomia venæ frontis. Sed hæmorrhoidum per hīrūdines apertio melancholicis specialiter debetur, quod innuit Aph. 21. S. 6. quam proin etiam atque etiam tibi haberas commendatam. Eadem hīrūdines temporalibus vasis si applicentur, nunquam suo carebunt fructu. Ubi pedes varicosis deturpantur venis, earum aliquam magis tumidā, ubi ubi sit, phlebotomō incidēs, & sanguinem inde, quoad tibi satis visum fuerit, prolicies. Alii hīrūdines varicibus affigunt, quod itidem probo. Attendendum autem, num fortē in mulieribus non p. n. emanserint menses, & sic, si post horum emanationem primū affectus aut delirium Melancholicum supervenerit, melancholia sit hysterica; quo in casu saphena pedis tundenda foret. Quantitas exhauriendi sanguinis, & venæsectionum frequentia accommodanda est subiecti dispositioni. Quō magis affectus aut delirium ad maniam vergit, eō liberalior & frequentior sit phlebotomiæ usus; quō verō magis fatiscit ægri natura, tabescente jam nimium corpore, sanguis parcius emittendus; imō, ubi jam prostratus jacet ægri appetitus, à V. S. abstinendum erit. Alterum, quod ex Chirurgia venit, melancholiæ auxilium præstant fonticuli, duobus inusti brachiis, aut pedibus; perinde enim sanguinis salugo sæculenta egre-

giē expurgari solet. Ubi solum cerebrum videatur primariō affectum, ad futuram coronalem præstat unctionem fieri. In malo contumacissimo, omnibus aliis in casum adhibitis, Recentiores quam plurimi trepano aperiunt cranium, & atro melancholiæ fumo, tanquam per caminum ē mentis sede evaporando, viam faciunt.

CXI. Ex Pharmacia primō occurrunt evacuantia universalia, eaque vel emetica, vel cathartica, vel diuretica vel sudorifera. Emetica quod spectat, illis non multum utebantur antiqui & Veterani: utut Ægineta vomitum fortius moveat per helleborum album. Recentiores & Moderni plus fortē in iis confidunt, quam naturæ expedit ægrorum. Ajunt multi, vix aliquid effatu dignum effici posse contra radicos Melancholiæ morbos, nisi vomitoriō antimoniali, aut mercuriali, atræ bilis eliminetur fomes; quod facile credo, si hypochondriacum subit malum; in essentiali autem melancholia certum est, hac violentiā sæpius adeō quidem opus non esse, ut inde etiam ingens timenda foret pernicies, ob systema nervosum vehementius irritatum. Non tamen inficias imus, sæpe etiam vomitum in his quidem idiopathi-
cis malis plurimum proficere, præsertim ubi Melancholia ex universi sanguinis atrabiliaria caco-
chymia & impuritate natales duxit. Quare consideranda hic

Vomitoriō

Fonticuli.

sunt ventriculi & regionis gastricæ symptomata; quæ si adsint, ad emetica te converte, & cacochyliæ saburram, quæ frequenter melancholiam fovet ac sustentat, per vomitûs violentiam ejice. Mercurium vitæ in melancholicis prorsus appropriatum esse, passim scribunt; sed nescio, quid mihi semper horroris, vel ad solum etiam hujus phylacterii nomen, cutem perstringat. Non ignoro, antimonialia ejusmodi & mercurialia hic singulare meruisse nomen; magis tamen ego tuta, & usu communiori probata eligo: & hinc pro vomendi usu tartarum emeticum, vel syrupum Emeticum Angeli Salæ, aut oxysaccharum vomitivum Monacense, præscribo, quod ultimum satis vehemens est, & acidi melancholici pertinaci cervici frangendæ sufficientissimum, Clariss. D.D. Michaëli Hertelio, Professori olim & Collegæ meo, adhuc in cineribus venerando, dum viveret, communi in usu.

Purgantia.

CXII. Frequentior & commodior ordinariè usus est Cathartico-
rum in Melancholicis malis: præsertim quæ humorem melancholicum specificè respiciunt, eundemque è corpore & sanguine blandiori evacuant modò. De his verò notabis primò, nunquam esse purgandum Melancholicum ante debitam materiæ peccantis præparationem; qua certè, si in ullo alio affectu, hic maximè opus est,

ob immorigeram atræ bilis indolem; tenax enim, fixus, acidus & terrestris humor difficulter fluxilis existit, hinc ineptus expurgationi, & cogit nescius, nisi præviè cicuretur & alteretur; melancholia succus rebellis & inobsequens est, ait Hecquet (z), *exorandus semper, nusquam extorquendus*. Ex hoc ipso alterum fuit notandum, quòd drastica & vehementia purgantia in Melancholicis morbis rarò aut nunquam locum habere possint. Quamvis autem Aphorismus 9. S. 4. præcipiat: *melancholicos vehementius per inferiora purgabis* &c. nullis tamen commentator probat sensum tò *vehementius* strictum; nisi accipiatur pro *multum*. Verè enim multà indiget purgatione sanguis ater, feculentus, limosus & muriaticus; hinc etiam frequenter repetitis utendum est catharticis, interpolatis quoque præparantibus, aperientibus, attenuantibus, & id genus aliis, de quibus infra. Satis erit, si pro vice bis, ter, quaterve, à purgante sumptò, alvus solvatur; quod verò singulis mensibus bis, vel hebdomadatim, repetendum. Fortior purgatio melancholicorum cum torminibus, & aliorum symptomatum difficultate, juncta esse solet. Tertio colliges & notabis, ex re maximè esse, si specifica purgantia remisceantur sæpius cum alterantibus seu præparantibus; ut ita pertinacior humor sensim & per epicrasin expurgetur

getur. Attamen, quartò, expedit nonnunquam fortioribus uti cathartics, & præprimis antimoniatís; ubi nempe leniores evacuationes & præparationes fuerunt sufficienter præmissæ: atque ubi cum atræ bilis obfirmatâ pertinaciâ decretorio Marte debellandum est. Et hinc subinde verum habet superior Hipp. aphorismus. *Quintò*, inter purgantia Melancholicis minùs quadrante aloetica, quòd nimis exsiccent exsucca de se nimium corpora; quæ proinde vel parùm vel nihil movent. Unde, si in pilulari formâ, quam aloë ingreditur, sumendum fuerit melanagogum, horâ unâ aut alterâ, à medicamento sumpto, haustus feri lactis vel alterius humectantis liquidi, incommodum absterget, & operationem promovebit. *Sexto*, Purgantia esse debent specifica, nempe *melanagoga*, inter quæ caput erigit Helleborus uterque, niger & albus; niger quidem, tanquam benignior, in melancholicis: albus in maniacis, affectibus & deliriis. Hinc natum est illud: *indiget helleboro*; vel istud Horatianum: *naviget Anticyras* (aa) Item commendantur inter eccoprotica, seu lenientia & mitiora, myrabalani Indicæ, polypodium, epithymum, senna &c. Antiquis in frequenti usu erant lapis lazuli, & lapis armenus, ceu singularia melancholiæ antidota, & tam vomendi quàm purgandi vi prædita; quæ etiam hodie à multis cum aliis ap-

propriatis cathartics remiscuntur & Melancholicis singulari cum fructu propinantur. Varia ex his & similibus fiunt præparata & composita; videlicet *syrupi*, de epithymo, de polypodio, de Senna, de pomis Sabor, de pomis solutivus Timæi, helleboratus, de cichorio cum rheo. *Pilule* de lapide armeno, de lapide lazuli, de colocynthide, de * Quercet. de euphorb. de fumar. de ☿. Schröder. Indæ Haly, mastichinæ, lucis minores. *Electuarium* diasennæ: *Confectio* hamech, Hiera Logadii. *Pulvis*, melanagogus Quercet. laxativus Sennæ Montagnanæ, species diasennæ. *Extractum* Hellebori nigri, diasennæ Myns. melanagogum Quercet. ☿. dulcis, & qui singulariter ab Ettmüllero, commendatur, ☿. vitæ per ☉. ☿. cicuratus, seu ita præparatus, ut vim violentam emeticam deponat, & tantùm per alvum educat. Sed his mineralibus chymicis & aliis, quæ drasticonum de genere sunt, tunc tantùm utimur, ubi, ut suprà dictum, eradicare malum & fortius purgare volumus. Denique notabis *septimò*, purgantia in forma potionis, v. g. infusi, decocti, vini & ejusmodi, Melancholicis magis proficua esse, quàm si in siccâ propinentur; & hinc ubi pilulæ, aut pulveres, aut electuaria &c. præscribuntur, vel in liquido dissolvi, vel bonus desuper haustus fieri debet convenientis liquoris.

Pulvis
mela-
nago-
gus
Haly.

CXIII. Formulas ut habeatis melanagogorū, aliquas magis celebres damus ex Authoribus. Ex lapide lazuli conficitur ille pulvis Haly, magnoperè decantatus à Practicis, qui eum Medicinam benedictam, divinam, coronatam, quæ secretissimè teneatur, appellant apud Thiermajrium nostrum (bb) & est seq. ℞. epithym. ℥ss. lap. lazuli, agaric. an. ℥ij. scammon. ℥i. caryophyll. N. xxx. M. f. ⚄. Dos. ℥ii. ad ℥iiij. in aqua vel syrupo aliquo conveniente, semel per septimanam. Paullini pulveris jalappæ & lapid. lazul. an. ℥i. simul miscet, & propinat pro dosi. Vinum helleboratum Poterij, ubi mustum haberi potest, suo non carebit effectu. Nempe accipitur ℔ij. rad. helleb. n. ppt. & in ℔CL. musti per quadraginta dies infunditur. Vini hujus ℥vj. manè jejunò ventriculò sumuntur quotidie per unum aut alterum mensem. Extractum hellebari nigri usitatum sua dignum laude est; quod verò parari à Penoto docetur, panacæ optima, sanguinis mundificativa, & senectutem retardans, vocatur, Melancholicis singulariter dicata; præparationem communicat prælaudatus Thirmair. l. c. Cum successiva per epicrasin purgatio melancholiæ expurgandæ sit omnium optima, eam instituimus potissimum apozematīs, quæ ex præparantibus & purgantibus spe-

cificis simul mixtis parantur. Exempli locò serviat Apozema antimelancholicum Perdulcis. ℞. rad. polypod. Q. ℥i. bugloss. enul. tamarisc. liquirit. cort. rad. cappar. an. ℥ss. H. cich. c. tot. agrimon. endiv. fumar. bugloss. capill. Q. ani Mj. Summit. lupul. meliss. chamædr. cuscut. epithym. an. Mss. passular. min. ℥vi. sem. citr. melon. foenicul. an. ℥iss. Incis. & contus. coq. in s. q. ∇. fontan. Incolat. ad ℔ij. dissolv. syrup. de Byzant. & de pomis an. ℥ij. f. apoz. clarum, aromatiz. ℥i. cinam. in quatuor doses. Ubi magis catharticum reddere vis hoc decoctum, ℞. hujus ℥iv. vel ℥v. in fund. & parum coq. fol. senn. or. ℥ss. incolat. iterum infund. rhab. el. ℥iss. caryophyll. ℥i. express. add. syrup. de pom. Reg. Sapor. ℥j. Confect. hamech. ℥ij. M. f. pot. pro una dosi. Et in hunc modum fieri possunt vina medicata ex sacculis & nodulis, tum præservativè, tum curativè, usurpanda, ex alterantibus specificis, nempe spleneticis & antiscorbuticis cum præfactis melanagogis composita. Item plurimum huc facient succi recenter expressi & depurati, antiscorbutici, & sanguinis mundificativi, præsertim ex herbis virentibus anagallidis flore phœniceo, fumariâ, bugloss. borragine, hyperico, trifoliò fibrinò, cochleariâ, na-

nasturtiô aquaticô, beccabungâ,
chærefolio, radice armoracicæ,
Pomis borstorianis aut aliis redo-
lentibus, & similibus, v. g. ꝛ. succ.
rec. express. & depurat. chærefol.
anagallid. an. ℥iv. bugloss. bor-
ragin. hyperic. an. ℥iij. cochlear.
beccabung. trifol. fibr. fumar. an.
℥ij. ꝛ. Cochlear. ℥ß. Elix. ape-
rit. Clauderi ℥vi. syrup. è pom. la-
xat. ℥iiij. helleborat. ℥iij. de poly-
pod. ℥ij. M. Dos. ℥iv. singulis die-
bus manè jejunô ventriculô.

*Diu-
retica.* CXIV. Quod diuretica attinet,
ea sibi in affectibus melancholicis
locum certè non infimum vendi-
cant, post universalia, nempe V.S.
& purgationes, in usum vocata;
in quibus Aëtius plurimùm confi-
dit, & meritò: quidquid alij in
contrarium sentiant. Imò verò
omnia splenetica, quæ huc propriè
pertinent, & sanguinis mundifica-
tiva, ac aperientia, simul sunt diu-
retica; & nunquid solutiones mor-
borum Melancholicorum à natu-
rà ipsâ per urinam nigram, turbi-
dam, crassam, sæculentam, & con-
tentis copiosis refertam, ordinariè
ferè fiunt? In specie autem opti-
ma sunt sic dicta tartarea & salia
media, v. g. arcanum duplicatum,
☿. vitriolat. crystall. ☿. ☉. an-
timoniât. Tinct. ☿. Elixir Aperiti-
vum Clauderi, Tinct. nephritica A-
melungi, spirit. ☿. volat. & plu-
ra alia, quæ inferiùs etiam recen-
sebimus.

CXV. Sudorifera, saltem blan- *Sudo-
riferâ.*
diora, ad reliquias tenues in fine
curæ dissipandas commodissimam
locabunt operam. Nolim autem,
hydrotica ipsa vocentur in usum;
siccus enim & aridus Melancholi-
corum habitus non ferret ingens
liquidi per sudorem dispendium;
hinc quæ caput simul respiciunt, &
cerebrum confortant potius præ-
benda sunt, ut liquor CC. succi-
nat, essentia succini, confectio Al-
kerm. c. remixta cum ☉. vol.
succini aut Cran. human. & simi-
lia. Sæpissimè sufficiet, corporis
motu, aut usu balnei aquæ tepidæ
diaphoresin promovere. Et hæc
sunt universalia evacuantiâ. Ex
particularibus autem, ut materia è
cerebro avertatur, in usu esse pos-
sunt masticatoria, errhina, & ster-
nutatoria: de quibus cum alibi
abundè egerimus, plura non lu-
bet hoc loco addere.

CXVI. Atque ita præmissis suf- *Alte-
rantiâ
san-
guinis
atra-
bilis-
rij.*
ficienter universalibus, reliqua Me-
dici cura in alterando sanguinis vi-
tio atrabiliario intenta esse debet;
hinc utendum ijs, quæ acidum ab-
sorbere, fixum attenuare, fermen-
tationem instaurare, & sanguinis
spiritualcentiam promovere apta
nata sunt. Inter omnia autè hujus-
modi medicamenta, contra Melan-
cholicos affectus quosvis pluri-
mùm præstant martialia, saturni-
na, coralliata, nitrata, camphora-
ta & volatilia. Igitur post mate- *Cha-
lybea-
ta.*
riæ melancholicæ debitam præ-
parationem & expurgationem per
alvum,

Syrupus
chalybeatus
D. Rosa-
se.

alvum, vomitum, venæsectiones &c. primus usus sit Curæ Chalybeatæ; quam pro varietate subjectorū variè institues. Diversa autē sunt Martialium composita. Joannes Rosa, Medicus Ratisbonensis, syrupo suo chalybeatō celebrem nominis sui famam sibi, dum viveret, meritō comparavit; qui & adhucdum multis Baviaræ Podaliriis in frequenti est usu; & juxta descriptionē Thiermairij ita paratur. ℞. cum sulph. spagyricè ppt. ℥vi. Vini Hispan. ℔iiss. ∇. Cichor. ℔iiss. Ind. phiolæ, ejusdemque orificiō probè clausō, & perlutatō, diger. in B. M. per octiduum in loc. calid. singulis diebus materiam fortiter agitando. Dein fiat purissima colatura, bis per manicam vel potius per chart. emp. repetenda. Huic add. passular. mundat. ℥iv. fol. chamædr. & fumar. cum flor. an. Miß. fl. anth. Mi. rad. scorzoner. cichor. asparag. rusc. Cortic. tamarisc. an. ℥ß. Gran. Kerm. ras. ebor. an. ℥iij. Xyloaloes, santal. citr. an. ℥iß. Mac. cinam. el. an. ℥j. caryophyll. ℥iiss. croc. ℥ß. factâque per noct. infus. ebull. in diplom. per dimid. horam continuo cum fervore; infusum seu decoct. hoc cum sacchar. finiss. s. q. decoq. in consist. syrupi liquidi, & admisceantur demum syrupi de pomis ℥vi. serv. in vitro. De hoc syrupo sumat patiens alternis diebus, manè

jejunō ventriculō, ad tria cochlearia, inambulando per integram horam absque ulla intermissione; usumque continuet usque ad consumptionem syrupi. Diebus verò intermediis, quibus nempe chalybeatus syrupus non sumitur, ægro, manè jejunō, sequentis vini medicati propinavit uncias quatuor. ℞. lign. fraxin. Mvi. vel vij. Vinum passul. mund. ℔vi. fol. fenn. select. ℥iij. herb. scolopendr. chamædr. an. Miß. fl. borrag. bugloss. anth. violar. an. Mß. rad. mechoac. nigr. ℥iß. polypod. ℥vi. fænic. asparag. caryophyllat. cort. medican. sambuc. an. ℥ß. myrabalan. citr. ℥iiss. & indic. seu nigr. ℥iß. rhabarb. opt. ℥iiss. agaric. troch. ℥viß. cartham. contus. ℥i. sem. anis. ZZ. an. ℥ij. cinam. el. ℥iß. squinant. ℥ß. Incis. & contus. M. f. spec. ind. dolio, quod Mensuras vini XVIII. civiles capit. affund. vin. rhenens. quoad dolium impleatur; servetur in cella, tertio post infusionem die auspiciū fieri potest hujus usūs.

CXVII. Ego, aliorum multorum secutus consilium, chalybem in substantiâ, sine sulphuris præparatione, præscribo, & pilulariformâ exhibeo ejus limaturam ad ℥ß. pro una dosi; quem etiam alijs specificis, spleneticis, & antime-lancholicis v. g. saturninis, tartareis, nitratis, unâ cum volatilibus cephalicis immisceo. Adeoque curam

Cura
chaly-
beata
mea.

curam chalybeatam pro mea genio
sequentem in modum Melancho-
licis & hypochondriacis appro-
prio. R. limat. ♂. subtiliss. pul-
verisat. grviii. vel ℥β. Extr. Ab-
sinth. trifol. fibr. sacch. ℥. an.
grvij. ☉. vol. Cran. hum. grij. c.
f. q. Essent. anagallid. vel Tinct. ♀.
vel Tinct. ♂. helleborat. f. pilul N.
xij D. simil. dos. N. xxi. ad sca-
tul. deaurat. Dosis igitur harum pi-
lularum chalybeatarum est N. XII.
quas singulis diebus manè æger
jejunus assumat, & desuper haustū
faciat Vini medicati seq. à quo mox
instituenta est deambulatio per u-
nam alteramvè horam continu-
am. R. rad. polypod. Q. bugloss.
bryon. fœnicul. filic. asparag. he-
len. an. ℥β. H. cuscute fumar. ana-
gallid. meliss. capill. Q. scolo-
pendr. chamædr. chærefol. cent.
min C. B. trifol. fibr. an. Mj. flor.
borrag. bugloss. tunic. violar. an.
P. i. sem. cochlear. nasturt. urtic.
anis. an. ℥iβ. Cortic. rad. cappar.
tamarisc. fraxin. an. ℥vi. Cort.
aurant. exter. ℥β. ♀. crud. contus.
arcan. dupl. an ℥v. cinam. opt. ℥j.
mac. ℥ii. caryophyll. ℥β. croc.
or. ℥ii. Incis. & contus. ind. sac-
cul. seric. infund. in ℥vi. vin. rhe-
nan. vel Neccarin. per ♂. ρ. dein
parum ebull. Colat. express. & clarif.
add. Tinct. ♀. ℥β. Tinct. ♂. helleb.
℥iij. Elix. aperit. Claud. ℥v. Es-
sent. trifol. fibr. anagallid. an.

℥vi. hyperic. ℥β. M. Dos. ℥iv. vel
℥v. manè singulis diebus mox ad
pilulas chalybeatas: & dein vespere
duabus horis ante coenam, sine pi-
lulis præfatis. Sic per tres hebdo-
madas continuandum; interim ta-
men etiam hebdomadatim inter-
polanda sunt laxantia appropriata,
de quibus superius. Cæterum
notabis circa martis usum, eum
esse majoris efficaciae, si in substan-
tia, & sine immixtis catharticiis u-
surpetur; ubi verò subinde gravis
foret ventriculo, aut tormina mo-
veret, magis conveniens est ejus
in essentia aut syrupi usus, debet-
que cum debitis purgantibus pro-
pinari.

CXVIII. Post martialia laudem *Satur-*
maximam & commendationem in *nina*.
affectibus omnibus melancholicis,
sive idiopathiciis sive hypochon-
driacis, merentur *saturnina*; & inter
hæc ipsa potissimi usus est sac-
charum ℥; cujus raro vel nun-
quam in tuis obliviscaris formulis.
Belle combinantur cum chalybea-
tis, tartareis, absorbentibus &c.
Ex vitriolo ♂ & saccharo ℥ eli-
citur tinctura, contra melancholi-
cos morbos in Ephemerid. Germ.
(cc) magnoperè laudata; ubi pa-
riter commendatur alia ex vitrio-
lo ♂ & ☉ ♀. parata tinctura.
Notabis autem dosin sacch. ℥.
esse ad ℥i. Verum præstantissimi
quodque habentur in officinis cry-
stalli ℥. seu sacch. ℥. crystallisa-
tum, quod penetrantioris virtutis
est,

est, & vix media aut tertia scrupuli pars pro dosi danda.

CXIX. Huc referenda denique sunt omnia deobstruentia, splenetica., antiscorbutica; v. g. succi rec. expressi fumariae, chærefolii, anagallid. fl. phoeniceo (hæc enim semper sumenda est) pomor. redolent. beccabung. borrag. bugloss. hyperic. nasturt. armorac. citr. acetos. acetosell. trifol. fibrin. &c. Tinct. ☿. tinct. ♂. tinct. ♀. aperitiva aut helleborata, vel cum succo pomor. bostarfian parata: arcan. dupl. ☉. ☊. crystall. ☿. &c. Atque horum saturninorum, tartareorum, aperientium & antiscorbuticorum usui, post absolutam integram chalybis curam, adhuc aliquamdiu insistendum, & massa sanguinea per diuresin mundificanda est; quæ dein sequuntur per aliquot dies blanda diaphoretica, de quibus superius.

CXX. Denique ad ipsa cephalica & Cerebro & Cordi, hisque melancholicis affectibus, specificè dicata medicamenta transgrediendum, & animus exhilarandus est. Fit hoc potissimum per volatilia, camphorata, crocata, succinata, castoreata, ambrata & singulariter quæ ex luna parantur, cum aliis specificis, tum simplicibus, tum compositis. v. g. Essent. succini, castorei volatilis, croci, Liq. CC. succinat. ☿ ☊ * urinosus, Tinct. lunæ vera, Tinct. lapid. lazuli vera, corallor. melliss. anagallidis,

fl. hyperic. borrag. bugloss. Mag. corall. perlar. cran. hum. specific. cephalic. Michaël. vel ejusdem ☿. cephal. species lætificantes Galeni; Confect. Alk. compl. d. hyacinth. Theriac. smaragd. sal. vol. CC. succini, fulig. urin. Ipse etiam lap. bezoar, tam orientalis quam occidentalis; & denique pro compescendo spirituum, in pertinaci delirio, tumultu ipsa opiata; quæ ultima licet ordinariè & in omnibus non quadrent merè melancholicis; ubi tamen delirium magnum est, & periculum imminet maniae, sacra in opiatis salutis anchora habetur. Atque hæc summa est totius curæ Melancholicorum, & syllabus remediorum, ac medicamentorum præstantissimorum, ratione, autoritate & experientia certâ constantique approbatorum. Melancholicis, siue re ipsa delirio sint, siue non, tam exosus est Medicus, ut huic, etiam sanitati restituti, haud bene cupiant; cum tamen sospitatori suo debeant plurimum; præsertim cum ea sit ejusmodi hominum miseria, ut facile recidivent. Hinc prophylaxi illis in annos singulos opus est, quam V. S. purgatione, vomitu, vino medicato, curâ chalybeatâ, acidularum usu & similibus, in tempore institues.

CXXI. Ut cum vulpibus, ut dicitur, vulpinandum, ita ineptiendum subinde cum stultis; & ubi judiciò, prudentiâ & arte totâ nihil proficimus, ingeniò, fraude & stratage-

tagemate est opus. Adeò nempe invaluit subinde in Melancholico animo error, ut suadâ nullâ, nullâ ethicâ, nullâ sacrâ aut profanâ remonstratione possit in verum adduci. Optimè monet Celsus (dd): *adversus omnium autem sic insanientium animos gerere se pro cuiusque natura necessarium est. Quorundam enim vani metus levandi sunt, sicut in homine prædivite, famem timente, accidit, cui subinde falsæ hereditates nuntiabantur. Quorundam audacia coercenda est, sicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorundam etiam intempestivus risus & objurgatione & minis prohibendus est. Quorundam discutiendæ tristes cogitationes, ad quod symphonia & cymbala strepitûsque proficiunt. Sæpius tamen NB. assentiendum, quam repugnandum est, paulatimque & non evidenter ab his, quæ stultè dicuntur, ad meliora mens ejus abducenda est. Interdum etiam elicienda ipsius intentio, ut sit in hominibus studiosis litterarum, quibus liber legitur, aut rectè, si delectantur, aut perperam, si id ipsum eos offendit. Emendando enim, convertere animum incipiunt. Quin etiam recitare, si qua meminerunt, cogendi sunt. Ad cibum quoque quosdam non desiderantes reduxerunt hi, qui inter epulantes eos collocaverunt. Enimverò sæpius assentiendum quam repugnandum illis est, & in omnem insidiandum opportunitatem, capeffendi eorum benevolentiam & confidentiam; præsertim ubi cum aliqua prudentiâ, & seriò,*

delirare videntur, virique alias graves, doctique sunt: in quibus Medicorum, Superiorum aut consanguineorum indiscretæ remonstrationes, & objurgationes, malum sæpe pessimum reddunt. Et hinc lepida nonnunquam Medicorum instituta fructum ferunt. Galeni uxor, si rectè memorat Tulpus (ee) molam vivam, à Medico interimendam, uterò suo gestare credebat. Frustra fuit maritus omnibûs suis in contrarium adductis rationibûs; clam igitur eam circumvenit, monuitque, exactam rationem haberet excretorum, & si quæ conspiceret, atræ fuligini similia quæ forent, persuasum sibi firmiter vellet, molam vi medicamento, quod ei jam propinatum veniret, colliquatam excerni. Ab exhibitò ergò nunc retrò nigrò, nunc confectiōe hæmorrhoidali, secuta est nigra alvi dejectio, & error phantasticus evanuit ad falsam persuasionem veri. Fuit, cui, caput sibi imputatum credenti, Philodotus Medicus cerebrum & sanam in eo mentem restituit pileò plumbeò, in insensatum ægri caput suo pondere sensibilius gravitante. Pictor quispiam ex delirio melancholico integram hyemem jacens transegit in lecto, quòd putaret, omnia sibi ossa crurum in ceream fuisse emollita flexibilitatem. Curatus fuit à Medico, arcanum indurandi ossa crepante, datâ etiam severâ lege, ne ante primum triduum pedibus insisteret.

sisteret, & interea sedulus esset reliquorum monitorum observator; his enim accuratè servatis, sanitatem & erurū soliditatem adeò certè in alterum triduum expectaret, ut non dubitaverit Medicus, fidem pro promisso suam omnem obstringere. Promisso fidem adhibuit æger: primo peractò triduo juxta datam Medici veniam in pedes se saltem conjecit, vetito tamen à Medico omni gressu; sexto denique die, permissu medentis, ausus est æger inambulare cubile, imò & quò vellet, discurrere; idque omne, quòd in simulatum Medici arcanum tam confidenter crederet. Alius phantasticum horologium non tantum in capite suo sibi visus est audire pulsans; sed ejus etiam perpendiculum suà vidit opinione è fronte ante oculos vibrare. Chirurgus immisò per aurem instrumentò horologium simulavit diffringere, & frustulatim extrahere, ostensìs ægro (quas clam sub manu absconderat) nunc rotulìs, nunc columellìs, nunc aliis horologii elementis. Alios alia ejusmodi

fraus ingeniosa cepit, non decipit.

(a) Colleg. Pract. ubi de delir. Melanch. (b) D. I. A. 3. obs. 148. § 157. (c) l. 3. d. loc. aff. c. 6. (d) d. anim. brut. (e) Coll. Pract. ubi de delir. Melan. (f) Medic. spirit. (g) præsertim l. I. c. 21. 22. 23. 24 (h) l. 3. d. loc. aff. c. 6. videatur etiam l. 2. d. sympt. caus. c. 7. § passim alibi. (i) de anim. brut. P. 2. c. 11. (k) l. c. (l) 6. Epid. S. 2. t. 38. (m) l. 4. d. morb. (n) 5. Probl. S. 9. (o) l. 2. Tuscul. Quæst. (p) in Anatom. nov. (q) l. 3. d. loc. aff. c. 6. (r) l. mox cit. (s) apud Ettmüll. Colleg. pract. ubi d. delir. melanch. (t) de Prænot. c. 6. (u) Quæst. Medicolegal. l. 2. tit. 1. Q. 13. (vv) 3. d. loc. aff. c. 6. (x) 3. d. loc. aff. c. 4. (z) de purganda Med. c. 22. (aa) Anticyræ erant duæ urbes; altera in Phocide, altera in Bœotia ad sinum Maleacum; utræque hellebori proventu claræ. (bb) Schol. ad cons. l. 1. c. 5. (cc) D. 2. A. 3. obs. 83. (dd) l. 3. c. 18. (ee) l. 1. c. 19.

§. III.

De Melancholia Hypochondriaca.

CXXII. **P**Lurimum hætenus dedimus Melancholiæ Idiopathicæ in genere, ut de ejus speciebus singularibus, & sympathicis malis, nobis liceat esse bre-

vioribus. Prima ex consensuali-
bus Melancholiis, eaque frequen-
tissima, est *Hypochondriaca*: quo no-
mine iterum vel affectum tantum,
vel ipsum etiam intelligimus Deli-

rium

rium Melancholicum. Hypochondriacum græcum nomen est, & latine *subcartilagineum* sonat; utpote ex *ὑπὸ* *sub*, & *χόνδρος* *cartilago* compositum. Primi in Medicina Anatomici omnium primò videntur hoc nomine usi fuisse, quando abdominis regionem, costarum spuriarum cartilaginibus utrinque subtensam, *hypochondriacam* appellârunt. Ab anatomico deinde usu ad practicum hæc appellatio traducta est, & jam ante Galeni tempora Melancholici affectus *hypochondriaci* cognominati fuerunt, ubi mali mineram, primamque originem, è viscerum, in hypochondriaca abdominis regione reconditorum, labe pullulantem, sunt hariolati. Adhuc latius hodie patet hypochondriaci notio; utpote quòd non modò melancholia, uti olim; sed omnis prorsus corporis indispositio, quæ natales in hypochondriaca regione internâ est nata, quævé cacochyliam acido-viscidam sui potissimam causam agnoscit, Modernis *hypochondriaca affectio* indigitetur. Ut proin tam exosum esse jam non debeat hypochondriacum nomen; neque etiam in genere verti possit: hypochondriacus vernaculè ein *langweiliger Mann* / ut cujusdam nuper habuit in litteris versio. Nobis tamen impræsentiarum ultimo hoc sensu sumitur hypochondriacum malum, videlicet pro Melancholico affectu, aut ipso etiam delirio, quod per consensum viscerum, in

hypochondriis sitorum, fuit indutum.

CXXIII. Communiter, si non ^{cau-} semper, Melancholiæ hypochondriacæ vitium cacochyliæ viscido-acidæ in acceptis refertur; hinc potissimùm ventriculus ipse, sæpè tamen etiam aliæ gastricæ in abdomine partes (ut intestina, mesenterium, ejusque glandulæ, pancreas, imò & omentum) in culpa causâque sunt mali. Frequentior horum viscerum labe in obstructionibus consistit, propter quas chyli confectio, perfectio & distributio multùm oblæditur, & acidi viscidique humores his ipsis in locis plurimùm congeruntur. Ubi igitur crudus, acidus & viscidus chylus Massæ invehitur sanguineæ, hæc ipsa denique tota acescere, & finibus suis inepta fieri debet; ex qua dein varia corporis & animi mala, & ipsi etiam melancholici affectus atque deliria proficiscuntur. Procatarticæ causæ sunt ferè tantùm Diætæ errores graviores, atque continui, quos jam superiore §. perstrinximus. Hinc est, quòd Litteratis hypochondriaca passio commune ferè omnibus flagellum sit; utpote in quibus animales spiritus, qui magnam quoque partem naturalibus & vitalibus corporis functionibus debentur, ipsi soli plerùmque animo per assiduas speculationes impenduntur.

CXXIV. Signa distinctiva Me. Di-
lancholiæ hypochondriacæ ab ^{gnos-} idio-

idiopathica suggerunt cacoehylia vitia & hypochondriaca accidentia, ipsam antecedentia melancholiam. Cum igitur circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisque auctis melancholica sequatur affectio, deinde alvi dejectione, & vomitu, & proba concoctione, ructibusque levetur is, qui laborat, hypochondriacum flatuosumque morbum ipsum nominabimus, ait Galenus (a); apud quem etiam Diocles symptomata hypochondriaca in hæc verba recenset. Porro alius oritur à ventriculo morbus, qui supra propositis (nempe melancholiis idiopathicis) non dissimilis est, nominaturque ab aliis melancholicus, ab aliis flatulentus aut hypochondriacus, quem sumpto cibo, maxime coctu difficili, & ardorem inducente, sputum humidum, idque multum, comitatur. Item ructus acidus, flatus, æstus in præcordiis, fluctuatio, non illico, sed cum retinuerint; interdum ventriculi quoque vehementes dolores, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt, concoctis deinde cibis conquiescunt, mox, aliis ingestis, eadem rursus revertuntur accidentia, quæ interdum jejunos, interdum etiam à pastu molestant, atque evomunt crudos cibos, & pituitam, vel subamaram, vel calidam, vel acidam adeo, ut nonnunquam dentes stupore afficiantur. Atque horum plurima ab ineunte statim ætate eveniunt. Utcunque tamen acciderint, omnibus protelantur. His passim adnumeratur palpitatio hypochondrii sinistri, seu pulsatio sensibilis arteria-

rum, eo loci sitarum. Quia tamen hoc accidens in omnibus etiam idiopathicis melancholiae malis haud raro observatur, & spleneticiis arteriis, ob difficilem sanguinis per easdem circulum, obveniat, pro communi tam hypochondriacorum quam aliorum lienosorum signo haberi debet. Præter hæc omnia verò ex Diocle & Galeno recensita, notantur sæpe in hypochondriacis cardialgia, præsertim flatulenta, præcordiorum æstus, tensio & gravitas abdominis, bulimia, anorexia, tormina ventris murmura & rugitus, alvi segnities, frequens sputatio, corporis totius lassitudines continuæ, vibrationes artuum, palpitatio cordis, dyspnoea, vertigines aut lipothymia jejuno ventriculo, & cephalalgia stomachica, phlogoses vultus & corporis à pastu, tinnitus aurium, punctiles dolores, ut Aetius vocat, in habitu corporis, pruritus item & veluti formicarum morsicationes in cute, ephidroses, & si quæ sunt alia ejusmodi.

CXXV. In prænotatione nihil diversum admodum habet hoc malum ab iis, quæ in prognosi Melancholiae idiopathicae adduximus anteced. §. Nec etiam medendi methodum mutat; quin omnia prorsus praxeos dogmata, superius per totum allata, in hujus quoque mali usum convertenda sunt. Id unum hypochondriaco malo singulare est, quòd emeticis etiam sæpius repetitis facilius emendetur,

Pro-
gnosis
& Cu-
ratio.

tur, quàm catharticiis; licet in illis etiam adhibendis prudentiâ Medico opus sit, ne tonum viscerum, per se subinde labefactorum, enervet nimium; quæ de re animum ad ea diligenter reflecte, quæ monui cap. 1. hujus sect. §. 13. N. 84. Cæ-

terum etiam ad chylicationem sartam tectam servandam curas sedulo attentas habe, & primæ coctionis vitiis, ac cruditatibus anteverte.

(a) l. 3. d. loc. aff. c. 6.

§. IV.

De Melancholia Hysterica.

CXXVI. Quæ per uteri consensum in sequiori sexu subinde oritur Melancholia, à parte primario affectâ vocatur *hysterica* seu *uterina*, quæ etiam vel in solo animi affectu tristi aut turbulento consistit, vel in delirium ipsum abit, plerumque silentiosum, insanix seu manix sæpè prodromum. Una est omnibus Medicis communis experientia, & summa in id consensio, ex omnibus corporis humani partibus nullarum tantam esse sympathiam, atque cerebri & uteri. Et hinc est, quod mulier sit vivum morborum seminarium. Cum enim ad uterum, seu cloacam corporis ordinariam, variorum continuo fiat excrementorum confluxus, fieri non potest, ut vitam sæmina transigat diu & perfecte sanam.

CXXVII. Tria autem sunt excrementorum genera, quæ, sive copiâ, sive qualitate aut motu situque peccent, hystericos ordinariè gignere affectus solent: *catamenia*, *sperma* & *lochia*. Menses, & puer-

perii purgamenta, si emanent, aut supprimantur in subjectis, huic purgationi ex naturæ instituto obnoxiiis, sicuti varia corporis & animi mala, tam acuta quàm chronica, inferre solent, ita melancholix species omnes singulari quadam promptitudine inferunt, hoc ipso, quod natura muliebris de se demissi, turbulenti, & pusilli levisque animi sit, ut loquitur Galen. (a) Id ipsum pariter obtinet de semine prætermodum morémque retento aut suppresso; hoc enim, ait idem Galen. (b) p. n. cohibitum, tantò majorem in valetudinem totius corporis vim habet, quantò ejus corruptio est deterior, quàm ipsius sanguinis. Quare semen corruptum communiter induit morem malignum, & inter venena, corpori humano innata, numeratur. Siquidem, inquit, ex semine corrupto aura virulenta sursum effertur: quæ si cor feriat, animi deliquium & syncopen excitat; si ventriculum, cardiagnum; si respirationis aut vocis organa dyspnoeam,

noeam, & aphoniam; si denique cerebrum pertingat, anæthesiam, convulsionem epilepticam, delirium & furorem invehit. Quamvis nec hoc quidem necessarium est, ut reverà aliquid vaporis ex utero ascendat, & aliò feratur; quod fortè vix posset sufficienti ratione probari. Sufficit namque communio per nervos, quos uterus cum præfatis partibus communes habet. A multis cacochymia mulierum inter hysterici mali melancholici causas refertur; sed, etsi exinde morbos quoque muliebres sæpiùs gigni, negari nequeat; hoc tamen non alia ratione fieri credendum est, quàm quòd uteri purgamenta inficiantur, aut iis in motu situque inferatur vitium; ut igitur ipsa quoque hæc causa ultimò ad menstrua, lochia, aut sperma reducenda.

CXXVIII. Virgines igitur maturæ viro, aut steriles in conjugio mulieres, vel juvenes viduæ, aut prægnantes, & singulariter puerperæ, hysterico Melancholiæ malo obnoxie sunt; præsertim ubi succulentus & evsarchus corporis habitus, vita otiosa, & opiparè victitandi consuetudo, seminis abundantiam & facit & indicat: cujus tamen usum vel vetat ratio statûs, vel negat occasio; vel etiam quando non solvunt debitum catameniorum pensum, nec ritè in puerperio purgantur mulieres; præprimis ubi graviora animi pathemata lochiorum fluxum aut præpedive-

runt, aut stiterunt. Hinc omnium sæpissimè puerperis accidere solet hoc malum, idque frequenter tam enorme, ut etiam non modò cum metu & tristitia perpetuò deinceps delirent, sed ex falso phantasmate se ambusas, sagas, & dæmoniacas credant, vel Deo irascantur, aut sibi suisque malè precentur, imò & pessimè cupiant, & sæpenumerò necem intentent ac inferant.

CXXIX. Quibus igitur fæminis, quæ præfata retenta & excreta p.n. hysterica patiuntur, Melancholiæ notæ & symptomata superveniunt, §. 2. superiùs recensita; ambiguum tibi esse ampliùs nequit, easdem Melancholiæ hac specie laborare uterinâ; ut ita opus non sit alia diagnosi, quàm quæ ex combinatione consensûs uterini, & Melancholicorum pathematum, resultat. Aliqua tamen pauca ejusmodi mulieres peculiaria habent, quæ in aliis Melancholicis haud solent esse frequentia. Et imprimis quidem, ineunte hoc malo, sentiunt præcordiorum æstus, manifestam arteriarum in: & circa dorsum pulsationem, urinam flavam & acrem, dolorem lateris sinistri ad mammam usque pertinentem, ignaviam, abjectionem animi, cordis palium, & dyspnœam: insuperque pudorem quendam rusticum penè omnes præseferunt, cum aliis inchoantis Melancholici delirii indicijis. Ubi verò malum ulteriùs progressum est, animus ple-

plerumque deficit penitus, & fauces, quasi ab uteri strangulatu, obficcitatem præcluduntur: anxietas & inopes consilii fiunt: siti, vigiliis, tædiō, omniumque rerum capiuntur fastidiō, & desperatione meliorandæ valetudinis torquentur: risui lachrymas sæpè intermiscent, & metus tristitiæque argumenta indies evidentiora præbent; ubi tamen halitus dissipatus, vel potius orgasmus peccantium humorum circa uterum sedatus est, de subito in pristinum valetudinis statum restituuntur, nisi malum fuerit inveteratum, confirmatumque. In hoc enim jam nullâ suadâ poterunt in spem erigi recuperandæ sanitatis; quin firmiter credunt, naturale non esse, quod patiuntur, sed sibi immissum à Deo in poenæ locum, aut maleficis inductum artibus. Sæpenumerò autem sibi timent de insidiis diaboli, quem vidisse, eidemque verbis, factis aut scriptis se mancipasse ex errore phantastico contendunt. Jam nil amplius verentur, sed foeda omnia & horrenda cogitant, committunt, & loquuntur. Nihil denique

nisi mortem meditantur & querunt, eandemque suspensio, submersione vel præcipitio &c. inveniunt.

CXXX. Prognosis & Curam eandem habent cum cæteris Melancholicis, quam abundanter dedi §. 2. hoc solò notatō, quòd in mensium suppressionibus ad emenagoga & venæsectiones saphænæ pedis in tempore deveniendum sit; in feminis verò vitiis juxta consilium Hipp. (c) quibus id equidem lubet, licetque, nubendum viro; ubi enim conceperint, inquit divinus iste senex, pristinam sanitatem statim recuperabunt. Aliàs subtrahendum sanguinē per phlebotomias, & frugalius victitandum, cibis utendum refrigerantibus, abstinendum vinō, coëpis, bulbosis, lacticiis & omnibus aphrodisiacis eduliis: insuperque corpus debitis catharticis melanagogis sæpius purgandum; & omnibus antime-lancholicis semper hysterica immiscenda.

(a) *Comm. ad hist. 16. sect. 3. l. 3. Epid.*

(b) *l. 6. d. loc. aff. c. 5. (c) l. d.*

Virg. Morb.

§. V.

De Amore Vesano.

CXXXI. **H**Æc species Melancholiæ idiopathica nomen sumpsit à causa evidente, à qua nempe duxit originem, videlicet ab *Amore*: estque rursus

vel solū affectus quidam simplex Melancholicus, vel etiam delirio ipso insignitus. Per synonymiam *Amor Insanus*, *Delirium Eroticum*, *Delirium Amantium*, Arabibus *Iliscis*

Barbaris *Hereos* dicitur, à græco *ἔρως*, amor. Hinc Græci hunc affectum *ἔρως*, & *ἔρωμηνία* appellant. Definiri potest *Melancholia*, ex concupitæ personæ nimio diuturnoque amore contracta.

*Causa
est a-
mor,
sed non
quivis.*

CXXXII. Utrique sexui infestum hoc malum esse solet; cæca enim Cupidinis tela omnes sine discrimine ferire possunt. Amor igitur in causa tanti mali est, ubi nempe vehementiæ accesserit diuturnitas. Tam potens enim est animi affectus, amor, ut etiam reliquos omnes facile suâ superet vehementiâ. Et hinc est, quod limites facile, & in tantum excedat, ut corpori æquè ac animæ plurimum noceat; quin & rectæ rationis etiam usum evertat. Amans & Amens plerumque non nisi nomine, imò solâ differunt litterâ; quippe plerique amatores cæco amoris impetu adeò in diversum abripiuntur, ut videntes meliora, eadèmq; probantes, deteriora sequantur tamen. Enimverò: crede mihi, stulto nemo in amore sapit, ut pridem Poëta. Equidem non omnis amor naturalis sanitati corporis officit, aut rationem turbat. Ille namque, qui conjuges inter, parentes & liberos, vel alios amicos colitur amor, cum ex judicio fluat, virtutis, æqui & honesti rationem habente, tantum abest, ut menti aut corpori noceat, ut etiam ad bonam utriusque valetudinem apprimè proficiat, utpote affectus animi suavis, blandus ac pacatissi-

mus. Neque etiam istud animi studium, quo homo in disparem sexum naturali quadam propensione trahitur, habere quid incommodi solet; nimirum quousque in rationis honesti cancellos constiterit, & non excefferit prudentiæ modum. Quamprimum autem hic amor à rationis ductu, & conscientiæ tramite vel tan illū deflectat, & in actionibus suis ad illā mediocritatem, quam vir prudens sibi determinat, haud attendit, & pulchritudinem rei amabilis non ex virtute & honestate, sed alijs externis fallacijs judicet; appetitūs sensitivi cœnō contaminatus, ipsum veritatis solem, intellectum, obfuscat, & hominem cæco impetu eò compellit, ut cum ratione insaniat, & nubem sæpè pro Junone, mendacium pro vero prehendat. Siquidem ubi mediocritas transilitur, amoris vis immensa est, & omnia prosternt, everitque. Verissimè canit Poëta:

*Cum jam visus amor fuit in fulgentibus
armis,*

*Nec non accensâ lampade pulchra
Venus:*

*Privatur Thyrso Bromius, Mars ense,
tridente*

*Neptunus, fortis fulmine dextra
Jovis.*

Quin verissimum habet de Circe Veneficâ fabula, quod hæc nempe homines, ad se intrantes, non tam fascinarit quàm in porcos & foedissima quæque bruta converterit, sanæque

naque prorsus exemerit mente. Amor nimius (venereus) est rationis oblivio, ut loquitur Sennertus ex Seneca, & insaniam proximus, foedum, ac minimè conveniens animæ sospiti vitium; turbat consilia, altos & generosos spiritus frangit, à magnis cogitationibus ad humillimas detrahit.

Diag-
nosis.

CXXXIII. Atque hic sæpè fructus amoris colligitur, nimius & diuturnus qui fuerit. Initiò quidem hominem non statim conjicit in delirium; sed tacitos primò ignes nutrit, quibûs tandem in apertam flammam erumpentibûs, in furias agitur, & uritur infelix Dido. Ex quo igitur amor nimium indulsit amans, personæ tamen amatæ copiam si potiri necdum queat, coepit anxius nunc spei, nunc timoris, nunc tristitiæ, nunc lætitiæ motibûs quati. Mentem omnem, omnesque cogitationes in amoris objectum consumit: *ubi sum*, ait apud Plautum, *ibi non sum*: *ubi non sum*, *ibi est animus*. Nec somnum capere, nec sumere cibum potest: diu noctûque variis de personâ, phantasiæ & memoriæ suæ fortiter impressâ, agitur animi perturbationibûs. Nunc spe potiùs dire amata erigitur in profusissimum sæpè gaudium; quapropter non tantum plurima ineptissima meditatur, loquitur & agit; sed etiam periculis se se ingentibus haud rarò exponit. Omnia præter amatam contemptui imò & odio habet: istam solam miris laudibus effert,

câmque, etsi absens sit, ceu sibi præsentem alloquitur, suaviaque. Nunc ex zelotypiâ suspiciones varios incurrit, & mille timoribûs, curis & sollicitudinibûs angitur. Quando de consecutione personæ, tam ardentem concupitæ, desperat infelix amator, amari nescius, in imum desolationis melancholicæ demittitur, luget modò dolètque, modò excandescit in iras, & injuriis, jurgiis ac insidiis sæpè impetit tum amantem ipsam, tum corrivales, tum alios quosvis: imò in furias actus, nec sibi parcit, & necem sæpè violentam, quoquo modo poterit, consciscit, vel, quod sæpius fieri amat, ærumnis & sollicitudinibus confectus contabescit.

CXXXIV. Quæ reliqua sunt ex amore ægrotantium signa, ex vultu, pulsu, actione, & morum immutatione petuntur. Vultus amantium, sibi relictus, pallidus est; unde illud vulgatum: *qui pallet, aut amat, aut studet*; sed ex vario tristitiæ aut hilaritatis motu colorem mutat, & subito variat ex amati aut amatæ nomine, visu, mentione; quod ipsum etiam ex eroticis discursibus, cantilenis, libris, versibus & historiis accidit. Exinde enim æger, ubi ipsum inter & amantem bene convenit, exhilaratur, ridet & omnem cordis sinum in lætum explicat; econtra tristatur, si amicam minùs sibi noverit propitiam. Quod in pallorem vultûs & ruborè potest varius amantis affectus; id ipsum quoque præ-

stat in cordis arteriæque pulsum ; qui ex subita mentione , aut aspectu amatae in varias periodi , typi & rhythmici anomalias cietur , & ex parvo , lento constrictoque (qualis ipsis cum aliis Melancholicis communis est) de repente , solò subin audito grato nomine , fit magnus , frequens , sed simul pro animi variis perturbationibus ipse quoque turbatus , inconstans , inæqualis. Ex quo Erasistratus & Galenus (a) occultum deprehenderunt ægrotantium tortorem , amorem. Dictis , gestibus & actionibus nullum decorem , gravitatem nullam ostendit , qui amoris mancipatus est ; nam

Non bene conveniunt , neque in una sede morantur

Majestas & Amor.

Quin ita homines immutantur amore , ut non agnoscas , ait Terentius , eosdem esse. Nunquid enim Medea proprios discerpit filios ex amore & zelotypiâ in Jasonem ? Dido sibi ipsi manus intulit , vehementiâ amoris in Æneam victa. Hercules amore effeminatus turpiter servavit Omphalæ. Samsonis , Salomonis &c. exempla non adducimus. Cornax apud Sennertum refert , juveni nobili , qui Amasiæ suæ in mensa affidebat ; de subito ruptam fuisse in temporibus venam , & copiosum inde fluxisse sanguinem. Subitanæ mortem aliquorum , ob repulsam , aut discessum amici aut amicæ secutam , refert Marcell. Donatus (b) & alii.

CXXXV. Melancholia , ex amore nimio contracta , in principio facile curatur ; ubi verò radices egit , vix medicinæ locus est ; vel enim in ipsam degenerat Maniam ; vel æger contabescit ; vel etiam ipse , vitæ pertæsus , sibi mortem accelerat.

CXXXVI. Principiis igitur obsta , ubi adhucdum nihil mali sibi timet incauti amatores , donec sensim & sine sensu noxam contrahant haud facile debilem. Qui blandiendo dulce nutrit malum , serò recusat ferre , quod subiit , jugum , ait Seneca. Ante omnia igitur sedulam adhibere sensuum custodiam oportet. Cum enim , ut rectè discurret Sennertus , amor sit appetitus : hunc verò præcedat notitia , & ignoti nulla cupido ; primus ad amorem gradus est rei notitia , ad quam visu & auditu pervenitur. Unde amor Græcis *ἔργος ἀπὸ τῆς σιτοῦ* ab influendo , quòd ex aspectu per oculos , tanquam per fenestras , in hominis animum influat , dictus putatur. Et hinc illud : *ex oculis , ex mente*. Hoc ipsum etiam volunt lamenta illius apud Virgil. *Ut vidi , ut perii , ut me malus abstulit* error.

Ubi verò animus jam irretitus vinculis est , & amore languet , ipsa amatae personæ fruitio certum ægro promptumque remedium est , & præstat nubere , quàm uri , nisi lex vetet divina aut humana. Indulgentia Diogenis filium suum , qui Novercæ amore exarserat , servavit,

vit, quem severitas patris perdidisset. Sed ubi efficaci huic amoris medicinæ per legem, aut per inclementiam parentum, difficultas est, aut flecti in benignum annutum nequeat amata, Ethicâ primum, dein ipsâ arte Medicâ est opus. Ingenui qui sunt, ipsa si affectus turpitudine prudenter remonstretur, dicaturque cum Avicenna (c) quod eorum passio nil nisi sollicitudo melancholica, & percussio demonis sit, facile apprehendunt media, quibus eluctentur, antequam insaniant. Secundum hæc, virtutis, religionis & sanctimonix per viros Religiosos, doctos, graves, sibi que alias familiares admoneri impigre debent. Quin etiam, quantum per conscientiam id equidem licet, persona amata nigro notetur calculo, ejusque pretium diffamatione apud amatorem retrò abeat. Dein solitudo & otium omni modo fugiendum est: *cedit amor rebus, res age, tutus eris*, ut Ovidius canit. Hinc tres Deas amoris invictas esse, tradunt Poetæ, Minervam Dianam & Vestam. Animus abstrahatur aliò tum multis & gravibus negotiis, tum etiam jucundis spectaculis, ludis, choreis, colloquiis, venationibus, conversationibus &c. quin & computationes Ætius, imò multam & assiduam ebrietatem Rhasis suadet. *Colloqui cum sapientibus*, ait Galenus, & amicis dilectissimis, *animus delectatur & gaudet*, & *de ira ad mansuetudinem, de tristitia*

ad letitiam, de avaritia ad largitatem, de timore ad audaciam excitatur. Plurimum præterea ad valetudinem corporis & sanam mentem faciet, si æger peregre profiscatur; nihil enim æquè amorem obliterat, in unum determinatum objectum, quàm frequens loci mutatio. *Siquidem in peregrinatione vitam agentibus hoc evenit*, ait Seneca, *ut multa habeant hospitia, nullas amicitias.* Qui verò ad talia surdi sunt consilia, & duci nolunt cum ingenuis, habeantur severius, increpentur verbis, cædantur flagellis, quin & carceri in pane & aqua includantur.

CXXXVII. His verò omnibus sive serò, sive incassum adhibitis, ad auxilia Medica veniendum est; quæ alia non sunt, quàm quæ fuerint superius §. 2. de Melancholiâ idiopathicâ, proposita; inter quæ sæpè sufficiunt diætetica, V. S. balnea, & alia blandiora. Illud hoc loco monendum duxi, à nonnullis ægros omni vini usu interdicti, sed pessimò consilio; cum communis Antiquorum & Recentiorum calculus probet hoc Melancholiæ antidotum. Quod vinum stimulos addat carnis, non videtur sufficiens rejiciendi causa; omnia enim, vel saltem pleræque, quæ melancholicas pellunt tristitias, sunt simul aphrodisiaca; & utique præstat dejecto animo generosos gignere spiritus. Quid! quod Antiqui passim cum Avicenna (d) & Isaco (e) Eroticis vagam consulant

lant libidinem, sceleratō equidem & abominandō consiliō. Et hinc nō video, quid boni, imō quid non mali, in Melancholia amorosa præstare possint ant-aphrodisiaca, nisi ubi malum jam in furorem seu maniam abiit. Non enim ex orgasmo seminis insaniunt Erotici (ut fit in

venereo aut uterino furore) sed ex solo amore in ordinatō & nimio, in unam certam conjectō personam.

(a) de Prænot. c. 6. § comm. 1. in prognost. Hipp. t. 11. (b) d. hist. Med. Mirabil. l. 3. c. 13. (c) l. 3. fen. 1. tr. 4. c. 23. (d) l. c. (e) l. 5. Pract. c. 21.

§. VI.

De Philtris.

CXXXVIII. Plerūque In sano Amori subjungunt Authores Classici Philtra pertractāda. Hæc autem nihil aliud sunt, quàm medicamenta, amorem conciliantia; φίλτρον enim ἀπὸ τῆς φιλεῖν latinè *amatorium* sonat, quod etiam simpliciter *Pharmacum*, hujusque conficiendi ars *Pharmaceutria* appellatur. Duplici autem generis sunt Philtra; quædam veneficis seu magicis ex rebus componuntur: quædam ex naturalium quidem sumuntur penu, & esculentis potulentisque immiscentur, sed res sunt prorsus abjectæ & abominabiles. Utraque hæc Philtra rursus in *Vera* aut *Falsa* dividuntur. Vera Philtra sunt ea, quæ sincerum, vehementem & constantem amorem conciliare apta sunt personæ sumentis, erga personam propinantem tale amatorium poculum, sine alio quidem corporis aut mentis damnō aut incommodo. Falsa Philtra sunt, quæ non modō amorem verum accipientis

in datorem non procurant, sed assumpta, aut applicata, corpori ingentem insuper noxam inferunt, hominemque in fatuitatem, amentiam, delirium, insaniam ipsamque in mortem conjiciunt.

CXXXIX. Philtra vera quod attinet, quæ nempe hominem in alterius amorem *per se* trahere valeant, sive ex arte veneficâ & diabolicâ sint concinnata, sive mixta ex rebus naturalibus, vana nullaque sunt. Ita communis Omnium Theologorum, Philosophorum, & Medicorum. Ratio est, quod amor sit actio voluntatis; quæ cum in homine libera sit, alterius utique arbitrio, arti & fraudi non subjacet, cogi nescia. Dixi *per se*, & directè. Nam negari non potest, trahi amorem hominis posse *per accidens* & indirectè; quando nempe imaginatio per res naturales turbatur, humores & spiritus concitantur, & corpus totum succenditur, ut exinde ansamumat homo ad appetendum id, quod pietati

tati & honestati adversatur sicque amoribus exardeat illicitis in personam, phantasiæ suæ firmiter impressam, incentive potissimum diabolus; qui etiam solus, sine alieno medicamentorum auxilio, perturbationem mentis, & corporis sanguinisque orgasmum excitare, & simul certæ personæ phantasma ex animalibus spiritibus cudere & appetitui sensitivo inflectere, imò & menti intricare potest; quod tamen non est cogere voluntatem, in quam dæmoni nullum jus, nulla est data potestas. Et in hunc sensum intelligendi sunt, qui cum Helmontio possibilitatem & actualementiam philtorum genuinorum existantiam defendunt; nempe non quod voluntatem necessitent cogantque, sed quod ad amorem determinatum saltem inclinent corpus; quamvis & hæc quidem rara sint, & plures commendatores quam possessores habeant; de quorum tamen curiosioribus & certioribus legi possunt Helmontius (a), Ettmüllerus (b) Garmanus (c) & alii apud hunc citati. Sentio cum Platone in Lysia: similitudo morum, studiorum & ætatis, est potissimum amoris philtrum; & verè amor amore conciliatur: *Sit procul omne nefas*, canit Ovidius, *ut ameris, amabilis esto*: nempe elegantia formæ, & morum suavitate; quibus quædam ita fascinavit Philippum Maced. Regem, ut accusaretur de philtro: quam intuita Regina Olympia crimine absolvit, dixitque:

valeant calumniae, tu in te philtro habes.

CXL. Quod verò dentur Amatoria pocula, quibus quidem non tam amor genuinus quam ipsum sæpè excitatur odium haurientis in propinatorem, illiusque insimul corporis mentisve sanitas enormiter labefactetur, imò, ut dixi, amentia, oblivio delirium infania, & mors ipsa inferatur; hoc enim verò abundè lugubris sæpius docet experientia. Scripserunt de his exactissime Grilandus (d) Maiolus (e) Delrio (f) Wechlerus (g) & alii complures, præsertim Medici. Philtra igitur, quæ stygio debentur magisterio, vel in corpus assumuntur, vel corpori extrinsecus applicantur. Illa communiter immiscentur cibo aut potui, inq; hunc usum à scelestissimis sacrilegis adhibentur subinde certæ Ecclesiæ Sacramentorum materiæ, v. g. oleum aut aqua baptismi, quin etiam hostia consecrata, sed certis duntaxat notis ac litteris circumscripta, super qua subinde dici curant unum aut plura Missæ sacrificia &c. quam dein, comminutam in pulverem, personæ maleficiandæ cum alimentis præbent. Subinde res sordidissimas, v. g. stercorea humana, sanguinem menstruum, sperma virile, membranas, quibus fœtus involutus sæpè nascitur, nempe chorion & amnion, & similia, de quibus paulò post, sumunt, & maleficium inde parant, eduliis aut potionibus immiscen-

Phil-
tra ve-
nifica.

miscendum. Pro externo usu veneficia fiunt mixturæ certæ ex herbis, foliis, radicibus (iis præsertim, quibus narcotica vis inest, v.g. hyoscyamô, solanô &c.) metallis, intestinis, unguum præseginibus, fasciis, crinibus, testis ovorum, fragmentis ossium, reliquiis Sanctorum, ramis palmorum, cereis benedictis, sacro chrismate, indumentis sacerdotalibus &c. adhibitis nefandissimis precibus & verbis diabolicis; quas dein res in maleficiandorum vestibulis consumunt, vel abscondunt sub limine domus, aut alio loco reponunt. Plura & magis abominabilia horreo in medium proferre, quæ tum à Grilando, tum à Del Rio, aut aliis peti poterunt.

Phil-
tra
non
maleficiata.

CXLI. In aliorum Philtris eundem nullum formale intervenit veneficium, nullaque accedit incantatio, seu fascinum aut alia ejusmodi ars, in schola diaboli docta; sed talis tamen eorum materia est ut ex eorum solâ duntaxat recensionepatefcat, quæ ingentem corpori afferre perniciem, & ea, quæ superius recitavimus mala, inducere solent; quamquam sive ex naturâ suâ, sive adminiculante ob implicitum pactum, ipso quoque dæmone, movere simul appetitum sensitivum, & non nihil flectere animum in determinatam quandam propensionem valeant. Sunt autem talia catameniorum sanguis vel solus, vel cum cruore leporis mistus: sperma humanum, quin &

merda ipsa, aut urina vel saliva humana, crines pubis aut inguinum, placenta uterina, aut ejus membrana chorion ac amnion, præsertim si ruptæ unâ cum fœtu in partu exclusæ fuerint, nomine *infantis galeæ*, nostratibus obstetricibus *Neßel*/ celebres: funiculus umbilicalis post partum ab infante deciduus: testiculi animalium magis salacium, sudore hominis probè saturati: caseus aut mica vel frustum panis, hircô alarum imprægnatum uterus hyenæ, virga lupi, cerebrum felis aut catuli asinini, species orchidis, eryngium, radix victorialis, corcula turturum (quæ tamen in se nil mali habent, quod philtrum redoleret, nisi iis aliqua accedat superstitio) erucæ, passer, remora, stincus, ossa rubetæ, & famosum illud *hippomanes*, quod quid sit, & quàm perniciosum existat, ex nomine solo patet. Quippe ex *ἵππος*, equus, & *μανία*, insania seu furor, compositum nomen *hippomanes* notat virus, ut habet Servius, ex equarum inguinibus defluens, quo tempore feruntur in amoris furorem, quod in humana viscera descendens, furorem facit. in quo sensu etiam illud accipit Virgilius (h); sed Plinius ita describit (i): *Sanè equis amoris innascitur veneficium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro, quod statim edito partu devorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat; olfactu in rabiem id genus agitur.*

tur. Apud Majolum dicitur pellicula, quæ revellitur à fronte puli equini recens nati, cujus odor equas in furorem agit; quam & ipsi quoque Virgilio notam fuisse, patet 4. Æneid. Aliis hippomanes simpliciter est illud, quod secundinarum locò unà cum hinnulo equino excluditur in partu, quòdve equæ statim devorant, & vix per momentum penès fætum relinquunt. Aliis cum Theocrito Hippomanes est planta quædam Arcadiæ, ita fortè appellata, quòd instar Hippomones veri equos reddat furiosos.

CXLII. Amabò te, qui non horreat nausèetque vel ad sola Philtrorum nomina. Nunquid tuò dignus amore est, quisquis de suo tibi corpore talia parat absconia? aut epulas apponit, sterquilinio destinatas? Certè ex his omnibus recensitis materiis nulla prorsus de se capax est, ut vel etiam indirectè amorem trahat in personam determinatam, si adminiculum superstitionis diabolicum non interveniat; aliqua saltem aphrodisiaca sunt, & libidinem excitant, sed vagam tantum. Omnia & singula autem quàm noxia ista sint, docet interitus Caligulæ, exinde mortuus, quòd ei Celonia hippomones potandum porrexisset: docet Lucretius Poëta, qui philtrò ab uxore Lucillâ propinatò primò dementatus, deinde furoris impatientiâ se ipsum interemit: docet Lucullus, ex circæo ejusmodi poculò in insa-

niam actus & peremptus: docent virgines illæ miseræ, de quarum alterâ D. Gregorius: de alterâ S. Hieronymus apud Majolum testimoniū ferunt. Docent deniq; mille aliæ tristes historiae, quibus Medicorum libri pleni sunt; & ipsemet novi tristissimum in Patria mea casum, virginis ex philtro insanientis, & vitam miserè finientis. Verè Ovidius:

*Philtra nocent animis, vimque furoris
babent.*

Atque hinc est, quòd Philtra inter venena numerentur, nempe inter ea, quæ non occidunt quidem primò & per se (nisi vel in magna data dosi, vel admixta iis deleteria fuerint) sed tantum noxam aliquam corpori ingerunt, ex qua dein cum tempore oriuntur alii & alii effectus peiores, in mortem ipsam abeuntes, de quibus dictum. Unde haud rarò evenit, ut philtra longo primùm tempore, postquam assumpta sunt, suo potiantur effectu, quem in corporis habent valetudinem, utut subinde citius animum inflectant ad amorem propinatoris. Nempe dum à philtris sanguis singulari modò corrumpitur, totum pessum it in corpore chyloseos, hæmatoseos, pnevmatoseosque negotium, atque ipsa successivè viscera labem inde contrahunt variam, quam denique diversa excipiunt, eaque perniciosissima, (Melancholicis ac maniacis aliàs familiaria) symptomata, & ipsa mors.

Diagnos.

CXLII. Signa pathognomonica, seu certa & evidētia, quæ nempe omnibus & solis potionatis sint propria, haberi non possunt. Unde nisi graves accedant circumstantiæ, ipsam actualem philtiri exhibitionem suspectam ac probabilem reddentes, non facile quispiam conveniri poterit de crimine pharmaceutriæ seu propinati poculi amatorii, ut mox patebit. Potissima, quæ accepti suspicionem prudentem injicere possunt, phænomena ac symptomata sunt 1. horror quasi febrilis, quo potionati plerumque corripuntur mox ab haustu amoris. 2. præcordiorum angustia, & pectoris cordisque compressio ac quædam respirandi difficultas; quæ vel omnia, vel aliqua saltem, etiam statim post suspectum potum aut esum, ab ægro mirum in modum sentiuntur, ut nesciant præ angore, quò se vertant, quidve illis factum, aut futurum sit: es ist ihnen angst und bang. 3. Non minus etiam mox ab accepto Philtro ventriculi & intestinorum lacessuntur symptomatis, nempe, nausæa, vomitu, inappetentiâ, lancinationibus ventriculi & intestinorum, cardialgiâ, & similibus pessimè affecti ventriculi accidentibus. 4. Præter virium insolitum quendam languorem, mentis quoque advertuntur deliquia, & æger sæpius vel ridet, vel delira & malè consequentia loquitur, imò & subinde verecundiæ sæpè obliviscitur, aliæque habet cum melancholicis

& delirantibus communia tum corporis tum animi pathemata. 5. mirè inquietus evadit potionatus, & nusquam se continere potest. 6. denique quædam non tantum pro pensio in aliquam certam personam notatur ab ægro, sed etiam amore ingenti, venereò tamen ut plurimum, erga eandem personam agitur, uriturque, adeò quidem, ut eâ absente, angore, moerore, inquietudine & aliis miris efferati desiderii tormentis crucietur: optime verò habeat, tam animo quam corpore, si ejusdem sibi præsentis copiâ frui sit datum, quamvis tamen ejusmodi singularis & determinatus amor non perpetuus sit pharmaci dati effectus. Quæ omnia enarrata signa probabilitatem augent, si & ipse æger quandam personam in fundatâ habeat suspicionem. Ubi igitur talia in quopiam observantur, in dicta, facta atque molimina, tum præsentia, tum præterita & futura, personæ suspectæ simul inquirendum est, si nempe ægri causa in foro agenda fuerit. Cum enim recensita symptomata omnia etiam alias causas multas, ex rebus naturalibus, n. n. & p. n. venientes, habere possint, ut cuivis docto & experto Medico notum est; non poterit sine gravi temeritatis notâ aliquis vel aliqua insimulari facti pharmaci, etsi ægro vel antea vel post in pretio & amoribus fuerit; utpote quòd subinde ipsæ amatae personæ, ut Olympia Macedonum Regina ait, in se ipsis

ipsis philtro habeant: & penes amantem etiam multæ subinde rationes inveniantur amoris, etiam ad ægritudinem & insaniam usque, absque Philtrô, vehementis, ut constat ex §. anteced. Qua de re insigne exemplum invenies apud Valentini (k).

Prognosis. CXLIV. Quæ Pharmaceutria ejusmodi hominibus promittit, videlicet reciprocum amoris affectum, ordinariè destituit eventus.

Philtro enim, prout ex varijs componuntur reculis & quilibet: & quatenus diversa offendunt subjecta: etiam di versimodè in corpore operantur. Communis eorundem agendi modus corruptivus est, & chyli sanguinisque visceribus infestus, ex quo ventriculi primò symptomata, & superiùs recensita phænomena oriuntur; quorum occasione miser potionatus in suspicionem venit sumpti amatorii poculi; quod proinde ipsum potius in odium adversùs suspectam personam animat; & simul etiam in melancholicum affectum, delirium, maniam, aut dementiam, ac omnimodam rerum oblivionem conjicit, quas tandem miseras lenta mors finit. Notatu dignum est, sæpe post assumpta philtro in corpore nasci varia insecta viva, v. g. ranas, erucas, lacertas, mures, vermes incognitos & similia; quæ & ipsa ægrum miserè discruciant, nisi in tempore ejiciantur foras.

Cura. CXLV. In Curatione Medicus omnem primò lapidem movere

debet, ut ejus, quæ in philtro data fuerit, rei conquirat notitiam. Quandoquidem id non modò necessarium est, ut veneficiu intertoscatur à poculo purè naturali, eidemque debitam apparet curam; sed etiam, ut quisquilijs exhibitis sua appropriet remedia. Ea quippe est hujus Curandi methodi conditio, ut, si sua cuique opponat antidota specifica, securior promptiorque sequatur effectus. Ante omnia autem; quia prima Philtrorum energia intra ventriculi pomeria sese diffundit, & tragœdiam ludit; primæ expurgandæ sunt viæ, & quidem quò citius, eò melius, à sumpto poculo, sive dein maleficiatò, sive naturali. Sed verò solis ferè id fieri debet emeticis, iisque violentis, & magnâ dosi exhibitis, quin & pro re nata, paucos intra dies, semel atque iterum repetitis; verè enim fortiter non minus quàm citò agendum hic est, & vires ægri etiam convellendæ, dummodò virus, aut corrupti à philtro humores, in tempore evomantur. Potissimus autem usus sit Antimonialium Emeticorum; quæ sola ferè norunt coacti amoris rumpere vincula, & tela frangere; sed, ut dictum, in majore quàm alias solèt, quantitate exhibitâ. Hinc propinabis v. g. Tart. Emet. ad. grvi. vel Syrup. Emet. A. S. ad. ℥j. vel Oxyfacch. vomitiv. Monacens. ad. ℥iij. vel ʒ. vitæ ad grv. vel Croci metallor. in infus. ad

℥ss. vel vitr. ꝑ. in infus. ad ℥ss. &c. Profectò tanta est Emeticorum Antimonialium contra amatoria pocula necessitas, ut ex communi omnium hodie Practicorum calculo absque ijs parum aut nihil effici valeat: vicissim tanta earundem utilitas, ut semel atque iterum propinata, subjunctis sudoriferis bezodidis totam sæpissimè absolverint curam. Præter tamen laudata antimonialia pro vomendi & purgandi usu contra philtro valde laudatur haustus recentis & adhuc de ventre calentis urinæ equinæ: suntque penè innumeræ apud Authores historiæ, quibus mira hujus lotii efficacia confirmatur, quæ tanta certè est, ut nunquam visa fuerit fallere, minùs nocere; quia & insecta varia, quæ diximus in ægris frequenter ex potione gigni, ex singulari quadam idiosyncrasiâ, vomitu, aut per alvum, vel etiam per diutesin, abigit & expellit. Ubi verò potionatus induci nequit, ut emeticum sumat; ejusmodi enim invenies homines, qui mori, quàm vomere ex medicina malunt; cathartica in usum vocabis; inter quæ ipsa & fortiora, & mercurialia aut antimonialia probabis.

Pur-
gan-
tia.

Sudo-
riferæ.

CXLVI. Præmissis ita, per emetica ac purgantia, universalibus, haud cunctanter ad diaphoretica & sudorifera veniendum est, quæ & ipsa bezoaticorum & alexiphar-
macorum de genere esse, & simul iis remisceri debent, quæ, si sciri & haberi possint, propinati Philtri

ingredientibus sunt antidota. Itaque commendantur M. S. Tinct. bezoart. Tinct. Corallor. Essent. mumia human. Essent. viperar. spirit. theriacalis camphorat. theriaca, mithridatium, corallia, perlæ, terra sigillata strigon. lap. bezoar, sal volat. viperar. vel cran. human. vel sang. humani, vel urinæ &c. Inter quæ ipsa multa sunt, quæ specificè adversantur philtro, nempe omnia, quæ ex homine, vi-
pæris & serpentibus sunt parata. *Speci-
fica.* Imprimis autem, ubi mulieres cui-
dam de suis propinârunt catame-
niis, aut inguinali fætoe, crini-
busque (quod istis prostibulis & hominibus nihili ordinarium est poculum) omnium optimè adver-
satur calculus humanus à ℥i. ad ℥i. in pulvere: & secundina huma-
na, & quæcunque ex his parata re-
media; nempe pulvis secundina-
rum à ℥j. ad ℥ij. (qui verò singu-
lis annis recens parari debet; sine verminosa enim corruptione æta-
tem non fert) spiritus secundin.
human. per putrefactionem seu
fermentationem paratus, à ℥i. ad
℥ij. quæ tamen ipsa hæc remedia
omnia contra quævis philtro-
rum genera strenuam operam locant.
His accensenda & alia specifica, &
imprimis quidem nasturtium aqua-
ticum, cujus succus, aqua destilla-
ta, & omnia exinde parata, in quo-
vis potionato plurimùm valent,
etiam ubi jam ad maniam malum
vergere videtur; hinc nasturtii
hujus

hujus aqua omnium ferè medicamentorum, contra philtora ordinatorum, existit vehiculum. Ipsi etiam cancri speciale quid contra hoc malum possident; hinc eorundem spiritus multum commendatur. Specifica quoque sunt corallia, perla, hypericon, anagallis, absinthium, card. bened. baccæ herbæ paridis, & quæcunque ex his omnibus in officinis parata prostant. Hartmannus habet Electuarium magneticum, quod passim omnes post ipsum Authores meritis extollunt laudibus, & præmissis universalibus, in usum communiter vocant. Est autem seq. R. succ. hyperic. meliss. an. ℥ij. radic. vincetox. ℥ß. lapid. magnet. ℥ij. mell. despumat. q. s. F. Elect.

Con-
tra
vene-
ficia.

CXLVII. Quando æger non tam potionatus, quam maleficiatus est, seu ubi philtum propinatum fuit veneficum, eandem quidem, quam hætenus dedimus, medendi rationem tenebis, exhibendo nimirum emetica, sudorifera & specifica; sed his simul junges & immisces ea, quæ specifica sunt contra veneficia, fascina, incantationes &c. remedia; inter quæ hic facile primas laudes ferunt, viscus corylinus, valeriana minor, carduus bened. flores hyperici; flor. & semina aquilegiæ, sem. antirrhini, fl. conyzæ cœruleæ, tanaceti, adianthum aureum, corallia, dens hominis mortui pulverisatus, secundina primiparæ: Essentia coral-

lorum, & hyperici: spiritus secundinar. primiparæ &c. quæ modo, quolibet, unâ cum prædictis interne sumi debent. Externum in usum venire possunt suffimigia, linimenta, emplastra, aut balnea, ex iisdem & similibus simplicibus parata, pro quo usu externo, præsertim suffimigiò, asa foetida maximè quadrat: item ung. corylinum, emplastr. ad veneficia Myns. &c.

CXLVIII. Cæterum symptomatica Melancholica & deliria, quæ potionatis accidunt, curari debent juxta doctrinam superiùs §. 2. abundè explicatam. Ante omnia autem Potionati, & amoris ignibus perciti, antequam omnis illis ratio occidat, Ethicis & Theologicis mediis erigi debent. Summè necessaria sunt poenitentiae opera, preces ardentes, jejunia, & usus Sacramentorum frequens; præsertim ubi diabolici quidquam subest; vitanda libidinis irritamenta: mens continuò occupanda rebûs seriis, lectionibus asceticis, meditationibus novissimorum hominis, & objecti, quod tam vesano amore deperit miser, vilitatis & caducitatis. Quæso te! quid est corporis, cujus tu tam ardentem copiam ambis, genuina natura? Quid illa fuit, quærit Majolus, antequam nasceretur? stilla seminis spurci & olidi. Quid nunc est? saccus stercorum. Aufer cuticulam, quid illâ tetrius aut horribilius? quid cadaveri propius? sterquilinum nive contectum albet; solvantur nives: pax, pax naribus & oculis clamabunt om-

nes & diffugient. Nive fugacior est forma, non liquatur, sed evanescit; illam aqua excipit: hanc quid nisi deformitas & formido, qualis mormolyctii? cum anima diffugerit, quid futura hæc, sive Lais, sive Helena? esca vermium, cadaver putridum, fætens, tabo dissolvendum: ex cujus spinæ medulla serpens terribilis enascetur. Hoc amem, hoc depeream?

(a) tr. d. magnet. vulner. curat. (b)

Colleg. Pract. ubi de Philt. (c) Ephem. Germ. D. 3. A. 7. & 8. obs. 66. in Schol. (d) d. Sortil. Q. 3. N. 15. & Q. 5. N. 2. (e) Colloq. 3. P. 2. p. m. 303. & seqq. (f) l. 3. Disq. Mag. P. 1. Q. 3. (g) Hom. or. & occid. l. 2. Disput. 19. Difficult. 31. (h) l. 3. Georg. (i) l. 8. c. 42. (k) Pandect. Medico. leg. P. 1. S. 3. Casu 20. à pag. m. 341. usque ad p. 366.

§. VII.

De Philopatridomania.

CXLIX. Melancholiæ species, quæ ex dulci Patriæ memoriâ, & ardente domum remigrandi desiderio, proficiscitur, singulare hodie obtinuit nomē, Antiquis sive ignoratum, sive usitatum minus; nostro utpote tempore, nostrisque saltem vicinis in partibus, haud insolens, & Helveticæ præprimis juventuti, ubi militiæ tyrocinium in Gallicis, aut alijs, castris ponunt, aut alienis in terris degunt, vehementer infestum. Vernaculè das Heim = Wehe // Gallis la Maladie du Pais. Scripsit de hac Melancholia elegantem Dissertationem Zuingerus (a) quam de Potbopatridalgia inscripsit, in qua etiam alia similia eidem imponuntur nomina, & Νοσομανία, Νοσαλγία, Νοσοπατεροδομανία, &c. appellatur.

CL. Nihil igitur est aliud hic morbus, quam affectus Melancho-

licus (cui & sæpe jungitur ipsum Delirium) ex vehementi & continuo in patriam remeandi desiderio inductus; ex quo in anorexiam, lassitudines, agrypnias, pectoris angustias, tristitias, animi stupiditates, febres, cõtabescencias, & alia corporis mala deturbantur, imò & sæpe mortem ipsam contrahunt. Causam potissimam ipsi sibi hi ægri ponunt, indefinentem Patriæ, Parentum, & Amicorum suorum absentium, recolendò memoriam: cujus ansam sumunt frequenter ab ijs, quæ in patria oculis auribusque usurpârunt, ubi denuò mentem aut sensus subeunt; inter quæ singulariter notatur cantilena pastoralis helvetica, quam den Rûhe-Hehen vocant; ita ut in Gallorum castris severâ lege prohibitum sit, ne quis eam vel sibilando vel canendo coram milite helveto intonet.

CLI. Malum hoc curationem facile recipit, ubi æger voti sui compos fieri, & per reditum parentum suorum subire conspectum poterit; sin hac verò spe excidat, symptomata continuantia augent periculum, præprimis si accesserit febris quædam acuta; utpote ex qua complures jam Helveti migrarunt in patriam, inibi moraturi æternum. Si verò æger præ pudore iter hoc recuset, malum diuturnum pertinaci demum reme-

diorum antimelancholicorum usu vincendum, & patriæ memoria anxia obliteranda est. Crua igitur nihil variat à reliqua melancholicis medendi ratione; quâ adhibitâ, ubi æger nihilominus patriæ tenetur cupidine, sive rhedâ, sive lecticâ, sive terrâ sive mari & aquâ, cò transportandus est, antequam in deliria pejora, maniam & certa vitæ discrimina conjiciatur.

(a) Fascicul. Dissert. 3.

S. VIII.

De Melancholia Errabunda.

CLII. Hoc ipso, quo hæc in chartam consigno, mense, Februario nempe, plerumque infestare solet ea Melancholiæ species, qua qui laborant, ne horam quidem uno conquiescere loco possunt, quin hinc inde continuo vagentur, ipsi nescij, quò discurrant. Ex quo Medici Melancholiam *Errabundam* vocant, Arabibus *Kutubuth* appellatam. An tempestatum mutationi, quæ hoc tempore tenet, an certo cuidam syderum positui seu constellationi, quæ in microcosmi humoribus & spiritibus hoc mense, cum hominibus in macrocosmo, bacchanalia celebrent, in acceptis referri debeat hoc delirij genus, ego quidem incertum habeo. Nobis rariùs hic morbus occurrit, fortè, quòd ad eum minùs hoc tempore attenda-

mus, quo nempe apud nos stultorum plena sunt omnia.

CLIII. Dignoscitur autem hæc Melancholia ab aliis speciebus per hoc, quòd, ut dictum, æger motu oberret continuo ab uno loco in alium, præsertim de nocte: hominum consortia evitet, solitudinem quærat, nec ipse tamen sciat, quò vadat. Cæterum color ipsi citrinus evadit, lingua siccatur, cavantur oculi, arefcit corpus, vultus ad omnem tristitiam & ingentem metum componitur. Crura ejusmodi ægrorum ut plurimum ulceribus scatent. quæ haud facile consolidari possunt. Cura eadem est, quæ aliorum Melancholicorum; & hinc præter Sennertum (a) vix alij quidquam ex Recentioribus de hoc affectu litteris mandarunt.

(a) Med. Pract. l. I. P. 2. c. 14.

§. IX.

De Entusiasmo Melancholico.

CLIV. **A**D Melancholicas species referendus est Enthusiasmus; qui juxta Galen. (a) nil aliud est, quam *Fanatica percussio, seu afflatio Numinis, velut cum quidam mente in sacris faciendis capiuntur, si qua viderint, aut si tympana vel tibias vel signa audierint.* Quod ut intelligas, sciendum est, Fanaticos olim dictos fuisse homines, Numine afflatos, qui verbo Græco *Enthei* & *Theophorumeni* dicebantur, quia non sua sponte, sed divino numine ferri putabantur. Fanaticum nomen à *Fano* traductum est. Ejusmodi enim Numinis afflatio certis hominibus, in Fano seu templo sacra facientibus, sub miris corporis & membrorum torsionibus & jectigationibus, obvenire consuevit. Hoc hominum genus in summo honore & veneratione erat Gentilitati, & in chorum Prophetarum relatum; utpote quod à visis per Enthusiasmum, & auditis, quas jactabant, revelationibus, Religionis mysteria pandere, dogmata Fidei proponere, & futura vaticinari præsumperint. Sed Mystæ fuerunt cacodæmonis, glaucomati gentilium facientis fucum. Ut proinde meritò inter Delirantes referantur Fanatici non modò à Galeno, ut ex dictis constat, sed etiam ab aliis passim. *Viros*, aut Livius (b) *velut mente captos cum jactatio-*

ne fanatica corporis vaticinari &c. & Quintilianus (g): *frequens etiam capitis nutus non caret vitiò, adeò caput jactare, & comas excutientem rotare, fanaticum est.*

CLV. Antiqua hæc Fanatici appellatio nunc transijt ad significandum eam Delirii Melancholici speciem, qua qui correpti sunt, visiones se videre, & revelationes habere, sibi persuasissimum habent; & ideò vaticinari, ac Religionis arcana promere volunt: quin & pro opinionibus & erroribus suis, tanquam pro aris & focis, concertant. Est verò ipsum hoc Delirium nunc *Naturale*, seu ex causis physicis, quibus alii affectus Melancholici naturales gignuntur, ortum: nunc *Diabolica*; ubi subest illusio sensuum, facta à dæmone, qui melancholiâ, ceu fomite, utitur in hominis, quam intendit, perniciem, aut Dei Opt. Max. inhonorationem. Sed verò circumspectione hic opus est maximâ, & sedulò perquirendum, an non reluceat aliqua ejusmodi hominum malitia, & simulatio. Quippe nostra hæc tempora tam fertilia sunt Pseudoprophetarum, in terris præsertim A catholicorum, ut vix tam abjecta sit plebejorum & opificum conditio, ex qua non ejusmodi monsttum alicubi emerferit, ut etiam hic sutor, illic sartor quispiam, aut lixa, cerdoque,

dóque, ceu Saul inter Prophetas sit numerandus. Medicus igitur, ubi fuerit judicialiter requisitus, in suis Responsis & judiciis omnem nervum intendere debet, ut inter *naturale, diabolicum ac simulatum delirium*, quod Fanaticam sapit stultitiam, quam optimè distinguat; sicque in Inquisiti mores, vitæ institutum, corporis dispositionem & similia bene & sedulò inquirere oportet; nescilicet personas sanctas

aut pias vendat pro præstigiatoribus aut malitiosis: hæresiarchas & turbatores pro mente captis: aut Melancholicos promoveat ad rogam. Plura de his & similibus cupienti dabit Paulus Zacchias (d).

(a) Definit. Med. c. ult. (b) l. 9. de Bell. Maced. de Bacchanalibus loquens. (c) in II. (d) Quest. Med. legal. l. 2. Tit. I. Quest. 18.

M E M B R U M II.

De Deliriis Maniacis.

CLVI. SUMMUM nunc tenemus *emotæ mentis symptoma*, quod sine febre humanæ conditioni accidere consuevit: Delirium, puta, Maniacum, seu Furiosum, in quod graviora & diuturniora Melancholiæ mala, quæ prior Articuli hujus Membro explicavimus, frequentissimè desinunt. Juxta ea, quæ superius N. 84. insinuavimus, Delirium Maniacum à Melancholico differt, quod *furore & audaciâ* sit stipatum, atque à cau-

sa calida inducatur; cùm econtra Melancholia cum metu & tristitiâ junctâ, ejusque causâ naturæ existat frigida. Nos igitur Maniaca Deliria, quæ nomen habent in foro utròque, Medio-clinico, & judiciali, cuncta explanatum imus, hisque coeptò more strictim, sufficienter tamen, pertractatis, Deliriorum Doctrinæ nostræ, utinam & ipsi undequaque sanæ, atque secundo huic Capiti, finem imponeamus.

§. I.

De Mania, seu Insaniâ.

CLVII. MANIÂ nomen Græcum ἀπὸ τῆς μανίας, ab *insaniendo* dicitur; hinc Latinis Medicis vocatur *Insania* aut *Furor*; ut ut aliqui cum Celso omnia

deliriorum genera sub nomine *Insaniæ* comprehendant, & ipse Cicerò sæpius *furorem* cum *Melancholia* convertat. Quin etiam Hippocrates aliquoties *maniæ* nomine

N n n

uti-

utitur promiscuè, pro omnibus vehementioribus deliriis, sive sine febre, sive cum eâ fiant. German. vocatur *die Unsinnigkeit / Nase-
ren / Dohheit*. Mania passim habetur pro Delirio Melancholico, ad maiorem intensiorem & feritatem exaltato; utpote quod plerumque Melancholici evadant Maniaci, & hi illorum deliramenta dictis, factis & cogitatis imitentur; quin imò ipsa frequenter Mania solvitur in Melancholicum affectum aut delirium: & ordinariè extra furoris paroxysmum remanent melancholica pathemata. Quia verò ipsa Mania per se, & non ex præcedente quadam Melancholiâ, pariter oritur, & sæpè de subito ingruit ob hausta venena v. g. philtrea, aut ex fascino &c. & prætereâ causæ ac symptomatum diversitate ab eadem differt, pro singulari quadam Delirii specie rectius habenda videtur Mania, ut bene advertit Sennertus (a) & facile colligi poterit ex seqq.

CLVIII. Duo igitur potissimum sunt, quæ Maniæ speciem mutant & discriminant à Melancholia: symptomata, & causa. Quamplurima equidem, imò omnia symptomata, quæ varia in variis Melancholicorum subjectis notantur, etiam observantur in Maniacis, hoc tamen discrimine, quod in istis quædam emineat *audacia* & ferveat *furor*, cum suo nempe temeritatis, iræ, jurgii & ferociæ satellitiô. Et hinc tam feroces existunt, ut sepo-

sitâ omni quasi ratione, brutali quadam feritate omnes sibi obvios invadant, crudeliter mulcent, & ubi impediti verberibus nequeunt, convitiis gravioribus lacestant; imò, si alii desint, sibi ipsis violentam manum injiciant. Atque ferina hæc insaniendi ratio adeò propria & essentialis est Maniæ, ut non dubitârit Galenus (b) febrilia & alia quævis deliria gravia *maniaca* appellare, in quibus æger adstantibus mala non solum intentat, sed etiam infert. Præter audaciam verò & ferociam seu furorem adhuc duo in Maniacis insignia observantur accidentia, quæ extra febres nullis aliis Deliriis, in febre autem duntaxat Phreneticis, non tamen ita exquisita, subinde superveniunt: videlicet insigne corporis *robur*, & *frigoris tolerantia*. Tam valido nempe corpore est Maniacus, ut eidem continendo vix tres aut quatuor viri robusti sint pares; & repagula quævis effringi, ipsa etiam ferramenta prævalida dissijci ab ipso possint. Ut igitur prorsus terrori esse posset cuivis etiam armato viro, nisi hoc unâ haberet Maniacus, ut, præoccupatus à quodam strenuo & audace homine, ex interna quasi formidine tergum vertat. Hinc pavidum quemvis invadit, & inexpertum aggreditur; eum verò, qui aliquando & manu & animo sese ipsi probavit superiorem, non modò non impetit, sed fugit etiam & timet, & haud aliter ac bestia suos domitores & cicu-

cicuratores, reveretur; præsertim flagellis aut virgâ cæsus, utpote quas præ fustibus & pugnis metuit. Quare Maniacorum audaciâ & temeritas melancholicâ quadam meticulositate occultâ condita est; perinde tamen nolim ego cum iis periculum facere meæ generositatis; cum & ipsi Maniaci prævenire soleant, & etiam, furore perciti, facilius possint. Quod præterea stupenda illis sit tolerantia frigoris, patet; quandoquidem in gelidissima hyeme sub dio, imò in aquâ, longas trahere moras nudi possunt, absque eo, ut inde noxam contrahant, aut dolorem sentiant; quin melius degunt, & eorum corpora vel in summo ambientis frigore calent.

Diffe-
rentia.

CLIX. Mania easdem prorsus habet differentias, quas explicavimus de ipsa Melancholia & Delirio in genere. Quæ verò magis celebres sunt divisiones, juvat non nihil repetere. Imprimis Mania vel est *idiopathica* vel *sympathica*. Illius quamplurima occurrunt exempla, quando Melancholiæ essentiales, aut verè atrabiliaria, transeunt in Maniam; istius verò historias suppeditant hypochondriaci, hysterici, & similes, insanientes, & feroces facti; item furor uterinus &c. 2. Alia est *Naturalis*, ex causis purè physicis ortum habens: alia *supra-naturalis*, in qua aliquid dæmoniaci subest. 3. Alia est à causis in homine natis: alia invehitur ab extrinseco, & quidem vel per anima-

lium rabidorum aut venenatorum morsus aut ictus: vel per venena assumpta, aut amatoria pocula. 4. à diversis insanientium phœnomenis & symptomatis assidentibus Mania alia dicitur *ferina*, quando ægri, instar lupi rapacis, omnia impetunt, semperque feroces in quovis occurrentes sæviunt: alia *jocosa*, in qua tantus non notatur furor, quin sæpius secum ipsis vel cum aliis garriant ægri, rideant, ludicra tractent, canant, vociferentur aut sibilent. Alia *absurda* seu *talis*, ubi æger absurda quæque & obvia, quasi malaciâ quadam correptus, devorat, ut cæmentum, lapides, vitra, cretam, glebam, lutum, stercus proprium &c. Alia *blasphema* ab horrendâ imprecandi, jurandi, blasphemandi que consuetudine. Alia *Lasciva*, per quam aliqui turpissimis verbis, gestibus & operibus, aphrodisiæ inniant, & libidinem suam tum in se ipsis, tum in brutis satiare contendunt. Alia *callida*, per quam residuum rationis usum in dolos & fraudes impendunt, atque nunc risu, nunc blandimentis alijs, homines proprius ad se alliciunt, quos dein arreptos pessimè mulctant, aut jugulant. Alia est *silentiosa*, quando nempe ægri pertinaciter tacent, ita ut non tantum nullum ex illis verbum elici, sed neque obtineri ab ijs valeat, ut alimenta sumant. Mirum in modum Maniaci famem & sitim tolerare possunt (si tamen famem sitimque tunc habeant) ut etiam ci-

tra notabilem virium jacturam in integras hebdomadas possint omni abstinere alimoniâ. Novî, vivitque hodieum, qui de crimine accusatus, & in carcerem conjectus, ultra annum integrum nec verbum fuit locutus, & vix semel per mensem alimentis humanis pastus, nisi quod propria alvi excrementa identidem ori suo ingesserit. Alia est *Saltatoria*, in qua ægri diu noctuque discurrendo, & ad extremum usque spiritum saltando, integras insumunt hebdomadas & menses; quæ insanix species peculiari nomine *Chorea Sancti Viti* appellatur: ad quam etiam *Tarantismum* referunt, quando nempe ægri, à tarantula icti, saltantium in morem pedes circumagunt, ac corpus jectigant, cæterum inter multa alia quoque diversa symptomata insanientes. De quo affectu legatur Baglivus (c) Alia denique est *continua*. Alia *intermittens* seu *periodica*: In illa ægri nunquam ad sanam mentem redeunt, sed per totum vitæ curriculum Maniaci manent. In hac verò non modò lucida habent intervalla, sed nunc certis, nunc incertis periodis, per plures hebdomadas, menses aut annos, rectæ rationis usu fruuntur, donec repetat paroxysmus furoris; quæ plerumque species est Maniæ hypochondriacæ vel hysteriæ aut aliûs consensualis.

Causæ
se.

CLX. Causæ externæ, evidentes, & procatacticæ eadem sunt

Maniæ, quas superius Melancholiæ & deliriorum in genere esse diximus: quibus addenda sunt specialiter venena, v.g. esus belladonnæ, seu solani furiosi, semina daturæ &c. item philtrea, & rabidorum animalium morsus aut ictus. Item vini & liquorum inebriantium abusus. Ex rebus p. n. vulnera capitis, phrenitis, Melancholia, & ejus species omnes, sæpè Maniam post se trahunt; quam etiam ex plica Polonica ortam legere est in Ephem. Germ. (d) Quod verò conjunctâ attinet causam, minimè negandum est, Maniam cum Melancholia in radice & materiali causa prorsus convenire, quam Veteres statuerunt esse atræ bilis speciem illam omnium pessimam & mordacissimam, quæ ex vitellinâ seu reitorridâ sic appellatâ bile, per maximam caloris intensiorem adustâ, progignitur; quam ipsam Modernorum explicandi ratio post Willisium (e) reddit per aciditatem sanguinis, ad summum quasi acoris volatilis gradum evectum, & aquæ stygiæ analogum, quod spiritibus animalibus unâ cum aliis opacis & terrestribus particulis minimis illatum, incandescentiam concipit, & motum eorundem cum rerum speciebus turbat, sicque cum delirio insaniam seu furorem inducit. Est nimirum Maniacorum sanguis verè atrabiliaris, admodum crassus, spissus, niger, terrestris, & sale acidò acerrimo saturatus, quin & sulphureis particulis nimium repletus,

tus, atque hinc summè calidus, fermentativus & tantùm non prorsus febrilis. Hæ ipsæ verò salino-sulphureæ seu atrabiliaria particulae, ubi cum solidioribus, terreis & tenebricosis moleculis in cerebro à sanguine sequestratae, in spirituum animalium faceffunt materiam, tunc enim verò tenacioris sanguinis repagulis liberatae, & sui juris penitus factae, invicem colliduntur, effervescent, & tumultuant, sicque verum quoddam incendium spirituum excitant. Atque hinc est Maniacorum furor, robur corporis, & tolerantia frigoris. Ad quod idem robur stupendum facere potest, quòd ab alimentis rudibus & terrestrioribus tendines, in quibus omne robur, quasi ferrum inentur; & insuper Maniacorum spiritus ferè omnes ad functiones naturales & vitales, per paucum animo (sicut in brutis) impendantur; ut judicat Lentilius (f) & ante hunc pridem Sennertus (g). Idèam hujus spirituum incallescetia & incendii hauries ex effervescentiis chymicis insignioribus, in miscela spirituum acidorum cum alkalinis aut metallis: v. g. si aqua regia aut alius liquor acido-volatilis limaturæ plumbi, martis vel cupri affunditur. Quare licet radix mali eadem sit, isdèmq; humor p. n. in Mania atque Melancholia; ipse tamen peccandi lædendique modus specie diversus est, & rectè communis judicat Galenicorum sententia, Melancholiam frigidæ:

Maniam calidæ causæ deberi; quod ipsum in Modernis principiis facile intelligimus & explicamus, si hæc cum iis, quæ superiore N. 98. & seqq. allata sunt, debite conferamus. Dispositi ad Maniacos affectus sunt, teste Aetio & Aretæo, iracundi, curiosi, negotiosi, avari, intractabiles, irrisores, veneri, vino & crapulæ dediti, & qui jocis delectantur puerilibus, quod imbecilli cerebri est indicium.

CLXI. Diagnôsis affectus Maniaci desumitur ex furore & audaciâ, ubi aliis Delirii signis junguntur, de quibus superius Art. 2. hujus capit. N. 35. specialius hoc Artic. N. 91. 92. 93. 94. & 95. Nam & hi ineptis Melancholicorum conspicui sunt, exceptâ tristitiâ & metu. Robur insigne illud corporis, de quo diximus, & tolerantia frigoris etiam ad pathognomonica Maniæ pertinerent, nisi communia quoque forent tum phreneticis, de quibus supra: tum dæmoniis, de quibus deinceps. Affidentia Insaniæ signa sunt iracundia, temeritas, vociferatio, corporis agitatio, oculi vel sanguine rubri vel torvi, truculentus & horridus aspectus, cuius accedenti exitium aut damnum minitans: vigiliæ pertinaces, quales ad 14. menses observavit Fernelius (h) insomnia turbulenta, spectra terrificæ, alvus tam pertinaciter adstricta, ut tres, quatuor aut quinque sæpè septimanas teneat continuas; quin ad tres ac quatuor

menfes, observata legitur in Eph. Germ. (i) Subinde omnem exuunt hominem, non modò quòd amplius nihil vereantur, & foeda omnia meditentur & faciant, suaque indomitâ petulantia belluas imitentur; sed etiam quòd nonnullorum brutorum sectentur ingenium, ac latrent cum cane, cantent cum gallo, rugiant cum leone, cum lupo ululent &c. Pulsus Maniacorum validus & magnus est: Urina sæpe iridem scorbuticorum ac pavonem superficie sua ostendit, ex sale acido, vitriolico, crystallifato natum. Atque hæc omnia Maniæ testantur præsentiam. Quæ verò ab aliquibus imminentis Insaniæ signa referuntur, symptomata sunt, quæ pluribus & diversissimis corporis & animi malis præcurrere solent. Unde de istis nihil hic attinet dicere. Ordinarius prodromus Maniæ sunt affectus quidam Melancholici, nisi illa ex venenis & aliis de causis, de quibus supra, subito inducatur.

Prognosis.

CLXII. Pertinacissimum Mania malum est, & difficillimum curatu; tum ex propria causæ peccantis indole; tum ob inobedientiam ægrorum, qui tam faciles non sunt, ut Medicis obtemperent præceptis. Minus gravis est Insania jocosa, cum risu & mitioribus symptomatibus stipata; sed periculosa serior & studio ac feritati insigni juncta. Quò minor est alvi stypticitas, eò est levior quoque affectus. Bonum etiam est, si menses aut

hæmorrhoides fluant, aut varices oriantur, aut hæmorrhagia enormis fiat narium. Quippe solutio hujus Mali per isthæc recensita media sæpius à natura instituitur, juxta Aph. 11. & 21. S. 6. Quod ipsum etiam de alvi solutione & expurgatione humoris peccantis intelligendum est, ut patet ex Coacis Hipp. & Aph. 5. S. 7. Multis, qui penitus morbo defuncti videbantur, tempus vernum & autumnale, vel etiam ortus Syrii, victus ratio incongrua, satietas, temulentia, venus ac ira, furorem revocavit teste Aretæo (k) cum aliis passim. Et hinc tam facilis est recidiva; ob quam etiam Maniaci, licet ad sanam mentem reversi sint, matrimonio ineundo habentur inhabiles. (l)

CLXII. Curatio Maniacorum *Cura-
tio.* nihil variat à ratione medendi Melancholicis, quam superiore Articuli hujus Membro ad summos quòsque apices exegimus; nisi quòd ob pertinaciam causæ omnia in dosi longè majore Maniacis exhibenda sint. Plurimum autem curationis momentum in V. S. positum est. Cum enim tota quantà Massa sanguinea non modò atrabiliaria sit, crassa & grumosa, sed etiam acido acerrimo vehementer fermentante referta; integra quasi exhaurienda est, & novus cruoris procurandus proventus; non quòd semper abundantia ille peccet pristinus in Maniacis sanguis; sed quia qualitate per totum vitiosus, & ferè in

re incorrigibilis existit. Hinc phlebotomiâ inchoanda cura est, & ut valeat commodè administrari, omni ratione devinciendus est insaniens, tamdiùque tenendus, donec etiam inflicto venæ vulnuscule sit cautum. Locus V. S. idem notetur & servetur, quem commendavimus superius in Melancholicis, & singulariter commoda erit sectio venæ jugularis aut frontis; tum quòd affectam partem propius contingat; tum quòd ininus ab ea sit periculi hæmorrhagiæ; utpote quòd istæ venæ pertusæ, solutò colli vinculo, non indigeant ligaturâ, quam aliàs ægrè pateretur insanus. Quod in Phrenitide differimus de sanguine, ad animi deliquium evacuando, id ipsum locum etiam hic habet in Maniacis. Sed verò longè majorem pati possunt sanguinis jacturam, quàm reliqui, antequam in syncopen labantur. Sæpius etiam, & per breviora temporis intervalla, repetenda est Maniacorum V. S. eademque semper larga esse oportet. Historiam curati Maniaci per tredecim phlebotomias, alternis continenter diebus celebratas, cum intercalaribus purgationibus & vomitivis, legere est in Eph. Germ. (m); & Crugetus (n) communicat observationem Insaniæ, per Venæsectionem tricies repetitam curatæ. Perquam proficua etiam sunt arteriotomiæ temporum utrorumque, ut permultis cõfirmari exemplis potest. Cæterum notabis, sanguinem

eoûsque per vices mittendum esse, donec atro & crasso, qualis per primas 6. 8. 10. aut plures sectiones effluere solet, succedat jam floridus roseusque. Notatu dignum est, quod suprâ laudatus Crugetus alibi (o) observavit: nempe, sæpius fieri, ut ex uno latere vena pertusa jam floridum & probum fundat sanguinem, qui in altero interim latere adhuc niger fluit & crassus. Unde rectè colligit, in Mania sanguinem non ritè circulari, sed in venis minutissimis subsistere, per repetitas verò venæsectiones crassum exhaustiri, reliquum in motum redigi, & à visceribus, per haustum superiorum deterfis, meliorem potestè gigni. Reliqua chirurgica remedia, quæ commendavimus contra Melancholiam, eminenter præstant quoque in Mania ipsa.

CLXIV. Itaque frequenti usui venæsectionis interpolanda sunt debita evacuantia, tam emetica, quàm cathartica, eaque talia, qualia superius laudavimus in Melancholicis; quæ proinde hic denuò recensere foret supervacaneum. Sed adhuc major medicamentorum dosis exhibenda est Maniacis, quàm cæteris omnibus melancholicis, aliàs vix moventur. Tota insuper cura adornanda est, per chalybeata, saturnina, tartarea, aperientia, sanguinis mundificantia & specifica antimelancholica; de quibus omnibus consulatur §. 2. de Melancholia Idiopathica per tot. Singulariter commendantur Maniacis flores

flores antimonii cum sale armoniaco præparati, si potui aquæ frigida immisceantur crebro: in quem finem etiam optimè facit nitrum antimoniatum. Item spiritus CC. rectificatissimus, quovis bihoriò ad ʒi. ex mixtura quadam diffusa antepileptica propinatus, mirè laudatur in Ephem. Germ. (p) Omnia, quæ ex anagallide fl. phoenice. item ex hyperico, camphorâ & nitro parata sunt, ad hunc affectum specificè conferunt. Inter empirica nomen laudèque sustinent cerebrum arietis, venerem nondū experti, & præprimis canis, eo modo, quo caput virtulinum mensæ apparari solet, cum sale & aromatis coctum & comestum; de quæ hoc ultimo insignes curationes Sennertus refert (q) & egregiâ historiâ rursùm confirmat Crugetus (r). Nonnulli quoque laudant sanguinem asini ex venis post aures emissum: quem siccatum & pulverisatum ad ʒi. in commodo vehiculo exhibent; vel hunc ipsum sanguinem, è tusâ venâ fluentem, excipiunt linteis mundis & novis, quæ dein siccant in aëre. Frustulum dein ejusmodi linteum, ad duos digitos latum, & pollicem longum, macerant in haustu aquæ fontanæ, quam dein exhibent per tres dies continuos, & jubent, ut æger, si fieri possit, desuper sudet. Pulvis secundin. primipar. ad ʒi. & ultra ex vinò propinatus, suo nō caret effectu; qui cum non modò Maniacis

sed etiam potionatis ex philtro egregiam locat operam, curandum est, ut debite paratus, & semper recens sit, non verminosus. Placet autem Ettmülleri parandi ratio, quæ per phlegmatis abstractionem fit in M. B. & non per torrefactionem in clibano: nempe & secund. human. & detractâ membranâ & vasīs majoribûs in MB. in cucurbita mediante alembico destilletur, ut prodeat phlegma, & id quod remanet, in pulverem comminui possit.

CLXV. Sub finem notamus, esse qui vehementiori Maniæ mæderi satagunt per castrationē; quæ vetusta quidem est curandi ratio, & ex occasione magni illius quæ testes cum cerebro habent, cōsensus, inventa. Cum enim hoc modo eviretur Maniacus, ejus simul fervor in sanguine & spiritibus, furorque restringitur; temperamentò utpote totius in frigidum mutatò. Nec desunt exempla Maniacorum, qui castratione in rectæ rationis usum fuerunt asserti. Sed facio cum communi sententia, & piaculo mihi duco, Maniam etiam desperatam crudeli castrationis laniendâ tentare. Ratio est 1. quia perdifficilis juxta atque periculosa est hæc chirurgia: & tam incerti simul exitus, ut perpauci sint, qui etiam castrati rationis usum sunt consecuti; cum interea haud constet, num pauci illi non potuissent absque hac crudelitate salvari. 2. Quia centum curantur sine hac operatione.

tione, antequam unus per castrationem, fortè & tum, quando administratur, non necessariam. Accedit, quòd omnes castrati Maniaci observati fuerint per totam vitam ex Melancholia delirantes, vel saltem morosi. Rationes adversæ nihil videntur probare; tum quòd ille partium istarum consensus sit nimis generalis, & in ordine ad Maniam prorsus impertinens, nisi ubi hoc malum ex testium morboſa diathesi, aut orgasmo spermatis duxisset originem. Immutatio temperamenti; cum hoc in humoribus & spiritibus radiceatur; haberi potest per alia remedia, purgantia & alterantia, quæ communiter à Medicis contra hunc affectum præscribuntur; ad quid igitur hæc carnificina? Neque etiam adduci possum, ut unicum saltem testiculum Maniaco eximen-

dum suaderem, ut mavult Schurigius (s); rationes enim allatæ pugnant pro uno, quod pro utroque, ut patet.

(a) *Pract. l. 1. P. 2. c. 15.* (b) *Comm. 3. in 1. Prorrh. t. 31.* (c) *Dissert. 1. per tot.* (d) *Cent. 1. obs. 35.* (e) *d. anim. brut. P. 2. c. 12.* (f) *in Ephem. Germ. D. 2. A. 2. obs. 150.* (g) *Pract. l. 1. P. 2. c. 15.* (h) *apud Sennert. Pract. l. 1. P. 2. c. 15.* (i) *D. 2. A. 6. obs. 234.* (k) *l. 1. d. Intern. Affect. l. 6.* (l) *vid. Valentini Pandect. Medico-legal. P. 1. S. 3. Cas. 31.* (m) *D. 2. A. 8. obs. 170.* (n) *in Ephem. Germ. D. 2. A. 4. obs. 10.* (o) *in Ephem. Germ. D. 3. A. 4. obs. 125.* (p) *D. 2. A. 6. obs. 23.* (q) *Pract. l. 1. P. 2. c. 16.* (r) *in Ephem. Germ. D. 3. A. 4. obs. 125.* (s) *in sua Spermatolog. p. m. 432.*

§. II.

De Furore Uterino.

CLXVI. **Q**uod cervis & aliis belluis stato tempore contingit, quo ex spermatis singulari quadam turgescentiâ non tantum ingenti fervore in libidinem ruunt, sed in furorem etiam aguntur; id ipsum eadem de causa nonnunquam observare licet in humano genere, sed sequiore duntaxat sexu. Non enim rarum est, foeminas ex immoderata effræni- que libidine, ubi ejusdem explen-

dæ remedium illis nullum concessum est, non ægrotare modò, & in Melancholicas conjici affectiones, sed etiam delirare, imò & petulantissimè furere, & sepositâ omni verecundiâ ac pudore, in lascivos & turpissimos sermones solutas, impudicissimis gestibus, & corporis prostitutionibus, sicut olim Milesiæ virgines æstrò libidinis percitæ, palàm & coram omnibus profiteri, quantum impurò olidæ car-

nis igne intus torqueantur. Est igitur Furor Uterinus nihil aliud, quam insania sympathica, qua foemina ex immoderata veneris negatae cupiditate, per consensum uteri ejusque partium p. n. affectarum contracta, in omnem turpitudinem & petulantiam ruit, atque in furias agitur. Vocatur hic affectus alias etiam *Hysteromania*, *Nymphomania*, *Priapismus sceminarum*, nostratibus die Mutter-Wuett.

CLXVII. Pars igitur primario affecta in hac Insaniae specie est ipse Uterus; quo verò nomine & reliquae partes, quae aphrodisiae dicantur, intelligendae sunt: praecipue clitoris, nymphae, vagina, ovarium Nabotianum (quod Nobis probabilius est asservatorium spermatis, quod cum Galenicis etiam huic sexui tribuimus, distinctum ab ovulis testium) tubae Fallopiianae, ipsique testes. Causa verò tanti mali est orgasmus & incalescentia nimia spirituum & humorum genitalium, qua praefatae partes & ipsae nimium quantum exardescunt, irritantur, peruriunt, & inde sensum venereum immodicum & continuum, mediantibus nervis, phantasiae sistunt, & rectae rationis usum turbant, & adimunt. Quidquid igitur seminis copiam, acrimoniam & orgasmum in corpore praestare aptum est, causae antecedentis rationem habet Furoris Uterini; ad quem singulariter dispositae sunt puellae vegetae, vetitos amores sub primam mox pubertatem exper-

tae: & juniores viduae, quibus cum bona corporis valetudine mala est morum compositio, & malè cauta vitae licentia.

CLXVIII. Os impudentissimum, & satyrica feminae libido, qua viros quosque, vel in publico sibi obvius provocat, atque sollicitat, suis se notis facile omnibus prodit. Initiò quidem ejusmodi aegrae meras fovent morosas delectationes: hinc notas edunt affectus Melancholici; ex quo successu temporis fiunt garrulae & inquietae, & quod illis omnibus proprium est, sinum, singulari quadam ratione prurientem, frictu scalpituque indesinenter perstringunt. Perinde autem dignosci debet hic furiosus à simplici quodam pruritu, quòd in hoc partes ex scalpitu magis accendantur quidem, sed cum quadam delectatione simul & doleant, ut quisque in se ipso, scalpendo partem quamcunque, observat; in furore autem nullus inde dolor excitetur. Jam nihil amplius meditantur, nec loquuntur, quam de virorum consortio, rebusque lascivis & inhonestis, quibus etiam aliunde auditis maxime delectantur. Dehinc gestu vultuque virorum gratiam aucupantur, quos si sibi experiuntur difficiles, excandescunt in iram & indignationem, meditanturque vindictam. Demum, ubi malum ad summum emerit, posito omni muliebri pudore, quasi caestros percitae, cum insigni audacia viros petulantiss-

Dia-
gnosis
& Pro-
gnosis.

tiffimè infectantur, & denique, quia ardorem extinguere, & libidinem suam satiare nequeunt, puteis aut fluminibus insiliunt, vel fune aut ferrô, aliâque ratione, violentam sibi metipsis mortem inferunt, vel, ubi sollicitè custodiuntur, paulatim contabescunt.

Cura-
tio.

CLXIX. Ergo in tempore mendendum huic malo, antequàm in pessimum & incurrabilem furorem erumpat; qui etsi debitis auxiliis compescere subinde possit, manent tamen miseræ fæminæ, more aliorum Maniacorum, per totam ferè vitæ melancholicæ, morosæ & valetudinariæ. Ubi igitur irrita spes conjugii est (quod solum equidem medela foret) principiô anima prius ritè purganda est ab omni peccatorum labe, & luxuriæ coenô, per efficacia Ecclesiæ media, per usum nempe Sacramentorum, exercitia spiritualia, & quæcunque ex re visa fuerint viro cuidam Religioso, gravi, prudenti atque discreto; ut ita animus sacris, honestisque distrahatur, eidemque pietatis, vitæque decoræ amor implantetur. Quòd si verò honestatis, pietatis, atque resipiscentiæ studium cordi non sit ejusmodi fæminæ, tractetur serviliter in omni quidem austeritate: conjiciatur in vincula: maceretur fame: oneretur laboribus: excipiat verberibus &c. E penu medica in usum adhibenda sunt, quæ acrimoniam sanguinis temperare, orgasmum spirituum & liquorum genitalium

compescere, semenque imminuere ac extinguere, atque insuper materiam peccantem ex hypogastrii regione evacuare, revellere, derivare & eluere queunt. Frequentes igitur sint clysteres emollientes & refrigerantes simulque purgantes: nec non eccoprotica & cathartica melanagoga, cum chologogis remixta, crebrò exhibeantur; interpositis etiam sanguinis missionibus copiosis, tum ex brachio utroque, tum ex pedis saphænâ aut cephalicâ, vel etiam in fronte &c. factis. Cucurbitulæ scarificatæ affigantur femoribus, aut pro re nata, hirudinibus aperiantur hæmorrhoides. Alterantia exhibeantur frigida, & tota ferè cura adornetur antaphrodisiacis, quibus saccharum $\mathcal{H}$, $\odot$ ppt. & camphora nunquam non immiscenda. Neque omittere debent topica, inter quæ maximum usum habebunt balnea aut semicupia aquæ frigidæ, & inunctiones lumborum & pectinis ex unguento rosac. infrigidante Galeni, oleô rosac. violar. nymphæar. cum succis plantaginis, portulacæ, lactucæ, lenticulæ palustris, sempervivi majoris, vitis, & acetô infusionis lithargyrii, remixtis. Non minùs etiam injectiones conducent metrenchyticæ, & pessaria in mulieribus, nascalialia in virginibus, ex præfatis infrigidantibus emollientibus, & eluentibus parata; de quibus omnibus consuli possunt Formulæ, & materiæ Medicæ scriptores.

Diæta sit quòque refrigerans : victus frugalis, cibi oligotrophus : potus ex aqua frigida, ptisanâ, aut cerevisiâ tenui : crebra servantur jejunia : frequens sit usus & esus lactucæ, portulacæ, cichorii, aliorumque acetariorum, prunorum,

pomorum, citrulorum, cucumerum, melonum, pyrorum, malorum aurantium & citriorum, cerasorum, berberum, ribiumque conditorum, conservæ rosar. flor. nymphæar. & id genus aliorum infrigidantium.

§. III.

De Rabie seu Hydrophobia.

CLXX. **Q**Uicumque homines à rabido mordentur, lædunturque animali, ipsi quoque abinde Rabiem consequuntur, & horrorem aquæ omniumve liquidorum vehementem incurrunt : ob quem ipsum etiam *Hydrophobia* hic affectus appellatur, nomine ex ὕδωρ, aqua, & φοβέω, timeo, compositò, vernaculè dicitur *Wuett*. Varia equidem animalia rabida fieri possunt, & hoc affectu correptos observârunt boves, equos, camelos, mulos, asinos, Leopardos, urfos, vulpes, feles, simias, cercopithecos, mustelas, gallos gallinaeos, lupos &c. Omnium tamen frequentissimè canis hoc malum incurrit, tum tempore quovis, tum maximè post ortum caniculæ; cumque ipse animal domesticum sit, hominis latus indivulsè stipans, evenit, ut haud aliundè frequentius, quàm à grato amatòque hoc animali, cane, homo Rabiei contagium in se hauriat ; ut proinde etiam *Morsus Canis Rabidi* simpliciter enuntietur hoc malum.

CLXXI. Causa adeoque Rabiei est virulentum miasma, ab animali quodam, vel etiam homine, rabidò in corpus alterius hominis aut animalis mediante potissimum morfu, vel alio etiam leviori contactu, instillatum. Residet autem venenata hæc materia potissimum in rabidi salivâ atque urinâ ; & prioris certè tanta vis est, ut prius agnovit Galenus (a), ut si solum corpus humanum contigerit, rabiem excitare possit ; quod idem de urina rabidorum testatur Plinius (b) si à quodam, ulcerosos pedes habente, calcetur. Et hinc observatum sæpius, aliquos fuisse factos rabiosos ex eo solum, quòd vestes, à rabido cane lacertas, ore incautiùs, sed tamen vel obiter, tractaverint. Mirabile est, quod Borellus (c) refert ; fuisse nempe, qui gladio vulneratus, trienniò post acceptam plagam, obierit rabiosus ; eò quòd isto gladio ante octo prius annos canis rabidus fuerit occisus. Quamplures audivimus, & legimus, qui, nullo accepto

accepto vulnere, solâ ex spumâ oris canis rabidi contraxerint hydrophobiam. Exempla plura & rara, diversis ex Authoribus collecta refert Ettmüller (d) Tanta nempe latet malignitas in tantillo levis spumæ oris corpusculo, tamque pertinax inhæret suo, quod aliquando infecit, subjecto, ut in plures etiam annos suam retinere, & de hinc primùm exserere possit energiam.

CLXXII. Sed & alia quædam sunt Rabiosi contagii attributa, quæ attentionem & admirationem nostram maximoperè merentur. I. Ipsa hydrophobia, seu fuga metusque aquæ, & omnium liquidorum, in omni prorsus Rabie, sive à cane, sive ab alio quocunque animali, aut homine, rabido sit illata, notatur, eaque tanta est, ut ad solum liquidorum aspectum totis artubus contremiscant ægri, sudent, angantur, & miserandum in modum torqueantur imo etiam animi deliquiò prehendantur; quin mortem subire potius ex siti malunt, quam vel abluitionem aut aspersiorem admittere, vel guttulam liquoris qualiscunque degustare, aut tantillum juris sorbillare: nullo prorsus in gula ac faucibus existente vitio, quod liquidi deglutionem difficilem aut impossibilem redderet, uti in quibusdam anginosi, aut resolutione œsophagi, & similibus, fieri amat. Tanta est hujus venenici aqua antipathia, ut ejus aspectus hydrophobi-

am vel celerius accersat, vel jam subortam vehementius exasperet, advertente Perdulci (f). Antiqui hujus causam referunt ad imaginem canis, qui momordit, quam æger in aquâ, aut alia quacunque re diaphanâ, ceu in speculô, se videre existimat. Sed quia æger omnia liquida, etiam turbida & opaca, pertimescit promiscuè; & cum ipsum inflictum vulnus, si aquâ abluatur, incurabile evadat; alia subesse causa oportet, à priori haud ita facile explicabilis. Neque enim satisfacit Wirdigius (e) asserens, rabiosos aquam naturaliter horrere ob spiritus per rabiem accensos, adeoque ex ignis & aquæ contrarietate; sicut homo in balneo calido extremè horret frigidâ. Quippe si hæc ratio valeret, etiam phrenetici, & quivis febrientes ex causo &c. hydrophobi forent. Nec etiam quadrat paradigma hominis, ex balneo æstuantis; hic enim frigus duntaxat aquæ declinat, aquâ non horret; cum econtra rabidus ex aspectu omnium liquidorum, sive calida sint, sive frigida, contremiscat. Equidem testantur variorum historiæ, hanc ipsam aquæ & liquorum aversionem subinde, licet rarissimè, emergere in aliis quoque affectibus, citra ullam animalis rabidi læsionem, v. g. in febre maligna, in affectibus hystericis, hypochondriacis &c. Nihilominus tamen meritò dubitat Ettmüllerus, annon aliquando morsus à cane rabido, vel alia qualiscunque

communicatio contagii facta fuerit, ex quo, per plures annos in corpore delitescere, ejusmodi hydrophobia ortum duxerint? Ut proinde in incerto maneat, sitne hydrophobia soli virulentiae rabioforum sicut essentialis, ita & propria: vel etiam communis aliis quibusdam causis morbificis?

CLXXIII. 2. Venenum rabidum in corpus per morsum, aut alia ratione, inductum, non semper statim exseritur in actum, sed in humores & spiritus paulatim serpit, & adeo segniter occupat partes principes, ut raro ante 20. vel 40. dies rabies aut hydrophobia se se ostendat, notante Fernelio (g). Quibusdam tamen citius etiam, aut serius, ista emergunt; prout nempe cum subiecti humoribus ac spiritibus majorem vel minorem analogiam & consonantiam habet contagium. Subinde vix unum & alterum diem latet; imò & post pauculas à morsu inflictio horas aliquando interemit. Subinde unum, duos, tres, septem, tredecim, imò & viginti annos moras trahit in corpore, antequam ullum sui exserat indicium; cum per has moras nec febris adsit, nec ullum malum percipiat æger; vulnere utpote dudum & ante plures annos sæpè feliciter consolidatò. 3. Sed illud omnem mentem transilit captum, & Philosophis etiam per orbem claris multam fingere crucem solet, unde fiat, quòd subinde in spuma oris, seu in saliva aut urina rabidorum animalium

conspiciantur minutissima animalcula (vel saltem eorum effigies) illis, à quibus fuit haustum contagium, saltem capite tenus, simillima? Quod quamvis rarum, verum tamen esse debet, utpote à viris fide dignis relatum, & variorum confirmatum testimoniis, de quibus videri possunt Ephemerides Germanor. & alii ab Ettmüllero citati. 4. Geminum prædicto phenomenon est, quòd, quæ rabiem ex alio quodam animali rabido sibi conscivere, naturam & ingenium istius totum exactè suis referant actionibus, quod virus communicavit. Sic ubi homo rabidus fit ex morsu aut contactu v. g. canis rabidi, hujus mores imitabitur, per morbum identidem latrando, ringendo, feles persequendo &c. instar canis; si autem morsus sit homo v. g. à fele: morsicabit, & unguibus suis velicabit, ut catus; si à lupo, vorabit, raptabit & ululabit, ut lupo &c. Et hinc si homo læsus fuerit à rabido lupo, à nonnullis græco nomine Rabies induta vocatur *lycanthropia*: si à fele, *galeathropia*: si à cane, *cynathropia*; quamvis hæc nomina sensum alium & magis proprium habeant, ut inferius suo loco dicemus.

CLXXIV. Horum igitur Phenomenorum tam mirabilium causam reddere physicam, res est perquam difficilis; & præstat suam in his nescientiam ingenuè fateri, quam multis parum aut nihil, quod latiret intellectum, in medium addu-

adducere. Ut tamen saltem aliquid de abstrusa hac Rabiosi veneni indole dicamus, verosimilius esse arbitramur, quod sit minima quædam substantia spirituosæ; mixtæ salivæ potissimum animalis rabidi, non tantum adinstar aliorum venenorum in minutissima mole ingentes exserens effectus (de qua re vid. superius L. 1. S. 2. C. 4. §. 1. N. 148. 149.) & humani corporis humoralem & spirituosam substantiam in p. n. fermentationes conjiciens: sed insuper etiam idealis quadam formæ animalis, v. g. canis, lædentis & rabidi, impressione sigillata, qua mores ac naturam animalis lædentis (quantum quidem humana, vel alterius animalis læsi seu demorfi, specifica ac individualis ratio recipiendo par est) in læsum subjectum transplantat; quæ verò ipsa idea effectus est *furo-
ris*, quo animal mordens agitur. videatur Helmontius (h) Marcus Marci (i) David van der Beeke (k) & Helmontiani passim omnes. Quamvis autem Ettmüllerus hanc hypothesein in fundamentis suis simpliciter *idealem*, quæ re vera nihil explicet, compellet; cum verò nec ipse aliter difficultatem hanc expedire possit, nec suppetat etiam aliunde melior explicandi ratio, meritò Helmontio subscribimus; præsertim quod innegabile, & ab experientia evidens sit, extra actualem rabiem, incandescen-
tiam & furorem, nullum animalium morsum aut ictum venena-

tum esse, sed specificè primum toxicari, ubi sunt furore percita. Nisi enim canis actu sit rabidus, præter communes læsiones nullam mordendo infert noxam, quæ venenum redoleret. Sic & hominis etià morsus, si iræ vehementiâ excandescit, venenatus & lethalis sæpius fuit observatus; & valde probabiliter contendunt multi, nec viperas, nec serpentes, & similia omnia sic dicta venenata animalia, v. g. Scorpion, tarantulam, araneam &c. in se & ex natura sua esse virulenta, nisi quando in furias aguntur; quæ verò omnia id simul habent, ut momentò citius, & vel minimâ datâ iracundiæ ansâ, excandescant in furorem, & hominē aut alia animalia, à quibus sibi occasionem irascendi sumpserunt, virulento & mortifero morfu aut ictu impetunt. Quis enim ignorat, viperarum aut serpentum carnem edi, & aliorum venenatorum corpora tractari innoxie.

CLXXV. Antequam Rabiei explicemus Diagnosin, Canis, aut al-
terius cujusque animalis, rabidi signa præmittere oportet; quò nempe sit facilius deinde cognitio noxæ, à morfu & contactu illius homini immissæ. Quantum igitur ex Dioscoride, Æginetâ, Actio, & passim ab aliis, atque ipsa ab experientiâ colligere possumus, sensum canis rabie perturbatum indicat, si potum aversetur & aquam: copiosam & spumosam salivam ore stillet, aut viscidum mucum circa den-

Canis
aut a-
nima-
lis ra-
bidi
signa.

dentes, linguam & fauces habeat: si plerumque anhelet, hiētque, ac atram, cæruleam, flavam aut intense rubram linguam exserat: si caput inclinet, & caudam intra pedes laxet: si segnius incedat quasi somnulentus, & solito tristior hominem intueatur, vel etiam torvū videat, oculisque micet igneis ac rubentibus: si promiscue in omnes, sine tamen latratu, irruat, & animalia hominesque æque familiares, quam ignotos, mordeat: si, quando abigitur, aut ad cursum incitatur, solito currat velocius & inordinate, in obvia quæque impingendo: si canes obvios alios adoriatur, alios in fugam agat. Ubi verò dubium est, fueritne rabidus, qui morsum inflixit, canis, alia habentur rei indagandæ adminicula. Aliqui cum Aëtio jubent, ut nuces juglandes, recentes & contritæ, imponantur demorsi plagæ, & postquam aliquot horas super vulnere manserunt, deinde obijciantur gallo aut gallinæ, ut devorentur. Si animal fuerit rabidum, gallina altero interit die. Simile experimentum alii faciunt cum sanguine, vel per se, vel mediante scarificatione, ex vulnere collectæ: ex quo cum farina pastam faciunt, & gallinæ obijciunt. Avicennas medullam panis vulneri affricat, & sanie madidam famelico cani obijcit, quam si edere aut olfacere nolit, vel inde moriatur, qui devoravit, signo esse debet, animal lædens fuisse rabidum. Cæ:

terum in vulgus notum est, canibus, præsertim junioribus, sæpe nasci sub lingua vermem, qui nisi eximatur, in Rabiem concitare valet. Venatoribus, referente Reise-lio (1) persuasum est, in lupo Rabiei & lumbaris impotentia causam esse serpentes seu prælongos vermes, in renibus natos, quos ipse etiam vidit in lupi cujusdam rene sinistro: & duos alios latos vermes in spongioso narium osse.

CLXXVI. Signa Rabiei *Diagnosica*, ex Dioscoride, Celso & aliis, in pugnum collecta eleganter perstringit Perdulcis. Quamprimum, illatum virus, post moras sive longas, sive breves, in actum deducitur, atque cor ipsum subiit, præcordia vellicantur, tristisque æger & cogitabundus evadit, lucem odit, solitudines quærit, submurmurat, torvum intuetur, & facile irascitur, queritur sæpius de molestia aeris ambientis, singularem sentit in corpore gravitatem ineptitudinemque ad omnes actiones, cum pavore expergiscitur, & exclamat, nec stare aut quiescere ullo loco potest, sed furentis in morem huc illucque effrangentem agitur, manibus ora dilacerat, alios dente petit, & ex ore spumam emittit. Qua parte olim morsus fuit, sentit titillationem, molestiam vel dolorem etiam; tandem solidis partibus summam perpessus ariditatem, in hydrophobiam incidit, miserrimum profecto morbi genus, quo simul æger siti & aquæ metu

metu cruciatur, ut Celsus loquitur. Neque verò unus idemque modus est tantæ afflictionis. Sunt enim, qui semel furore correpti, continuo vexantur: alii remissionem habent. Exacerbationes recurrunt cum febre, quæ alias in Rabiosis nunc adest, nunc abest: rubore vultus & totius corporis, cumque nervorum distentione convulsiva: solvuntur cum sudore frigidi usculo, & virium exsolutione. Omnes in exacerbationibus adeò furunt, ut more canum allatrent, collum & fauces rirgant & in obvios insiliant, nisi arctis vinculis cohibeantur; in remissione autem multi suam agnoscunt deplorantque miseriam. Accessiones movet non solum aquæ intuitus, sed etiam speculi, omnisque rei pellucidæ: quæ omnia ingenti clamore auferri æger postulat; quod nisi confestim fiat, tremat, convellitur, animo deficit, mirorque pavore adeò concutitur, ut miserè cruciatus tandem vitam privetur.

Prognosis. CLXXVII. Tanta igitur miseria cum sit Rabies hominis, Medici est, eidem omni meliori modo prævenire. Quandoquidem tantum immanens, vel saltem non nisi incipiens malum, curationem recipit: ubi verò confirmatum jam fuerit, ordinariè interimit. Certè ex iis, qui jam actu hydrophobi fuerunt, nullum servatum vidit Dioscorides; & unum aut alterum, qui metum aquæ jam habuere, su-

pervixisse, tantum ab aliis accepit Ægineta. Quippe adeò in angusto spes salutis relinquitur, metu aquæ jam oppressis, tamque acutum hoc symptoma rabidorum est, ut alterò mox, vel tertio, aut ad summum quarto ab ejus invasione die, ægri plerumque moriantur.

CLXXVIII. Summa igitur cura Rabidorum in ipsa ferè solâ prophylaxi & præcautione hydrophobiæ consistit; pro qua obtinenda duo sunt scopi: *primus*, ut virus, qua parte instillatum est, quanto-cyus evocetur. *Alter*, ut idem virus arceatur, ne à parte læsa intus serpat, & intimiora corporis ac partes principes petat. Quamprimum igitur fieri poterit, mox vulnus inflictum sedulo & prudenter tractandum est, ut instillatum mi-asma confestim inde evocetur. Quando angustum id est, dilatur scalpello, ut virulentæ saniei debitus pateat exitus. Deinde parti præmorsæ affigatur cucurbita cum multâ flamma. Quod si verò plaga inflictæ nec dilatari, nec exsugî cucurbitulâ possit, saltem simpliciter incidenda est profundâ sacificatione, vel, si tendinea partis adsit substantia, hirudinibus crebro exhauriatur. Si autem pars læsa neutrius sit capax, gallina, quæ ovis incubat, vel pullus medium dissectus eidem admoveatur. Item foveatur locus demorsus urinâ calidâ, aut decocto chamomillæ; aut scordij, vel atheriacal. ² V. camph. Quin etiam sæpius

repetatur profunda loci læsi scarificatio, præsertim si jam tempus aliquod à morfu effluxit; ut nèpe cum multo sanguine virus ex alto penitus hauriatur. Ubi verò sol⁹ factus est rabidæ salivæ contactus, cutis nuda vinò calidò cum sale mixtò prædictis & protinus eluatur. His igitur & similibus præmissis ad topica acria & *metasyncritica* properandum, ex rubefacientib⁹ & potenter attrahentibus parata. Hoc nomine laudantur passim cæpæ tritæ cum foliis rutæ & sale, vel etiam sub cineribus calidis affatæ, adjectâ theriacâ & fermentò panificiò ac axungia suillâ: adeps anserinus melle remixtus: eruca trita cum butyro & sale: sinapi cum urinâ: allium aut porrum contusum: stercus caprillum, columb. & gallin. cum aceto: theriaca cum vino: nuces juglandes cum allio, semine sinapis, sale & melle pistæ in formam cataplasomatis: theriaca cum oleo scorpionis comp. Item cataplasma ex scordio, allio, rad. aristolochiæ rotundæ, gentianæ, sem. sinapis &c. in vino coct. Communiter vulnere recens inflicto pilos ejusdem canis aut animalis rabidi, quod vulnus intulit, imponunt, mirèque laudant. In quem usum etiam servit empl. diasulphuris Rulandi vel Magnetic. A.S.

CLXXIX. Alter scopus obtineri potest, & virus ab ulteriori in corpus progressu partibusque principibus arceri consuevit, strictis partis superioris ligaturis, & carnis

vicinæ incisione circulari aut circumscriptione ♂ factâ, aut excisione carnis morsæ, eo modo ut fieri id solet in carbone pestilent. de quo. vid. l. 1. S. 2. c. 4. §. 6. N 208. 209. vel etiam omnimoda partis, si extrema læsa fuerit, fiat amputatio, v. g. digiti &c. ubi nempe nullum est per operationem periculum vitæ. Dioscorides (m) citissimum auxilium à candente ferro afferri asseverat; quia non solum ignis actualis domat venenū, sed etiam ferri ulterius non patitur; & rectè addit Perdulcis, quod pars, ignem experta non vulgare fundamentum præbeat ulterioris curationis, manente videlicet diutius ulcere, quod post casum escharæ diu apertum servari debet, ut per ipsum virus totum emanet. Quandoquidem probè tenendum est Aëtii monitum (n), ne scilicet vulnus aut ulcus ante diem 40. vel etiam 60. à facto morfu, vel postquam eschara, inducta cauteriò, decidat, consolidetur; ne si maturius obducatur cicatrice, virus non prorsus edomitum facili occasione reviviscat. Quòd si, inquit prælaudatus Aëtius, sponte coaluerit, rursùm per cinerem vitis aut ficulneum & similia cum aceto ulcus reaperiatur, quod hodie commodius cauteriis peragitur potentialibus v. g. lapide infernali, præcipitatò, sublimatò &c. In igne igitur, vel actuali, vel potentiali, aut excisione carnis demorsæ, & diutina ulceris aperturâ, & fluxu saniei,

saniei, absolvitur potissimus hujus scopi articulus. Quæ omnia verò topicorum genera primo quoque tempore, imò primis etiam horis, usurpari debent; alioquin, ubi virus jam interiora corporis tenet, parum profutura.

Speci-
fica.

CLXXX. Dum hæc ita externe circa plagam inflictam fiunt, etiam internis strenuè agendum, & principalia corporis viscera, ipsaque humoralis Massa atque spiritus, contra rabiosum virus omni modo defendenda sunt; id quòd alexipharmacis & specificis efficitur. Hanc laudem ex communi omnium Practicorum ferunt Radices gentianæ, vincetoxici, pimpinellæ, cynosbati: Herba alyssum Caleni, Scordium, ruta, hypericum, pimpinella, carduus benedictus, carduus Mariæ, specialiter carduus Fullonum seu dipsacus, salvia, betonica: Semina card. bened. card. Mariæ, dipsaci: gum. Myrrha: terra sigillata, lemina, & præprimis S. Pauli seu Melitæa: aqua destill. card. bened. scordii, tormentillæ, galegæ, flor. hyperici, cancrorum fluviatilium Poterii, theriacalis: spiritus theriacalis: electuarium de ovo, theriaca, mithridatium, diatefferon cum opio mixtum: essentia lapillorum cancrorum, vermiculorum cynosbati, tinctura bezoardica, mixtura simplex. Sed omnium decantatissimū specificum contra venenum rabiosum supeditat cancer fluviatilis, specialiter autem rotundus, non

caudatus; quàmvis & hic laude non careat; quare omnia ex cancris parata ex usu maximè erunt, v.g. eorundem succus expressus, vel decoctum, vel pulvis cancror. calcinatorum, vel denique eorum lapilli, qui prorsus egregiam & mirabilem hinc virtutem exerunt, & proinde bezoar rabidorum multis dicuntur. Denique ex ipso etiam cane, vel animali rabido, à quo læsio hominis venit, depromuntur virulenti contagii antidota, laudaturque à Palmario sanguis ejusdem rabidi v. g. canis pulverisatus, & per triduum ʒi. dosi usurpatus; quod idem etiam de corde aut hepate animalis mordentis cocto, vel in pulverem redacto post Galenum (o) multi affirmant. Plinius (p) addit carnes ejusdem canis salitas, pilosque ejus admotos, capitis etiam canini cinerem vulnere illitum, vel potu exhibitum. De omnibus autem suprà enarratis alexipharmacis & specificis notandum est, oportere, ut in dosi semper majore, & duplâ, quàm in aliis malignis affectibus v. g. febribus fieri solet, demorsis contra Rabiem exhibeantur, præprimis, si morsus jam fuerit dudum inflictus. Inter composita & communi usu magis experta. probataque sunt seqq. Pulvis Galeni (q) & cancr. fluviatil. in clibano ustor. & incinerator part. X. rad. Gentian. part. V. thur. part. i. Hunc pulverem, ex Dioscoride desumptum, mirabilem edere effectum

testatur ad demorsorū ab Hydrophobia præcautionem; quem proin etiam valde commendat Avicennas, si quotidie ex vino generoso ℥i. vel ℥iſſ. vel etiam ℥ij ejusdem exhibeantur. Celebris etiam est Pulvis Palmarij. ℞. fol. rut. verben. salviæ minoris, plantag. polypod. absinthii vulgaris, menth. artemis. melissophyll. betonic. Hyperic. cent. min. ana. pond. æqual. singula colligantur mense Junio; dein chartis papyraceis conclusa siccentur in umbra, & reponantur ad usum futurum: eā lege, ut quotannis renoventur. Cum autem inciderit utendi necessitas, redigantur in pulverem tenuissimum; cujus ℥i. ℥iſſ. vel ℥ij. demorsis quotidie præbeatur cum duplo saccharo, vel cum vino, aut aq. appropriatis, superius recensitis: jejuno nempe ventriculo. Laudatur etiam Pulvis Heurnii. ℞. terr. sigill. ℥ſſ. ☉. fluv. calc. ℥iij. rad. gentian. ℥ij. M. f. ☿. Dos. ℥j. ℥iſſ. ex Decoct. ☉. fluviat. Ettmüllerus seq. habet. ℞. rad. contrayerv. gentian. pimpinell. vincetox. an. ℥i. M. f. ☿. pro 4. Dos. exhibend. ex aquis appropriatis. Alius Ejusdem. ℞. lapill. ☉. ppt. CC. ust. maxill. luc. pisc. ppt. an. ℥i. M. f. ☿. pro 3. dos. Electuarium Ejusdem. ℞. Theriac. ℥i. 69. fluv. modo Poteriano ppt. rad. pimpinell. an. ℥ſſ. pro una dosi. De his omnibus igitur specificis alexipharmacis scien-

dum est, quod morsus post eorum assumptionem debeat semper disponi ad sudandum, sicque continuari per dies complures. Imò usus horum specificorum protrahendus est ad menses saltem tres, licet non opus sit, ut ad singulas quotidie doses demorsus studeat sudori. Hoc loco adhuc addendum videtur experimentum singulare, quod contra morsum animalium rabidorum longo usu probatum dicitur in Transact. Philosophic. Anglic. quodque pariter refertur in Actis Eruditor. Lips. (r) Lichen cinereus terrestris, descriptus à D. Rajo in Historia Plantar. pag. 117. exsicceetur, & in ☿. subtiliss. redig. ei que tantundem piperis subtiliss. contriti admisceatur, & ad usum servetur. Si canis demorso exhibendum hoc remedium, ex aure ejus sanguis prius detrahatur, dein canis probe abluendus, & a pastu arcendus per totam noctem aut maximam diei partem, antequam ei propinetur, mixtum lacti aut jusculo lepido. Si pecus aliquod admorsum sit, sanguis etiam mittendus est, idque probe abluendum; dosis autem magnitudini aut viribus animalis attemperanda. Hominibus tandem propinandum est remedium post sanguinis missionem, & ablu-tionem faciei, aut partis læsæ. Expedi etiam, ut vestes, quibus indutus fuit demorsus, laventur. Dosis ℥iij. assumenda manè jejuno ventri-

ventriculô, duobus aut tribus diebus sequentibus. In hoc remedio illud solum non videtur satis tutum, quòd sanguinis missio una præcipiatur. Communiter namque Practici morem gerunt Avicennæ, prudenter monenti, ne ulla evacuatio, sive per phlebotomiam, sive per catharsin aut emesin, primis à morsu diebus instituatur; ne intrò trahatur venenum.

*Cura-
tio.*

CLXXXI. Atque tanto opus est apparatu, ut prohibeatur, ne virus ab externa parte demorsâ interiora petat, ac unâ cum sanguine didatur per viscera, sicque Rabies & Hydrophobia inde fiat. Nihilo tamen minùs tot conatibùs sæpè frustra est Medicus, & prohibere non potest, quin æger in morbum & Rabiem labatur. Necessè est igitur, ut & ipsius Morbi hujus acutissimi curationem dogmaticam proponamus. Quando igitur demorsus jam incipit verè ægrotare, & melancholicis affligi symptomatibus (sive paulò, sive longè post morsum; sæpe enim etiam, ut dictum, in annum unum aut plures protelatur veneni taciti in corpore mora) tunc opus est, ut corpus confestim purgetur, & plethoricis sanguis è venâ sectâ mittatur; priusquàm nempe ipsa jam insaniam & Rabies se se manifestet. Sed verò unicus ferè est helleborus, & albus & niger, huic usui specificè destinatus, quem etiam magna in dosi, more apud alios maniacos solitò, & sæpiùs repetitâ

*Pur-
gantis
& V.
s.*

propinabis. Avicennas valentiora melanagoga præscribit, potissimum ex helleboro & lapide armeno constantia. Ægineta etiam colocynthidem probat, quæ cum vehementer moveat, corporis habitum transmutando, ab Hydrophobiâ liberare potest. Aëtius vomitum excitat per veratrum album: quo, ait, accepto cum polenta canes evomunt, & statim à rabie liberantur. Laudat etiam hieram, singulis diebus exhibendam, ut quæ venenis adversetur. Commendantur à quibusdâ quædam fortiora diuretica, quæ per urinam etiam cruentam virus eliminant. Pro hoc usu specificè laudatur valeriana, sed potissimum tamen cantharides & scarabæi Majales; quæ tamen ultima duo remedia haud satis tuta esse, & meram Hungarorum & rusticorum empyriam redolere videntur; nisi saltem cum singulari prudentia & circumspectione adhibeantur. Quòd si verò ad hæc universalia non bonus ac citus sequatur eventus, haud cunctanter, antequàm hydrophobia infestat, bis, terque mergendus est aquâ, sive in flumine, sive mari, aut stagno. Celsus (s) unicum remedium esse putat, ubi ægri res & spes etiam in angusto sunt, in piscinam eundem ex improvviso projicere, & aliquoties mergere, ut invitus quoque aqua satietur; sic enim, ait, & sitis & aquæ metus simul tollitur. Sed potior mihi ratio cum Helmontia-

*Mer-
sio in
aquâ.*

nis videtur consecutæ salutis, quod ex improvise suffocandi in aquâ periculo, ac efficaci mortis præsentaneæ metu, idea rabiei hydrophobica obliteretur. Quod si nec hinc præcaveri aut tolli hydrophobia amplius poterit, deploratum est.

*Di. e-
ta.*

CLXXXII. Diætæ ratio quoque habenda est, præsertim in prophylaxi demorforum. Victus nec sit admodum tenuis, nec etiam plenior; sit quoque ejusmodi, ut vi veneni adversetur, eandemque obtundat. Carnes igitur, quæ boni succi & facilis coctionis sunt, condiantur succo aurantium, citriorum, limoniorum: vel elixæ sint cum lactuca, portulaca, cichorio, acetosâ, chærefolio, pimpinellâ. Maxime verò in esum concedantur cancri fluviatiles, & lacticia; in usu culinario sint cæpæ, porrum & allium. Potui indantur folia pimpinellæ aut aliæ herbæ ac radices specificæ, de quibus superius. Bibatur autem vinum generosum, sed dilutum. Ubi jam imminet Rabies, tegatur poculum, aut æger bibat per tubulum. In actuali morbo potus sit aqua, cum succo citri aut limon. acidulata. Cæterum nemo alius ex demorforum vasis edat vel bibat, aut eorundem vestes induat, non prius ritè lotas. Quoad cæteras res n. n. servetur debita ubi-

que mediocritas. Instante tempore annuo, quo homo fuit demorsus, purgandus est helleboro, & theriacâ atque aliis antidotis roborandus ac præmuniendus. Atque hæc est tota præservandi & curandi ratio, ab humano consilio & operâ expectanda; præter quam non pium modò, sed maxime etiam proficuum est, Deum Opt. Max. in suis honorare Sanctis, & per horum intercessionem ab ipso sanitatem quærere; inter quos universus penè Fidelium Orbis S. Hubertum præpotentem in cælis patronum veneratur, ejusque continua & millies millena miracula, quæ quotidie tum in Belgio, tum alibi in præservandâ, curandâ ac sublevandâ Rabie quotidie fiunt, gratâ devotâque mente nunquam non miratur, ac deprædicat.

(a) l. 6. d. loc. aff. c. 5. (b) l. 29. c. 25. (c) Cent. 4. obs. 83. (d) Colleg. pract. ubi de Rab. (e) Med. spirit. l. 1. c. 28. §. 26. (f) d. morb. anim. c. 14. (g) d. abdit. rer. caus. c. 14. (h) tr. Demens Idea. Item d. morb. ideal. & alibi passim. (i) Philos. Veter. restit. (k) l. 2. amœnit. Physic. (l) Eph. Germ. D. 1. A. 3. obs. 193. (m) l. 6. c. 28. (n) tetrab. 2. serm. 2. c. 24. (o) l. 11. simpl. (p) l. 29. c. 5. (q) l. 11. simpl. (r) Anno 1699. Mens. Mart. (s) l. 5. c. 27.

§. IV.

De Lycanthropia.

CLXXXIII. **L**ycanthropia nomen græcum ex λύκος *lupus*, & ἄνθρωπος *homo* compositum, tria diversa potissimum significat. Primò denotat metamorphosin seu conversionem ac mutationem diabolico-magicam hominis in lupum, ita ut unum individuum vel duabus constet naturis, humanâ, & lupinâ, & sic exsurgat compositum Lycanthropicum seu *homolupus*: vel destructa humana essentia abeat in lupinam, ea tamen lege, ut possit hæc rursum in humanam restitui. Tales conversiones fieri posse, multi Veterum crediderunt, & affirmarunt exemplis ac testimoniis, quibus singulariter de Neariis populis Scythiæ testatum faciebant, quòd quotannis lupi efficerentur, rursumque migrarent ac mutarentur in homines. (a) Sed absurda, & ab omni ratione aliena hæc opinio est, & anathematis fulmine meritò perculsa. Solius namque Dei est, rerum sic indere formas, & essentias condere, conservare atque destruere, ut sana Philosophia cum universa Theologia contendit. Rectè igitur Pinus ipse de Lycanthropiæ historiis & testimoniis, à variis suo jam tempore allatis, pronuntiat (b): *homines in lupos verti, rursumque sibi restitui, falsum esse, confidenter existimare*

debemus: aut credere omnia, quæ fabulosa tot sæculis comperimus. Præstigia igitur sunt, si quæ tales unquam in mundo sunt visæ metamorphoses, illusiones ac deceptiones diaboli, qui vel per se, vel per suos fascinatores & veneficos hominibus illudit, & vel exuviis luporum aut se, aut magos hos suos induit, vel aereâ lupi effigie, ex pacto certarum inunctionum, verborum aut gestuum, circumdat, & ex homine aspectabilem lupum sistat. Et hinc est, ut non rarò humana membra sauciantur, quæ in ferino habitu ac spectro ictum exceperunt; aëre nempe, istis circumjecto, instrumento, quod ferit, cedente, & vulnere in corpore solido hærente. Quòd si verò corpus hominis magi absit, tunc ipse dæmon absentis partem convulnerat, quam novit, fuisse in spectro lupino læsam.

CLXXXIV. *Secundò* Lycanthropia notat illam Rabiei seu Hydrophobiæ speciem, quæ à morfu lupi rabidi in hominem venit; in qua infectus lupi ingenium, feritatem & actiones imitatur; ut dictum anteced. §. Item hoc ipso nomine etiam multis venit quorundam Melancholicorum delirium, quando firmiter sibi persuadent, se conversos esse in lupos; ubi tamen nulla adhuc in illis notatur feritas seu

feu infania. Tertiò denique vera ac genuina acceptio Medica Lycanthropiæ est, quando pro illa Maniæ specie sumitur, in qua, ex utâ omni humanitate, asperis moribus, & ferinis symptomatibus infaniens lupum refert, nihil tamen ab homine alieni circa corporis habitum passus. Et de hac Lycanthropia hic noster est sermo.

CLXXXV. Facile cognoscitur hæc ferina Mania. Hac enim ubi correpti infaniunt, omnem hominum consuetudinem & conspectum fugiunt, loca solitaria quarunt, horridas sectantur speluncas & mortuorum sepulchra, in quibus interdiu se abdunt, ceu lucis ossiores & *Μισάνθρωποι*; sed de nocte luporum more, per sylvas, perque loca diversa à publicâ viâ deflecentes, vagantur, & ululant, donec illucescat. Si fortè cuidam occurrunt, vel metu statim aufugiunt, vel lupina rabie eundem invadunt, & dentibus unguibusque dilacerant. Cùm enim miseri ex phantasiæ errore se lupos esse putent, lupinus illis innascitur affectus, qui illis odium, & vorandi desiderium, in greges & homines ipsos inurit. Cæterùm in corporis habitu pallidam ostendunt faciem, oculos siccos, & ad videndum imbecilles, cavosque: linguam habent aridissimam, & sic ingenti torquentur. Sunt illis quoque crura sine remedio exulcerata. Quibus signis & illud accedit, quòd hic affectus mense Februario, & veris

initiò frequentius dicatur grassari. Hæc igitur Lycanthropia naturalis & verè medica est, & Maniæ, ut dictum, species. Factum autem aliquando, ut ejusmodi ferina affectio, in superbix, crudelitatis & aliorum grandium peccatorum poenam, immissa fuerit à Deo irato ac vindice; ceu constat ex S. Litteris, de Nabuchodonosor Rege, qui ex hominibus abjectus est, & fœnum, ut bos, comedit, & rore cæli corpus ejus infectum est: donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium. Daniel. 4. 30.

CLXXXVI. Curatio petenda est ab iis, quæ de Melancholicis & maniacis curandis proposuimus. Sit specialiter V. S. ad animi usque deliquium larga, simul & frequens, ut in Mania est dictum. Purgationes & vomitiones Maniacorum ex helleboro, colocynthide, antimonia libus, mercurialibus, aliisque ex drastice melanagogis, fortiores & crebræ instituantur; post quas reliqua cura copiosò seri lactis usu, humectantibus & refrigerantibus, balneo aquæ dulcis tepidæ, capitis embrochis, hypnoticis, cauteriis futuræ coronalis, & similibus absolvatur; inter quæ pro re natâ nec flagrorum & virgarum obliviscaris.

(a) Legatur Olaus Magnus in *Descript. plagar. septendr. de magis Finnia*. Delirio l. 2. *Disq. Magic.* Sennert. l. 2. *Instit. Med.* P. 3. S. 1. c. 7. & *Pract.* P. 2. c. 16. Ephem. Germ. D. 2. A. 4. Obs. 79. Perdulcis d. *Morb. anim.* c. 6. Fernelius l. 2. d. *abdit. rer. caus.* c. 16. (b) l. 8. c. 22. *hist. nat.*

P A R E R G A

E X

UNIVERSA MEDICINA.

EX PHYSIOLOGIA.

1. *Sanitas corporis humani quæ conservanda, & quæ restituenda, Medicinæ finis est.* 2. & ipsum consequenter humanum corpus vivens est objectum materiale. 3. Sicut homo essentialiter constat rationali animâ & corpore organico: 4. ita ipsum corpus organicum in ratione sensitivi completur per animam materiale, realiter à rationali distinctam. 5. nam materia prima sunt minima corpuscula simplicia, ingenerabilia, & incorruptibilia: 6. non tantum in proprietatibus mechanicis, sed ipsâ etiam naturâ invicem diversa, 7. quorum aliqua sunt in actu primo viventia, & sensitivam animam per debitam combinationem constituentia. 8. Anima rationalis constituit principalem formam hominis essentialem, 9. sed non adequatam corporis humani viventis; 10. utpote quæ nihil aliud est, quam tum ipsius animæ rationalis, tum atomorum materialiter viventium, tum aliorum corpusculorum passivorum perfectissima sympraxis, unio harmonica, & modificativa actionum, ac communicativa perfectionum & imperfectionum. 11. Quamvis anima rationalis sit verè & strictè forma corporis humani informans, 12. in dies tamen magis magisque probabile nobis redditur, eandem non existere totam in toto, & totam in qualibet parte; 13. sed informativè uniri & inexistere soli & uni nervorum principio, 14. quod juxta modernam Anatomiam medulla cerebri oblongata constituit. 15. Hinc rationalis anima sensitivæ vitæ in homine principium neutiquam existit, 16. sed idèò corpori informativè unita est, ut dependenter à sensationum materialium speciebus suas spirituales functiones, nempe discursivè intelligere, & liberè velle, in hac vita possit obire. 17. sicut nullæ ab objectis ad organa sensuum externorum emittuntur species peripateticæ: 18. ita neque ab hismet organis seu sensationibus externis ad sensorium commune (19. quod in medulla oblongata ponimus) & internorum sensuum sedem emanant: 20. quin imò nec ipsi rationali animæ speciebus intellectualibus, sensu vulgari acceptis, est opus. 21. Sanitas, etiam physicè accepta, à partibus sanis est realiter modaliter distincta. 22. Est autem sanitas modificatio corporis humani viventis, ejusque partium omnium, per quam hoc formaliter ponitur in potentia immediatè expedita ad naturaliter agendum: 23. quæve in partium temperie legitimâ, debitâ organizatione, & unione consistit. 24. Causa sanitatis est, quodcunque ullo modo ad sanitatem facit. 25. Adeoque partes continentes, æquè ac contentæ, & impetum facientes, causarum sanitatis syllabò comprehenduntur 26. Quaternio humorum Galenicorum ex albo naturalium humorum expungendus est; 27. cum materia nutritia solus liquor chyloso-gelatinosus existat. 28. Vera nutritio non modò per accrescentiæ annos viget, 29. sed per totam vitæ reliquæ curriculum continuatur. 30. Alimenta assumpta in ventriculo fermentandò abeunt in chylum; 31. hinc per venas lacteas & dudum thoracium sanguineæ massæ immixtus, 32. motu sanguinis circulari & intestino matatur in sanguinem, 33. ita ut neque hepar, 34. neque cor, 35. neque aliud determinatè viscus pro sanguinis officina rectè statuatur.

36. Generatio hominis (37. sicut & omnium aliorum animalium perfectiorum) non tantum in: sed etiam ex ovo contingit. 38. spiritus virilis spermatis portio muliebri ovulo verè & corporaliter ingreditur, 39. quin & ipsa mater, præter ovulum, verum & genuinum semen conceptui fecundo suppeditat. 40. ovulum muliebri non tantum idæali corpusculi humani delineatione est præditum: 41. sed materno illapsum utero solà vivit sensitivâ animâ materiali, 42. cui post mensem quartum supervenit anima rationalis, 43. creata à DEO. 44. Respirationis finis est vera corporalis aëris externi cum sanguine in pulmonibus miscella, 45. & cordis, artiarumque pulsus, sanguinis in circulum agendi gratiâ est comparatus.

EX PATHOLOGIA.

46. Morbus est partium corporis viventium modificatio, à naturali earundem temperie & conformatione, & unione abludens. 47. quam plethora, 48. cacochymia, 49. atonia viscerum (50. præter alias tum internas tum externas causas) potissimum inducit. 51. Intemperies nuda seu sine materia est assertum nudum, seu sine fundamento. 52. Mala conformatio consistit vel in inepta partium superficie, 53. vel indebito earundem numero. 54. vel illegitimâ figurâ 55. diapedesis, à Galenicis adstructa, exploditur præter rationem sufficientem à plerisque R. R. 56. symptomata sunt vel actionis læsæ, 57. vel excreti & retenti p. n. 58. vel qualitatis mutatae. 59. læsio actionis vel in diminutione, vel in abolitione, vel in depravatione consistit. 60. actio aucta in statu p. n. videtur improbabilis.

EX SEMIOLOGIA.

61. Signum Medicum est omne illud, quod notius & sensibus obvium aliud ignotum pro usu medico patefacit. 62. Fontes signorum universales sunt tres: nempe essentialiter inhærentia, antecedentia seu causæ, & consequentia seu effectus. 63. Uroscopia in genere quid prodit de chylicationis, sanguificationis, generis nervosi, & systematis arteriosi ac venosi, partiumque diuresi litantium constitutione: 64. in determinationibus autem affectuum particularium, sexus, graviditatis &c. est infida interpres, imò nulla. 65. sphymologia ordinariè vigorem vitalem arbitratur, & febres deprehendit: in reliquis satis fallax.

EX HYGIENE.

66. Dietæ ratio consistit in legitimò sex rerum non naturalium usu. 67. Sanitati Litteratorum plus officit herbæ Nicotianæ 68. quàm Cerevisiæ Kelheimensis abusus.

EX THERAPEVTICA.

69. Methodus medendi rectè definitur ars, quâ per indicationes inveniuntur auxilia, ut deperdita hominis sanitas restituatur. 70. indicatio autem in se nil aliud est, quàm ostensio rei agendæ ab indicante profluens. 71. Indicans est agens aliquod, in corpore humano vivente existens, quod per propriam naturam auxilium aliquod indicat, illudque ad se dirigendum monstrat, ut amissa hominis sanitas recuperetur. 72. indicatum est id, quod ab indicante indicatur, & fieri jubetur, seu est ipsum remedium, auxilium, præsidium, & scopus &c. 73. Materia remedium est illud, per quod à Medico indicatum peragitur tanquam per medium seu instrumentum: quæ ex fonte triplici, pharmaceutico, chirurgico & diætetico petenda.

Soli Deo Adoratio & Gloria, Ejusque Virgineæ Matri, ter Admirabili,
Honor & Veneratio in sæcula.

*Ornatissimo , ac Doctissimo Domino De-
fendenti.*

Horrida vesani, dicis , procul ite Gradivi
Bella , ac immanis Tela Cruente Necis.
Scilicet Aoniâ Podalirius , arte medendi
Spicula sollicita Pallade *Sana* geris.
Quas hodie gyrat circum tua lingua sagittas;
Has jacet Ingenii Docta pharetra tui.
Has jacet in tristes, *Capitis Deliria*, morbos,
Has jacet Inque ipsam , Parca recede , necem.
Te timor impellat mors , huic substerne Tonanti
Sceptra , pharetratâ sceptra rotata manu.
Et substerne tygres, supplex substerne Leones,
Quos habet *Insani*, morbida turba, *mali*.
Jamque huic viatrices, Parnassi, plaude triumphos,
Incinge & Paphiis tempora docta , rosis.
Sic meritam docto referet certamine Laurum,
Atque coronato spicula fine volant,

Honoris & Amoris ergò accinuit

WOLFGANGUS PERGBAUR;
Philosophiæ Cand. & Medic.
Stud.

*Ornatissimo, & Doctissimo Domino
Defendenti*

Hinc procul, ô Vecors! procul hîs fuge Myrtia terris,
Arripe lugubri rorantes sulphure tædas,
Et Phlegethontææ penetralia quære Paludis!
Nam Bellator adest, armis accinctus honoris;
Pugnat: & herbæ Atropos jam vis dominatur in imis
Visceribus, quod ei dederat gustare, Nepenthis.
O duram, clamat, sortem (lamenta Sorores
Et reliquæ jungunt) qua vitæ humana vetamur
Fila secare! gravem nimis ah! tua dextra securim
Hippocrates reddit tua dum nos mira medendi
Ars vincit. *Curâ ô quantâ tutaberis ægros!*
Nempe Draco Hesperidum quasi vigilabat in hortis
Auriferos tuitus ramos: Ego spreta jacebo.
Quis non languores, quis mille incendia febris
Non optet, de te queat ut sentire levamen.
Eia igitur, generose Pugil, conscende trophæis
Umbratum Pindi solium, quod maxima ponit
Gloria, mox victrix tua cinget tempora laurus.

hisCe aniMI sYnCerI VotIs eX asse se traDIt.

JOANNES JACOBUS FRANCISCUS
CAROLUS FREYHAMMER,
Phil. & Medicinæ studiosus.

Morasch, Johann Adam,

Insanum caput anticyris academicis submissum, id est: Tractatus medico
practicus de affectibus paraphoricis, seu deliriis,

Ingolstadium 1722

4 Diss. 2470#Beibd.2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10837680-0

VD18 15037037-001